

КЪРТ ВОНЕГЪТ

ЗАТВОРНИКЪТ

Кърт Вонегът
Затворникът

На Бенджамин Д. Хиц,
близък приятел на младини
и мой кум.
Бея, ти често ми разказваше
за хубавите книги, които си прочел,
и аз си ги представях така живо,
сякаш сам ги бях прочел.
Ти четеш само най-хубавото, Бен,
докато аз следвах химия.
Отдавна не сме се виждали.

ПРОЛОГ

Да – Килгор Траут е отново тук. Не можа да се оправи на свобода. Но това не е позорно. Много добри хора също не могат да се оправят, когато са на свобода.

* * *

Получих тази сутрин писмо (16 ноември 1978) от непознат младеж на име Джон Фиглър, живущ в Краун Пойнт, Индиана. Краун Пойнт е градец, известен с бягството от местния затвор на банковия обирач Джон Дилинджър в разгара на Голямата криза. Дилинджър избягал, заплашвайки тъмничаря с pistolет, издялан от сапун и почерпен с вакса. Тъмничарят бил жена. И двамата са вече покойници, мир на праха им. Дилинджър бе Робин Худ на моята ранна младост. Погребан е до родителите ми – и до сестра ми Алис, която му се възхищаваше повече от мен – в гробището Краун Хил, Индианаполис. Пак там, на върха на Краун Хил, най-високата точка в града, почива и Джеймс Уиткъм Райли – „Местният поет“. Като малка, майка ми го знаела добре.

Агентите на Федералното бюро за разследване набързо се разправиха с Дилинджър. Застреляха го на улицата, въпреки че не бе направил опит да побегне, нито да окаже съпротива. Затова отдавна съм престанал да уважавам ФБР.

Джон Фиглър е благопристоен гимназист. Пише ми че е чел почти всичко от мен и е готов да формулира общата идея, залегнала в основата на моите творби. Формулировката гласи: „Ако любов отсъства, галантност ще присъства.“

Струва ми се прав – и изчерпателен. Смутен съм, пет дни след като навърших петдесет и шест години; тревожи ме мисълта, че не е трябвало да пиша няколкото свои книги. Телеграма от шест думи е щяла съвсем добре да ги замести.

Наистина.

Презрението на младия Фиглър стигна до мен твърде късно. Почти бях завършил още една книга – ей [???

* * *

В нея фигурира второстепенен герой на име Кенет Уислър, чийто прототип е един жител на Индианаполис от поколението на баща ми.

Неговото име е Пауърс Хапгуд (1900 – 1949). В някои истории на американското работническо движение го споменават заради отчаяната храброст, която проявявал по време на стачки, в акциите на протест срещу екзекутирането на Сако и Ванцети и пр.

Срещал съм го само веднъж. Обядвах с него, татко и чичо Алекс, по-малкия татков брат, в ресторанта „Стегемайър“, в центъра на Индианаполис, след участието ми в европейския дял от Втората световна война. Беше през юли 1945. Първата атомна бомба още не бе пусната над Япония. Това щеше да стане след около месец. Представете си!

Бях на двайсет и две години и още в униформа – прост редник, зарязал следването по химия в Корвелския университет още преди войната. Перспективите пред мен не изглеждаха блестящи. Баща ми нямаше фирма, в която да постъпя. Архитектурното му предприятие беше погинало. Той бе разорен. Наскоро се бях сгодил с цел брак, защото си мислех: „Коя друга освен съпруга би спала с мен?“

Майка ми, както съм споменавал *ad nauseam* в други свои книги, прекрати житейския си път, тъй като вече не можеше да е това, което е била на сватбата си – една от най-богатите жени в града.

* * *

Чичо Алекс бе устроил обета. Двамата с Пауърс Хапгуд бяха състуденти от Харвард. Харвард се споменава на много места в тази книга, макар че аз не съм учил там. Но преподавах, за кратко и без да изпъкна – по времето, когато домът ми се разпаднаше.

Споделих това с един мой студент – че домът ми се разпада.

На което той отвърна: „*Личи си.*“

Чичо Алекс бе много консервативен политически, затова не допускам, че щеше да обядва с Хапгуд, ако Хапгуд също не беше завършил Харвард. След което стана профсъюзен деец, подпредседател на местния Конгрес на индустриалните организации. Жена му Мери беше постоянна кандидатка на социалистическата партия за вицепрезидент на Съединените щати.

В същност първия път, когато гласувах в общонационални избори, дадох гласа си за Норман Томас и Мери Хапгуд, без да подозирам, че тя е от Индианаполис. Спечелиха Франклин Д. Рузвелт и Хари С. Труман. Въобразявах си, че съм социалист. Вярвах, че социализмът най-приляга на обикновения човек. Като редник от пехотата, аз безспорно бях най-обикновен човек.

С Хапгуд се срещнахме, защото бях казал на чичо Алекс, че след

уволнението си от армията трябва да опитам да си намеря работа в някой профсъюз. По онова време профсъюзите бяха превъзходни средства за изтръгване на нещо като икономическа справедливост от работодателите.

Чичо Алекс навярно си е помислил: „Бог да ни е на помощ. Срещу глупостта и боговете са безсилни. Е, намира се поне някой възпитаник на Харвард, с когото племенникът ми ще може да сподели своята сложна мечта.“

(Шилер пръв е изрекъл това за глупостта и боговете. А отговорът на Ницше гласи: „Срещу *скуката* и боговете са безсилни.“)

И така, седнахме с чичо Алекс на една от по-предните маси в „Стегемайър“, поръчахме си бира и зачакахме баща ми и Хапгуд. Щяха да дойдат поотделно. Ако дойдеха заедно, нямаше да има какво да си кажат по пътя. Татко вече бе изгубил напълно интереса си към политиката, историята, икономиката и прочее неща от този род. Често казваше, че хората говорят твърде много. Ценеше повече осезанията, отколкото идеите – особено усещането за естествен материал, докоснат с пръсти. В деня на смъртта си около двайсет години по-късно, той каза, че съжалява, задето не е бил грънчар, по цял ден да прави питки от кал.

Натъжих се – човек с добро образование, а да говори така. И ми се стори, че в този миг той захвърля своите знания и култура, както отсепващ войник захвърля пушката и раницата си.

На други това се нравеше. В града го обичаха, имаше наистина златни ръце. Беше неизменно учтив и прям. За него всички занаятчии бяха светци, въпреки че нерядко бяха стиснати и ограничени.

За разлика от татко, чичо Алекс не можеше да прави нищо с ръцете си. Както и майка ми. Не я биваше дори да приготви закуска, да зашиее копче.

Пауърс Хапгуд можеше да копае въглища. Ето с какво се залови след завършването на Харвард, докато състудентите му постъпваха в бащини фирми, ставаха комисионери или банкови служители. А той копаше въглища. Беше убеден, че един истински другар на работниците трябва сам да е работник – и то добър.

Ето защо се налага да изтъкна, че баща ми, по времето, когато го опознавах, когато и аз вече наподобявах възрастен, беше добър човек, оттеглил се напълно от живота. Майка ми отдавна бе свила знамената и съвсем я бяхме отписали. Тъй че някакво усещаме за поражение непрестанно ме съпровождаше. Затова винаги съм се възхищавал от храбри ветерани като Пауърс Хапгуд и някои други, които все още попиваха

жадно всяка информация за събитията на деня, които още бяха изпълнени с идеи как победата да се изтръгне от зъбите на поражението. „Ако наистина ще продължавам да живея – мислех си аз, – ще трябва да следвам техния пример.“

* * *

На времето се опитах да напиша разказ за това как аз и баща ми се срещаме на небето. Един от първите варианти на сегашната ми книга започваше с тази среща. Надявах се в този разказ да стана негов истински добър приятел. Но повествованието се отплесна встрани, както често става, когато описваме живота на наши близки. Там, на небето, хората можеха да си изберат каквато искат възраст, стига да са я изживели на земята. Така например Джон Д. Рокфелер, основателят на „Стандард Ойл“, можеше да бъде на всяка възраст до деветдесет и осем години. Крал Тут пък, известен още като фараона Тутанкамон, можеше да бъде до деветнайсет, и така нататък. Аз, авторът на разказа, се почудих, че на небето баща ми е предпочел да бъде едва деветгодишен.

Бях си избрал възрастта четирийсет и четири – почтена и все още в кръга на сексуалните възможности. Моята почуда от бащиния избор прерасна в смущение и гняв. На тази крехка възраст той беше лемуруподобен, само очи и ръце. Носеше у себе си безброй моливи и блокчета и постоянно се влачеше след мен, рисуваше каквото му попадне и настояваше да се възхищавам от рисунките му, щом ги завърши. Новите ми познати понякога ме питаха кое е това странно момче и аз трябваше да им отговарям искрено, защото на небето не се лъже: „Това е баща ми.“

Гаменчетата обичаха да го тормозят, защото не беше като другите деца. Не говореше по детски и детските игри не го привличаха. Гаменчетата го гонеха, хващаха го, смъкваха панталонките и гащичките му и ги пускаха в гърлото на ада. Това гърло напомняше кладенеца от приказката, който изпълнява всякакви желания, само че без кофа и макара. Ако се надвесиш над него, ще чуеш писъците на Хитлер и Нерон, на Саломе, Юда и тям подобни, долитащи едва-едва от дълбоката, безднна бездна. Представях си как връз главата на Хитлер, връщ в страхотни мъки, падат в този или онзи миг долните гащи на баща ми.

Когато му ги вземеха, татко дотичваше при мен, морав от яд. Колкото и да изглежда странно, аз си бях спечелил няколко нови приятели и тъкмо ги бях очаровал със своята изисканост, когато баща ми довтаса, ревнол с пълен глас, а малката му нишка се ветрееше.

Оплаках се на майка си, но тя ми каза, че не познава нито него,

нито мен, защото беше само на шестнайсет години. Така че не можах да се отърва от баща си и единствената ми утеха бе сегиз-тогиз да му крещя: „За бога, тате, ще пораснеш ли най-сетне!“

И така нататък. Разказът се очертаваше като извънредно неприятен, затова спрях да го пиша.

* * *

Тогава обаче, през юли на 1945 година, баща ми влезе в ресторанта на Стегемайър, още жив-живеничък. Беше почти на сегашната ми възраст, вдовец, без намерение да се жени втори път и без желание да си завъди поне любовница. Имаше мустаци като моите сега. А аз бях гладко избръснат.

Едно страхотно бедствие бе към края си – планетарна икономическа криза, последвана от планетарна война. Отвсякъде по домовете си се връщаха мъже от фронтвете. Може би очаквате баща ми да спомене нещо за това, макар и бегло, както и за новата ера, която се зараждаше. Но той не рече нищо.

Вместо това разказа, и то очарователно, за преживяването, което имал сутринта. Наближил с колата си града и гледа – рушат стара къща. Спрял и се зазяпал по-отблизо в скелета ѝ. Видял, че прагът на входната врата е от някакво особено дърво и след дълго умуване решил, че е тополово. Разбрах от него, че било около осем инча широко и над четири стъпки дълго. Толкова му харесал този праг, че работниците му го дали. Взел чук от одного и извадил всички пирони, които стърчели.

После го занесъл в дъскорезницата – да го нарежат на дъски. По-сетне щял да си намисли какво да ги прави. Най-вече му се щяло да види шарката на това необикновено дърво. Но преди да му нарежат дъските, поискали от него да потвърди, че в дървения праг няма останали пирони. Потвърдил. Един пирон обаче все пак имало. Главичката му се била отчупила, затуй не се виждал. Кръглият трион процепил въздуха с остър писък, щом се врязал в него. А ремъкът, който движел диска му, запушил.

И баща ми трябвало да заплати за нов трион и нов ремък, предупредили го освен това друг път да не носи там употребявано дърво. Все пак му беше някак радостно. Историята напомняше приказка с поука, полезна за всяка възраст.

Аз и чичо Алекс не откликнахме кой знае колко възторжено на случката. Както всички други случки в живота на баща ми, и тази бе грижливо опакована и затворена в себе си като в черупка на яйце.

Поръчахме още бири. По-късно чичо Алекс щеше да стане съчредител на индианаполския клон на „Анонимни алкохолици“¹, макар жена му често и категорично да изтъкваше, че той никога не е бил алкохолик. Чичо почна да разказва за консервната компания „Колумбия“, предприятие, основано в Индианаполис през 1903 година от бащата на Хапгуд – Уилям, също завършил Харвард. Компанията била прочут експеримент за индустриална демокрация, но аз чувах за нея пръв път. Както и за толкова още неща!

Консервната компания „Колумбия“ произвеждала доматиена супа, лютив пиперен сос и кетчуп, както и някои други храни. Продукцията ѝ зависела почти изцяло от доматиената реколта. Компанията не носела приходи чак до 1916 година. Веднага щом започнала да дава печалба обаче, бащата на Пауърс Хапгуд подел частичното ѝ разпределяне между работниците в нея, както си мислел, че открай време било навред по света. Другите двама главни участници в деловия капитал на фирмата били съгласни за тава – братята му, също завършили Харвардския университет.

И така, той съставил комисия от седем работници, които трябвало да предложат на директорския съвет размера на надниците и трудовите условия. Директорският съвет, без ничие внушение, бил вече обявил, че няма да допуска сезонни уволнения въпреки чисто сезонния характер на производството, че работниците и семействата им ще ползват платени отпуски, безплатна медицинска помощ, че ще се въведат социални осигуровки, че крайната цел на компанията била чрез план за премийните акции тя да стане собственост на трудещите се.

– Но всичко се провали – каза чичо Алекс с лека усмивка на Дарвиново задоволство.

Баща ми не отвърна нищо. А може и въобще да не слушаше.

* * *

Имам подръка екземпляр от „Хапгудови, трима предприемчиви братя“ от Майкъл Д. Маркачо (издание на университета Вирджиния, Шарлотсвил, 1977). Въпросните трима братя са Уилям, основателят на консервната компания „Колумбия“, Норман и Хъчинс, също възпитаници на Харвард, журналисти, издатели и автори от и край Ню Йорк. Според мистър Маркачо работите на консервната компания „Колумбия“ вървели доста сносно до 1931 година, когато Голямата криза ѝ нанесла

1. Дружество, чиято цел е да подпомага избяването на алкохолици от порока. – Б.р.

убийствен удар. Много работници били освободени, а останените на работа започнали да получават наполовина по-ниска надница. Компанията дължала голяма сума на друга – „Континентал Кан“, която изтъквала, че „Колумбия“ трябва да проявява по-голяма твърдост по отношение на персонала си – макар повечето от нейните акции да му принадлежат. Експериментът приключил. Нямаło повече с какво да плащат за него. Служителите и работниците, които имали право да участвуват в подялбата на печалбата чрез притежаваните от тях акции, сега разполагали с парчета компания, издъхнала почти докрай.

Известно време нещата не отивали към пълен крах. По време на обѐда ми с чичо Алекс, татко и Пауърс Хапгуд фирмата например още съществуваше. Но това вече беше съвсем друго предприятие за производство на консерви, което не плащаше и цент над окова, което плащаха другите предприятия от този род. Останките му в крайна сметка бяха откупени през 1953 година от една по-силна компания.

* * *

Ето че и Пауърс Хапгуд пристигна в ресторанта, типичен англосаксонец от Средния американски Запад, облечен евтино и делово. На ревера му се мъдреше профсъзна значка. Изглеждаше радостен. Баща ми той познаваше слабо. Но чичо Алекс познаваше доста добре. Извини се за закъснението. Сутринта бил на дело, свидетелствувал за насилието, извършено преди няколко месеца срещу работнически стражеви отряд. Той самият нямаше нищо общо с каквито и да било схватки. Безумната му храброст отдавна принадлежеше на миналото. Вече никога повече нямаше да се бие, да го повалят на колѐне палките на полицаите, да го затварят в тъмница.

Беше красноречив, умѐеше да разказва далеч по-интересни случки от баща ми или чичо Алекс. Затворили го в лудница, след като водил стражеви отряди на протестна акция по повод екзекуцията на Сако и Ванцети. Воювал с организаторите на Джон Л. Луисовия профсъюз на Обединените миньори, защото го смятал за много десничарски. През 1936 година бил организатор на Конгреса на индустриалните организации по време на стачката срещу Р. С. А. в Камдън, Ню Джързи. Хвърлили го в затвора. Когато няколко хиляди стачници обградили затвора, като противодействие срещу издевателствата на линча, шерифът намерил за най-целесъобразно да го освободи, И все така до края. Някои от спомените за събитията, които той разказа, аз вложих в устата на един измислен герой в тази книга.

Оказа се, че той е разказвал случки цяла сутрин и в съда. Съдията бил възхитен, както почти всички присъстващи в залата – навярно от безкористните му и смели приключения. Доколкото разбрах, съдията дори поощрил Хапгуд да продължава да разказва. По онова време историята на профсъюзното движение донякъде приличаше на порнография, а напоследък – още повече. Затова в началните училища и в домовете на порядъчните хора винаги са били и си остават табу случките за страданията на профсъюзните дейци и за необикновената им храброст.

Помпя името на съдията. Казваше се Клейкъм. Лесно съм го запомнил, защото в гимназията бях съученик на сина на съдията – Мун.

Бащата на Мун Клейкъм, по думите на Пауърс Хапгуд, му задал последния си въпрос малко преди обед. „Мистър Хапгуд – рекъл той, – защо човек като вас от толкова известен род и с такова добро образование е избрал такъв начин на живот?“

„Защо ли? – отвърнал Хапгуд според самия Хапгуд. – Заради проповедта на планината, сър.“

И бащата на Мун Клейкъм постановил: „Съдът обявява почивка до два часа следобед.“

* * *

Какво по-точно гласи проповедта на планината?

В нея се говори за предсказанието на Исус Христос, че бедните духом ще получат Царството небесно; че всички, които скърбят, ще бъдат утешени; че смирените ще наследят Земята; че жаждушите правда ще я постигнат; че състрадателните ще получат състрадание; че добросърдечните ще намерят бога; че миротворците ще се наричат божии чеда; че онези, които са гонени заради правдата, също ще получат Царството небесно; и прочее и прочее.

* * *

Героят в тази книга, създаден по подобие на Пауърс Хапгуд, е женен и има слабост към алкохола. Пауърс Хапгуд обаче е женен и доколкото ми е известно, няма проблеми с пиенето.

Има и друг второстепенен герой, когото съм нарекъл Рой М. Кон. Негов прототип е известният антикомунист, адвокат и бизнесмен на име, ще си призная чистосърдечно, също Рой М. Кон. Включвам го с любезното му разрешение, дадено вчера (2 януари 1979 година) по телефона. Обещах да не му причинявам никаква вреда и да го представя

като страшно активен правник – годен както да обвинява, така и да защитава всекиго.

* * *

Скъпият ми баща мълча почти през целия път до в къщи след обедата с Пауърс Хапгуд. Бяхме в неговия „Плимут“ купе. Шофираше той. Петнайсет години по-късно щяха да го арестуват за преминаване на червена светлина. Щеше да се установи, че цели двайсет години не е притежавал удостоверение за правоспособност – което значи, че не е имал правоспособност и в деня, когато обядвахме заедно.

Домът му беше в околностите на града. Като достигнахме покрайнината, той ни каза, че ако имаме късмет, ще видим едно много необикновено куче. Било немска овчарка и едва се крепяло на крака, понеже все го блъскали автомобилите. Но кучето не се отказвало да ги преследва, кретайки, с очи, препълнени от смелост и омраза.

Този ден обаче то не се появи. И въпреки това наистина е съществувало. Защото го видях друг ден, когато шофирах сам. Клечеше в канавката на пътя, готово да впие зъби в дясната ми предна гума. Но атаката му беше жалка. Задницата му почти не можеше да се повдигне от земята. С усилията на предните крака то би могло да влачи цял моряшки сандък.

Същия ден пуснаха атомната бомба над Хирошима.

* * *

Но нека се върнем на деня, в който обядвах с Пауърс Хапгуд.

Когато татко прибра колата в гаража, най-после каза нещо за обедата. Бе озадачен от пламения начин, по който Хапгуд бе говорил за делото на Сако и Ванцети, една от най-очевидните, най-сурово осъждани съдебни грешки в американската история.

– Знаеш ли – каза татко, – не съм допускал, че може да има някакво съмнение в тяхната виновност.

Колко природно надарен артист е бил баща ми!

* * *

В тази книга се говори и за едно жестоко стълкновение между стачници, от една страна, и полиция и войска, от друга, известно като Къяхогското кръвопролитие. Не го предавам достоверно, а по-скоро съм изградил мозайка от разкази за много такива бунтове в не особено далечно

минало.

Не би могъл да помни събитието и главният герой на книгата му, Уолтър Ф. Старбък, чиято съдба случайно се формира от същото кръвопролитие, макар че то е станало сутринта на Коледа в хиляда осемстотин деветдесет и четвърта година, много преди Старбък да се роди.

Историята е такава:

През октомври 1894 Даниъл Маккоун, основател и собственик на Къяхогската мостостроителна и железодобивна компания, тогавашният най-едър самостоятелен индустриалец в Кливланд, Охайо, уведоми работниците си чрез майсторите им, че трябва да приемат десетпроцентово намаление на надниците. Няма профсъюз. Маккоун бил упорит и деен, дребен на ръст, самообразовал се машинен инженер, произхождащ от работническо семейство от Единбург, Шотландия.

Половината работници, около хиляда души, под водителството на обикновения леяр с ораторски заложби Колин Джарвис, напуснали цеховете и така заводът спрял. Но било почти невъзможно да осигуряват храна, подслон и облекло за семействата си дори ако не са понижени надниците им. Всички били бели. И повечето родени в Америка.

Природата се показала благосклонна този ден. Небето и езерото Ери се сливали по цвят – един и същ, убито оловносив.

Къщурките, накъдето се упътили стачкуващите, били до самата фабрика. Повечето от тях били собственост на компанията, както и съседните бакалници.

* * *

Сред недоволните, изпълнени с гняв и отчаяние работници, изглежда, имало шпиони и агент-провокатори, наети тайно и добре платени от детективското бюро „Пинкъртън“. Това бюро още съществува и преуспява, в момента то е в пълното владение и под контрола на корпорацията „РАМДЖАК“.

Даниъл Маккоун имал двама сина: Александър Хамилтън Маккоун, тогава двайсет и две годишен, и Джон, на двайсет и пет. Александър бил завършил без отличие Харвард през май същата година. Бил мекушав, свенлив и заеквал. Джон, по-големият син и безспорният наследник на бащината фирма, отпаднал от Масачузетския технологически институт още като първокурсник и оттогава станал най-довереният помощник на баща си.

Работниците до един – както стачкуващите, така и останалите – мразели бащата и сина му Джон, но признавали, че двамата знаят най-

добре от всички на света как се произвежда желязо и стомана. Младият Александър им мязал на момиче, на глупак и пъзльо, който не смеел да се доближи до пещите и огнищата и да завърти чука – там, където се върши най-опасната работа. Работниците понякога му махали с носни кърпи, изразявайки съмнението си в неговата мъжественост.

Когато Уолтър Ф. Старбък, запазил в паметта си легендата, след години пита Александър защо изобщо е работил на такова негостоприемно място след Харвард, особено щом баща му не е настоявал за това, той изпелтечва отговор, който след дешифрирането му изглежда така: „Товага вярвах, че богатият човек трябва да опознае мястото, откъдето идват парите му. Съвсем младежка мисъл. Голямото богатство трябва да се приема безусловно или изобщо да не се приема.“

Сега за заекванията на Александър преди Къяхогското кръвопролитие: те били малко повече от милозливи нотки, изразяващи необикновена скромност. Баща му и брат му не го оставяли в мълчание за повече от три секунди, та бил принуден да таи в главата мислите си.

А и той не би постигнал много, ако заговореше в присъствието на своите енергични баща и брат. Мълчанието му било средство да прикрие тайната, която ставала все по-приятна от ден на ден: той щял да проумее бизнеса на баща си не по-зле от брат си Джон. Преди още баща му и Джон да обявят някое свое решение, той почти винаги се досещал какво ще е то, какво би трябвало да бъде и защо. До този миг никой друг не знаел това решение, но, за бога, нали Александър също бил индустриалец и инженер.

* * *

Когато стачката избухнала през октомври, той вече можел да отгатне много от нещата, които трябвало да се направят, макар че за пръв път изживявал стачка. Харвард отстоял на безброй мили. Нищо от усвоеното там не било в състояние да задвижи отново фабриката. Затова пък бюрото „Пинкъртън“ можело, полицията също, а вероятно и Националната гвардия. Преди баща му и брат му да го изрекат, и Александър знаел, че в други части на страната има премного хора, доведени до такова отчаяние, че биха се съгласили да започнат работа с всякаква надница. И щом баща му и брат му изrekli това, той научил още нещо за бизнеса: някои компании, често представлящи се за профсъюзни организации, имали за единствена задача да вербуват такива хора.

Към края на ноември комините на фабриката отново забълвали дим. Стачниците нямали пари за наем, храна и отопление. Всеки по-

крупен работодател на триста мили разстояние получил имената им, та да знае, че са размирници и да не ги наема. Водачът, който си излъчили, Колин Джарвис, бил в затвора и тели да го съдят по скалъпено обвинение за убийство.

* * *

На петнайсети декември жената на Колин Джарвис, наречена Мама, повела делегация от още двайсет жени на стачници към главните врати на фабриката, за да се срещнат с Даниъл Маккоун. Той пратил Александър да слезе при тях с набързо надраскана бележка, която синът му успял да прочете на глас без запъваме. Бележката гласяла, че Даниъл Маккоун няма време да приема непознати, които вече нямат работа с Къяхогската мостостроителна и железодобивна компания. Подчертавало се, че е погрешно компанията да се счита за благотворително дружество. И се добавяло, че техните църкви или местни участъци ще могат да им дадат списъци на организациите, към които да се обърнат за помощ с по-голям успех – ако наистина се нуждаят от нея и чувствуват, че я заслужават.

Мама Джарвис заявила на Александър, че нейното послание е дори още по-кратко: стачниците били съгласни да се завърнат на работа при всякакви условия. Повечето от тях били изхвърлени и от домовете им, та нямало къде да се приберат.

– Съжалявам – казал Александър. – Това, което мога да направя, е да ви прочета повторно бележката на баща ми.

Александър Маккоун ще спомене много години по-късно, че тогава тази конфронтация никак не го смутила. Напротив, той дори тържествувал, задето намерил такова сигурно „сре-сре-сре-средство“.

* * *

Напред излязъл и полицейският началник. Той казал на жените, че нарушават закона, като се събират на толкова голяма група, която пречи на транспорта и представлява заплаха за безопасността на гражданите. Заповядал им в името на закона веднага да се разпръснат.

Те се подчинили. Оттеглили се през обширния площад пред главните врати. Фасадата на фабриката била изградена така, че да напомня на по-интелигентните за площад Сан Марко във Венеция, Италия. Часовниковата кула на фабриката била двойно умалено копие на прочуто то „кампаниле“ на Сан Марко.

От камбанарията на тази кула Александър, баща му и брат му наблюдавали Къяхогското кръвопролитие в коледната утрин. Всеки трябва да е разполагал *и* със собствен бинокъл. И със собствен малък револвер.

В камбанарията нямало камбани. Нито кафенета и магазини на площада долу. Архитектът го бил осъществил съгласно стриктно утилитарни съображения, отреждайки обширно място за пристигащите или заминаващи фургони, кабриолети и конски трамваи. Архитектът бил наясно и по това, че се налага да превърне фабриката във форт, та всяка тълпа, решила да шурмува предните ѝ врати, да трябва по-напред да прекоси цялото това открито пространство.

Един-единствен репортер на вестник, този на „Кливланд Плейн Дийлър“, сега издание на „РАМДЖАК“, отстъпил през площада с жените. И попитал Мама Джарвис какво смята да предприеме по-нататък.

Нямало какво да се направи повече, разбира се. Стачниците не били вече даже стачници, а просто безработни, изгонени от домовете им.

Все пак жената дала омел отговор: „Ще се върнем отново“ – рекла тя. Какво друго ѝ оставало да каже?

Журналистът я попитал кога ще стане това.

Отговорът прозвучал почти като възвишено безверие в християнството, пред прага на настъпващата зима. „Сутринта на Коледа“ – изрекла тя.

Отпечатали го във вестника, чийто издатели почувствували, че това било в същност заплаха. И славата на тази предстояща Коледа в Кливланд отекнала нашир и дълж. Симпатизантите на стачниците – пастори, писатели, профсъюзни организатори, политици-популисти и прочее – започнали да се стичат в града, сякаш очаквали някакво чудо. Те били открити врагове на тогавашния икономически строй.

Рота пехотинци от Националната гвардия била мобилизирана от Едуин Кинкейд, губернатора на Охайо, за да брани фабриката. Това били младежи-фермери от южната част на щата, предпочетени, защото сред стачкуващите нямали нито приятели, нито роднини – за тях стачкуващите били неразумни смутители на спокойствието. Тези момчета олицетворявали американския идеал: здрави и бодри цивилни бойци, които иначе си вършат своята работа, но всеки миг са готови – когато родината поиска това – да покажат, и то респектиращо, как могат да си служат с оръжие и колко стегната е дисциплината в редовете им. Тази армия изниква като из дън земя и всява ужас сред враговете на Америка. А щом опасността премине, войничетата изчезват незабележимо, както са дошли. Редовната армия на страната, която бе водила боеве с индианците,

додето напълно ги сломи, беше сведена до около трийсет хиляди души. А за Утопичната милиция навред в цялата страна трябва да кажем следното: тя се попълваше почти изцяло от младежи-фермери, защото здравето на фабричните работници бе разклатено, а работното им време – продължително. И както стана ясно през Испанско-американската война, тази милиция се оказа повече от безполезна на фронта поради слабата си подготовка.

* * *

Същото впечатление от нея добил и Александър Хамилтън Маккоун, когато бойците ѝ пристигнали въз фабриката на Бъдни вечер: това не били никакви войници. Докарал ги специален влак на една от страничните железопътни линии в двора на фабриката, който имал висока желязна ограда. Те слезли безразборно от вагоните и застанали на рампата, сякаш били обикновени пътници, тръгнали за разни градове. Униформите им били полуразкопчани, а кончетата често пхнати не в съответните илици. Неколцина си били изгубили шапките. Почти всички носели смешно невоенни куфари и бохчи.

Ами офицерите? Командирът, капитан, бил началник на пощенския клон в Грийнфийлд, Охайо. Двамата лейтенанти били близнаците на председателя на Грийнфийлдската банка и тръст. Пощенският началник и банкерът били правили услуги на губернатора. И заемали длъжностите си като награда за това. А офицерите, на свой ред, се били отплатили на онези, които им харесвали, та ги произвели сержанти или ефрейтори. Редниците пък, гласоподаватели или синове на гласоподаватели, имаха пълната възможност, стига да пожелаят, да съсият живота на по-висшестоящите с презрение и гаври, които можеха да продължават поколения наред.

Там, на рампата на Къяхогската мостостроителна и железодобивна компания, старият Даниъл Маккоун най-сетне трябвало да попита един от многото войници, които се блъскали едни други и в същото време плюскали: „Кой ви е началникът?“

За щастие попаднал на самия капитан, който му отвърнал: „Хм... ако може така да се каже, смятам, че съм аз.“

На нашата милиция прави чест, че на другия ден не сторила никому никакво зло, въпреки че била въоръжена с щикове и бойни патрони.

* * *

Настанили войниците в един изоставен машинен цех. Те спали по пътеките между машините. Всеки си носел храна от къщи. Шунка, печени пилета, питки и сладкиши. Ядели каквото им падне и когато им скимне, затова не след дълго цехът заприличал на поляна, омърсена от пикник. А когато го напуснали – на селско бунище.

Така си били свикнали по родните места.

Да, старият Даниъл Маккоун и двамата му синове също прекарали нощта във фабриката – спали на походни легла в кабинетите си под камбанарията и със заредени револвери под възглавниците. Кога щели да седнат на коледната си трапеза? В три часа идния следобед. Дотогава опасността навярно щяла да премине. Младият Александър трябвало да се възползува от доброто си образование, така му казал баща му, като съчини и изрече подходяща благодарствена молитва, преди да започнат да се хранят.

Редовната стража на компанията, подсилена от агентите на „Пинкъртън“ и градската полиция, поели обход на смени край оградата на фабриката за през цялата нощ. Пазачите, които обикновено имали само револвери, сега били въоръжени и с карабини или ловни пушки, взети от приятели или донесени от къщи.

Четирима агенти получили разрешение да спят през цялата нощ. Те били един вид майстори в професията си. Снайперисти.

Сутринта Маккоунови не се събудили от бойните тръби. Пробудили ги чуковете и трионите, от които площадът ехтял. Дърводелци строели високо скеле до главната врата, съвсем наблизо до оградата. Шефът на полицията в Кливланд щял да стои на скелето, та всички да го видят добре. В подходящ момент той щял да прочете на тълпата закона против бунтовете в Охайо. Такова публично прочитане било напълно наложително. В документа се казвало, че всяка противозаконно събрала се група от дванайсет и повече лица трябва да се разпръсне до един час след прочитането му пред нея. Ако не се разпръсне, участниците ѝ да се смятат за извършители на углавно деяние, за каквото се предвижда затвор от десет години до доживотен.

Природата отново показала съчувствие – завалял ситен снежец.

Да, една закрыта кола, теглена от два бели коня, пристигнала стремително и трополейки на площада, след което спряла до вратите. В светлината на ранната утрин се открила осанката на полковник Джордж Редфийлд, зетя на губернатора, натоварен от самия губернатор да ръководи операцията и изминал целия път от Сандъски, за да поеме командването на милицията. Той имал голяма дъскорезница и

притежавал акции в хранителната и ледодобивната промишленост. Немал военен опит, но сега бил в униформата на кавалерийски офицер. Носел и сабя, подарена му от неговия тъст.

Влязъл веднага в машинния цех да се представи на войската.

Скоро след него довтасала с фургоните си и специалната полиция за потушаване на бунтове: най-обикновени кливландски полицаи, въоръжени обаче с дървени щитове и тъпи копия.

На камбанарията издигнали американското знаме, а на пилона до главните врати се веело още едно.

Това ще е само панаир, помислил си младият Александър. Без убити и ранени. Личало си от поведението на войниците. Самите стачници уведомили, че никой от тях няма да бъде въоръжен – дори с нож, чието острие е повече от три инча.

„Искаме – гласяло писмото им – да зърнем за сетен път фабриката, на която посветихме най-добрите си години, и да покажем лицата си на всички, които биха пожелали да ги видят, да ги покажем дори само на господата бога, ако единствен той пожелае да ги види, и да попитаме, както стоим безмълвни и сковани: «Заслужава ли американецът тази злочестина и неволи?»

Александър не останал безчувствен за прелестта на писмото. То в същност било написано от поета Хенри Найлс Уислър, дошъл в града да окуражава стачниците – харвардски колега на фабрикантския син. Писмото трябва да получи подобаващ отговор, помислил Александър. Той вярвал, че знамената, редиците милиция и внушителното, спокойно присъствие на полицията непременно ще упражнят благотворното си въздействие.

Ще прочетат закона гласно, всички ще го чуят добре и ще си отидат мирно в къщи. Спокойствието и редът няма да бъдат нарушени.

Александър смятал да спомене в молитвата си същия следобед, че бог ще пази работниците от водачи като Колин Джарвис, които ги тласкат към злочестината и неволите.

«Амин», рекъл той на себе си.

* * *

И хората съдържали обещанието си, дошли. Дошли пеша. За да ги обезкуражат в това, градските управници спрели всички трамваи за съответната част на града.

Сред шествието имало много деца, дори пеленачета. Едно от тях ще бъде покосено от куршум и за смъртта му ще напише стихотворение

Хенри Найлс Уислър, а по-късно към текста ще бъде добавена и музика, която се пее и до днес: «Бони Фейли».

Къде били войниците? Пред оградата на фабриката, застанали там от осем часа сутринта с натъкнати ножове на пушките и с пълни раници на плещите си. Раниците тежели по над петдесет фунта. Това било идея на полковник Редфийлд, та войниците му да изглеждат по-застрашителни. Разположил ги в една единствена верига, проточена през целия площад. Планът за действие бил такъв: ако тълпата не се разпръсне, след като ѝ наредят, войниците да наведат по-ниско щиковите и да очистят площада бавно, но решително, без да прибегват до груби мерки – да запазят редицата си права, блеснала с хладната стомана, и да напредват само по команда: крачка, две, три, четири...

След осем часа единствено войниците били извън оградата. Снегът продължавал да вали. Затова, когато първите редици на тълпата се показали на отсрещния край на площада, фабриката се разкрила пред погледите им през широката пелена на девствено чистия сняг. И единствените следа по този сняг оставяли те.

В шествието участвували много повече хора от онези, които имали вземане даване с Къяхогската мостостроителна и железодобивна компания. Самите стачници недоумявали кои са тези други дрипави непознати – някои от тях били довели дори жените и децата си. Непознатите хора също искали да покажат на всички, и то навръх Коледа, злочестината и неволите си. Младият Александър, като гледал с бинокъла си, прочел плакат, носен от одного, който гласял: «Каменовъглената и железодобивна компания «Ери» експлоатира трудещите се». А тази компания изобщо не била в границите на Охайо. Намирала се в Буфало, щата Ню Йорк.

Затова съществувала голяма вероятност Бони Фейли, детето, убито в кръвопролитие, да не е дете на стачник срещу Къяхогската компания, въпреки че в рефрена на стихотворението за жертвата, написано от Хенри Найлс Уислър, се казва:

Проклинаме те с вдигнати ръце,
злодейо Дан Маккоун с чугунено сърце.

Младият Александър прочел плаката за каменовъглената и железодобивната компания «Ери» от прозореца на втория етаж в административното крило, съседно на северната стена на камбанарията. Намирал се в дълга галерия, също венецианска имитация, с прозорци на всеки десет

стъпки и с огледало в дъното. Огледалото създавало илюзия за нейната безкрайност. Прозорците ѝ гледали към площада. Точно в тази галерия четиримата снайперисти, доставени от бюро то «Пинкъртън», се разположили, за да си свършат работата. Всеки си избрал прозорец, доближил до него маса и сложил до нея удобен стол. На всяка маса била поставена карабина.

Снайперистът, който бил най-близо до Александър, сложил върху своята маса торбичка пясък и с косматата си ръка направил в нея вдлъбнатина. В тази вдлъбнатина щял да облегне пушката си с приклад здраво опрян в рамото му тогава, когато през оптичeskия прибор започне да се вижда в едно или друго лице сред тълпата, тъй както си седи на стола. Снайперистът по-нататък бил по професия механик и си направил късичък триножник, с въртящ се ключ отгоре – като за весло на лодка. Триножникът бил на масата. В неговия ключ той щял да си пхне пушката, когато му дойдело времето.

«Ще го патентовам», казал той на Александър, потупвайки изобретението си.

Всеки от четиримата имал боеприпаси, шомпол за протриване на цевта, парцалчета и смазка – всичко наредено върху масите им, сякаш за продан.

Прозорците все още били затворени. На някои други обаче се трупали много по-буйни и разюздани тилове. Имам пред вид редовните пазачи на фабриката, не мигнали почти цялата нощ. Неколцина от тях пиели, «за да не заспят», както сами казвали. Чакали до прозорците, въоръжени с бойни или ловни пушки – да се намесят, ако тълпата все пак реши да атакува фабриката; тогава само унищожителен огън ще може да я обърне в бягство.

До този миг те вече почти се самоубедили, че такова нападение ще има. Безпокойството и наглостта им били първите сериозни признаци, доловени от младия Александър, които той споделил десетилетия по-късно, пак заеквайки, с младия Уолтър Ф. Старбък: «Имаше и някои буйства, като на всеки панаир.»

Самият той, разбира се, носел зареден револвер в джоба на палтото си – подобно на брат му и баща му, които в момента пристигнали в галерията, за последна инспекция на подготовката. Часът бил десет сутринта. Нека вече се отворят прозорците, заявили те. Площадът гъмжал от народ.

* * *

Време било и да се качат на върха на кулата, казали на Александър, защото оттам се виждало най-добре.

Отворили прозорците и снайперистите положили оръжието си върху различните приспособления, които си подготвили.

Кои били тези четирима снайперисти... и имало ли в същност такъв занаят? В онези години се търсели по-малко снайперисти, отколкото палачи. Нито един от четиримата не бил наеман в това си качество друг път, нито пък бил склонен, ако не избухне война, да му плащат отново за такава работа. Единият бил агент на половин щат в «Пинкъртън», а останалите трима – негови приятели. Често ловували заедно и от години редовно се възхвалявали взаимно за невероятно точната си стрелба. Затова, когато бюрото «Пинкъртън» известило, че има нужда от четирима изкусни стрелци, те почти незабавно изникнали в исканата роля, както и ротата цивилни войници.

Стрелецът е триножника бил направил своето изобретение специално за случая. И другият с торбичката пясък никога не бил облягал карабината си на подобно приспособление. Същото важало и за столовете и масите, за спретнато подредените патрони и прочее принадлежности: четиримата се били споразумели да се изкарат истински професионални снайперисти.

Подир години Александър Маккоун, запитан от Старбък каква е според него главната причина за Къяхогското кръвопролитие, ще отговори: «Американското ди-ди-ди-дилетантство по от-от-от-отношение на жи-живота и смъ-смъ-смъ-смъртта.»

* * *

Когато отворили прозорците, океанският ромол на тълпата нахлул ведно със студения въздух. Тълпата искала да мълчи и си въобразявала, че наистина мълчи – но нали някой все пошепвал нещичко другиму, който пък на свой ред му отговарял, и така нататък, и така нататък. Оттук и звуците, напомнящи прибор.

Най-вече тези звуци дочул Александър, както стоял до баща си и брат си в камбанарията. Бранителите на фабриката кротували. Като изключим тряска и дрънченето на отварящите се прозорци на втория етаж, ответен звук не се раздавал.

Докато чакали, бащата на Александър казал следното: «Не е приятно да произвеждаш желязо и стомана за чуждите на хората, момчета. Никой, който е с всичкия си, няма да се захване с такава работа, освен ако не го е страх от студ или от глад. Въпросът, момчета, е доколко

светът се нуждае от железни и стоманени изделия? И ако някъде ги искат, Дан Маккоун знае как се правят.»

Откъм вътрешната страна на оградата настъпило леко оживление. Шефът на кливландската полиция, с лист в ръце, на който бил написан законът против бунтовете, изкачил стъпалата и застанал на върха ла скелето. Това ще е върхът на панаира, решил наум младият Александър, момент, изпълнен със зловеща красота.

Но тогава той кихнал горе на камбанарията. И не само дробовете му се лишили от въздух: изчезнало а романтичното видение. Осенило го, че онова, което предстои да се случи долу, ще бъде не величествено, а безумно. Никаква магия нямало и въпреки това баща му, брат му и губернаторът, а вероятно и самият президент Грувър Кливланд, очаквали от шефа на полицията да се превърне във вълшебник, в Мерлин... и магическата му пръчка да накара тълпата да изчезне.

«Няма да постигне нищо – рекъл си той. – Не би могъл.»

И се оказал прав.

Началникът приложил магията си. Изкрещелите от него думи отскачили от сградата, заредени със собственото си ехо, и като вавилонски думи достигнали ушите на Александър.

Чудо не станало.

Началникът слязъл от скелето. Поведението му разкрило, че не е очаквал кой знае какъв резултат от словото си, защото се били събрали твърде много хора, за да бъдат лесно обуздани. С подобаващо смирение той се завърнал при ударния си отряд, въоръжен с щитове и пики, но притаен в безопасност зад оградата. Нито щял да им заповяда да арестуват когото и да било, нито пък да предприемат действия срещу така огромна тълпа.

Полковник Редфийлд обаче бил разгневен. Държал вратите откренати, за да може да се провере и присъедини към полуизмръзналите си войници. Заел място между две селски момчета в средата на дългия строй. Заповядал на войниците си да насочат щикове срещу хората пред тях. После им заповядал да направят крачка напред. Те изпълнили командата.

Загледан надолу към площада, младият Александър видял как хората в челото на тълпата отстъпили, блъскайки с гърбове онези зад тях, когато се отдръпнали от голата стомана. Хората най-отзад пък въобще нямали представа какво се случва и не се отдръпнали, та натискът отпред да поотслабне.

Войниците напреднали с още една крачка и отстъпващите хора се

блъскали не само върху тези зад тях, но и върху тези встрани. Намиращите се в двата края пък били натикани в стените на къщите. Войниците насреща им не били толкова безжалостни, че да пронижат хора, лишени от възможността да отстъпят, затова отклонили щиковете си, оставяйки местенце между връхчетата на остриетата им и непоклатимите стени.

Когато войниците направили още една крачка напред, по думите на вече възрастния Александър, хората започнали «... да се пръ-пръ-пръскаат по краищата на ре-ре-редицата като во-во-вода». Струйките се превърнали в потоци, които огънали редицата, и стотици хора избликнали към пространството между оградата на фабриката и уязвимия тил на войниците.

Полковник Редфийлд, втренчил напред пламтящите си очи, нямал никаква представа какво се извършва в двата края. Заповядал войниците да направят нова крачка.

Сега тълпата зад войниците започнала да се държи съвсем лошо. Един младеж скочил като маймуна върху раницата на един войник. Войникът тупнал тежко на земята и заритал смешно, опитвайки се да стане. Войник след войник били събаряни все по същия начин. Ако някой се изправел на крака, отново го събаряли. И войниците запълзели един към друг за по-сигурна закрила. Отказали да стрелят. Вместо това се свили на купчина, за да се защитят, като таралеж, свит на топка от уплаха.

Полковник Редфийлд не бил сред тях. Никакъв не се виждал.

* * *

И до днес не е известно кой дал заповед на снайперистите и на пазачите да открият огън от прозорците на фабриката, но стрелбата започнала.

Четиринайсет души били убити на място – един от тях войник. Двайсет и трима получили тежки рани.

Александър ще признае като възрастен, че стрелбата прозвучала не по-силно от пукане на «пу-пу-пукан-ки» и как му се сторило, че някакъв особен вятър повял долу на площада, защото хората се разлетели на вси страни като «ли-ли-листа».

Когато всичко свършило, настанало всеобщо задоволство, че доблестта е взела връх и правдата възтържествувала. Законът и редът били възстановени.

Старият Даниъл Маккоун ще каже на синовете си, хвърляйки поглед над бойното поле, опразнено от всички с изключение на труповете:

«Независимо дали това ви харесва, или не, вие, момчета, също сте замесени в тази работа.»

Полковник Редфийлд бил намерен в една странична уличка, гол и обезумял, но инак читав.

Младият Александър не изрекъл нищо до момента, в който му се налагало да проговори – на коледната трапеза същия следобед. Помолили го да произнесе благодарствена молитва. Тогава установил, че се е превърнал в глупак, ломотещ неразбираемо – заекването му е така лошо, че е загубил напълно способността си да говори.

И вече не стъпил във фабриката. Станал най-видният кливландски колекционер на картини и пръв дарител на тамошния Музей на изящните изкуства, демонстрирайки с това, че Маккоунови се интересуват не само от пари и власт заради парите и властта.

* * *

Заекването му се влошило дотолкова през целия остатък от живота му, че той рядко излизал от своя голям дом на Юклид Авеню. Оженил се за сродница на Рокфелер месец преди заекването му да се влоши дотам. Иначе, както ще признае той по-късно, сигурно никоя нямало да го вземе.

Родила му се дъщеря, която се срамувала от него, както и жена му. Завързал само едно приятелство след кръвопролитие. И то с дете. Със сина на готвачката и шофьора му.

Мултимилионерът имал нужда от някого, който да играе с него шах по цели часове. Затова съблазнил, така да се каже, детето най-напред с по-простички игри на карти, с дама и домино. Но го научил да играе и шах. И скоро играели вече само шах. Разговорите им се свеждали единствено до обичайните закачки и дразнене, непроменени от памтивека.

Като например: «За пръв път ли играеш шах?»: Ами?“, „Хващаш ми царицата.“; „Това капан ли е?“

Момчето се наричало Уолтър Ф. Старбък. То приело да прекара детството и младостта си по такъв неестествен начин поради следната причина: Александър Хамилтън Маккоун му обещал един ден да го изпрати да учи в Харвард.

К. В.

ЗАТВОРНИКЪТ

Подкрепете слабите, които вопият за помощ, подкрепете преследваните и пострадалите, защото те са най-добрите ви приятели; те са другарите, които се борят и падат, както баща ти и Бартоло са се борили и паднали вчера за тържеството на насладата от свободата за всички бедни труженици. В тази битка за живот вие ще намерите повече любов и сами ще бъдете обичани.

НИКОЛА САКО (1891–1927) в последното писмо до тринайсетгодишния си син Данте, от 18 август 1927 година, писано три дни преди екзекуцията в Чарлстаунския затвор, Бостон, щат Масачузетс. Споменатият „Бартоло“ е Бартоломео Ванцети (1888–1927), загинал същата нощ на същия електрически стол, изобретен от зъболекар. Тяхната съдба споделил и един още по-забравен днес човек, Селестино Мадейрос (1894–1927), който признал, че той е извършил убийството, за което осъдили Сако и Ванцети, въпреки че имал изгледи да се избави от електрическия стол. Мадейрос бил прочут престъпник, държал се доблестно накрая.

1

Да, животът си тече... и глупакът скоро се разделя с достойнството си, а раздели ли се веднъж с него, не може да си го възвърне и в деня на Страшния съд.

Моля за внимание обаче, защото годините, подобно на хората, са персонажът на тази книга, която представлява история на живота ми досега. Хиляда Деветстотин и Тринайсета ме е дарила с живот. Хиляда Деветстотин Двайсет и Девета разтърси из основи американската икономика, Хиляда Деветстотин Трийсет и Първа ме изпрати в Харвард. Хиляда Деветстотин Трийсет и Осма ми донесе първата длъжност във федералното правителство. Хиляда Деветстотин Четирийсет и Шеста ме сдоби с жена. Хиляда Деветстотин Четирийсет и Шеста ме сдоби с един неблагоприятен син. Хиляда Деветстотин Петдесет и Трета ме уволни от федералното правителство.

Затова съм написал годините с главни букви, сякаш са собствени имена.

Хиляда Деветстотин и Седемдесета ми даде длъжност в Белия дом

по времето на Никсън. Хиляда Деветстотин Седемдесет и Пета ме прати в затвора заради нелепия ми принос в американските политически скандали, известни под съвкупното название „Уотъргейт“.

Преди две години, както пиша, в Хиляда Деветстотин Седемдесет и Седма, отново бях изоставен сам на себе си. Чувствавах се като отрепка. Носех маслинонокафяв работен комбинезон, затворническото ми облекло. Изолиран бях в спално помещение – на нар, от който бях смъкнал бельото. Едно одеяло, два чаршафа и калъфка, които трябваше да върна на държавата заедно с униформата, аз най-грижливо бях сгънал на скута си. Луничавите ми старчески ръце бяха сключени над това държавно имущество. Втренчен бях право пред себе си в една стена на втория етаж от грозното здание на „Федералното исправително заведение за възрастни“ край военновъздушната база Финлетър – на трийсет и пет мили от Атланта, Джорджия. Чаках пазача да ме отведе в административния корпус, където щях да получа документите за освобождаване и гражданските си дрехи. Никой нямаше да ме посрещне на вратата. Нийде нямаше човек, който да ме прегърне в знак на прошка... да ме нахрани или да ми предложи подслон за ден-два.

Ако някой ме наблюдаваше, щеше да забележи, че на всеки пет минути върша нещо много тайнствено. Без да променям апатичния израз на лицето си, аз току вдигах ръце от държавното имущество и плясвах три пъти с длани. Имайте търпение, по-късно ще обясня защо.

Беше девет сутринта на двавет и първи април. Пазачът закъсна цял час. Изстребител се стрелна към висините от края на близка писта, изхаби енергия, достатъчна да отоплява сто жилища за хиляда години, и раздра небето на късове. Но на мен и окоето ма не мигна. Такова събитие е направо скучно за дългогодишните затворници и пазачи във Финлетър. Прекалено обичайно е за тях.

Повечето затворници, до един осъдени за ненасилствени, чиновнически престъпления, бяха откарани с лилави училищни автобуси да извършват строителни работи около базата. Оставена бе само една малка група за поддържане на домакинството – да мие прозорците и подовете. Насам-натам се мотаеха още неколцина – пишеха, четяха или дремеха: това бяха негодните дори за лека физическа работа, страдащи от болно сърце или гръбнак. И аз щях да изстисквам прането на лазарета при базата, ако този ден бе като другите. Здравето ми е чудесно, така говорят всички.

Не ме ли уважаваха повече от останалите тук, в затвора, за това, че съм завършил Харвард? Не, този факт не е достойнство. Тук видях или

научих поне за още седмина като мене. И веднага щом напусна, леглото ми ще се заеме от Върджил Грейтхаус, бивш секретар на здравеопазването, образованието и благосъстоянието, също завършил Харвард. Във Финлетър стоях доста ниско в образователната стълбица, имах само жалка бакалавърска степен, която не се равняваше дори на „Фи бета капа“². Тук имаше най-малко двайсет, ако не и повече членове на „Фи бета капа“, над десет доктори по медицина, също толкова зъболекари, един ветеринар, един доктор по богословие, доктор по икономика, доктор по философия на химията и куп лишени от правата си юристи. Юристите бяха в такова изобилие, че си имахме шега за новопостъпилите в затвора, която гласеше: „Ако разбереш, че разговаряш с някой, който не е юрист, внимавай добре. Може да излезе надзирател или пазач.“

Скромната ми научна степен беше в областта на свободните хуманитарни науки, с известна насоченост към история и икономика. При постъпването си в Харвард възнамерявах да специализирам за общественик, но по-скоро чиновник, отколкото избран служител. Вярвах, че няма по-високо призвание в една демократична страна от това да ѝ се посветиш за цял живот. И тъй като не знаех кой клон от управлението на страната ще ме приеме, дали Държавният департамент или Бюрото по въпросите на индианците и прочее, реших да си осигуря по-широки възможности. Избрах да взема степен в хуманитарните науки.

Тук ви разкривам свои планове и свои възгледи – но тогава бях още млад за нашата планета, затова с радост възприех плановете и възгледите на един по-възрастен човек. Той беше кливландски мултимилionер на име Александър Хамилтън Маккоун, випускник на Харвард от Хиляда Осемстотин Деветдесет и Четвърта. Затвореният в себе си и заекващ син на Даниъл Маккоун. Баща му бил блестящ и безскрупулен шотландец, инженер и металург, основател на Къяхогската мостостроителна и железодобивна компания – най-едрият самостоятелен индустриалец в Кливланд по времето, когато съм се родил. Представете си какво е да се родиш толкова отдавна – в Хиляда Деветстотин и Тринайсета! Съвременните млади ще се усъмнят ли, ако им кажа простодушно, че на времето небето над Охайо често се е забулвало от стада ревящи птеродактили и четиринайсеттонни бронтозаври са се приличали на слънце, мъряйки в тинята на река Къяхога? Не, разбира се.

Александър Хамилтън Маккоун бил четирийсет и една годишен,

2. Елитна организация на студенти-отличници в изтъкнати американски университети. – Б.пр.

когато съм се родил в имението му на Юклид Авеню. Беше женен за Алис Рокфелер, както се наричала по баща, по-богата и от съпруга си; тя прекарваше повечето време в Европа с единственото им дете, дъщеря на име Клара. Майката и дъщерята много се притесняваха от ужасния говорен недостатък на мистър Маккоун, а като не можеха да се начудят на това, че той не върши нищо по цял ден и само чете книги, рядко се задържаха и в къщи. Тогава беше немислимо да се действа за развод.

Клара, още ли сте жива? Тя ме мразеше. Още тогава някои ме мразеха, продължават и сега.

Такъв е животът.

А какво свързва мен с мистър Маккоун, щом съм се родил сред унилата тишина на неговия дом? Майка ми, с моминско име Анна Каирис, беше готвачка при Маккоунови. Баща ми, с първоначално име Станислав Станкевич, от Полша, бе охрана на господаря си и негов шофьор. И двамата му бяха много предани.

Мистър Маккоун им построил спретнато жилище на втория етаж над гаража си. А като поотраснах, станах му партньор, стоях си все в къщи. Научи ме на простички игри на карти, дама и домино... и шах. Скоро преминахме единствено на шах. Той не играеше добре. Печелех почти винаги и ми се струва, че си е пийвал тайно преди това. Не полагаше големи усилия да побеждава. Въз всеки случай още от самото начало започна да ме хвали насаме, както и пред моите родители, че съм гениален играч, което не беше вярно, и че ще ме прати да уча в Харвард. Повтаряше на майка ми и баща ми по хиляда пъти всяка година: „Един ден ще бъдете горди родители на абсолютен харвардски джентълмен.“

С тази цел, когато карах десетата година, той ни застави да си сменим фамилното име от Станкевич на Старбък. Щели да се отнасят към мен по-добре в Харвард, ако имам англосаксонско име. Ето как възприех името Уолтър Ф. Старбък.

Самият той не бил добър студент в Харвард, едва успял да го завърши. Презирали го всички, не само защото заеквал, но и защото бил неприлично богат син на имигрант. Той си имаше достатъчно причини да мрази Харвард... ала от година на година ставаше все по-сентиментален и романтичен, като накрая така започна да го обожава – бях тогава гимназист, – че вече смяташе преподавателите в този университет за най-големите мъдrecи в световната история. Америка щяла да стане рай, ако всички висши длъжности в управлението на страната се заемели от харвардски възпитаници.

Желанието му се сбъдна: като постъпих на правителствена,

длъжност – начетен млад специалист в Департамента на земеделието при Франклин Делано Рузвелт, – започна масово заемане на постове от харвардци. Бях убеден, че така е най-правилно. Сега обаче това ми се струва смешно. Дори и в затвора харвардците не правят кой знае какво впечатление.

Докато бях студент, често си обещавах, че като завърша, няма да пожаля сили, за да разяснявам важните проблеми на онези, които бавно се ориентират в тях. Но нещата се развиха иначе...

И така, седях в затвора през Хиляда Деветстотин Седемдесет и Седма и чаках пазача да дойде. Не се отегчавах, че той се бави вече час. Не бързах за никъде, нямаше къде да отида. Пазачът се казваше Клайд Картър. Беше един от малцината приятели, които си спечелих в затвора. Но главният залог за нашето приятелство се криеше в това, че участвахме заедно в задочен курс по барманство, уреждан от „ковачница за дипломи“ в Чикаго, наречена Илинойски институт за обучение, подразделение на корпорацията „РАМДЖАК“. В един и същ ден и с една и съща поща всеки от нас двамата получи научна степен Доктор по миксология³. Клайд по-късно ме надмина, защото завърши подобен курс и по климатично кондициониране на въздух. Беше трети братовчед на президента на Щатите Джими Картър. Пет години по-млад от президента, той във всяко друго отношение бе негов образ и подобие. Същите любезни обноски, същата широка усмивка.

Степента по барманство ми стигаше. То бе единственото, с което смятах да се занимавам до края на живота си: да държа някое тихо барче някъде, най-добре в изискан мъжки клуб.

Пак вдигнах старческите си ръце от сгънатото пастелно бельо и плеснах три пъти.

Нов изтребител се стрелна към висините от края на близка писта и раздра небето на късове. Помислих си: „Поне не пуша вече.“ Вярно. Аз, който пушех всеки ден по четири пакетчета „Пел Мел“ без филтър, престанах да бъда роб на цар Никотин. Но скоро стях да си припомня колко много съм пушил на времето, защото сивият, на тънички райета костюм с жилетка, купен от „Братя Брукс“, ме чакаше в гардеробната, надупчен целият от моите цигари. Точно на чатала имаше дупка, голяма колкото десетцентова монета. Един вестникарски фотограф ме беше снимал, както седях отзад в зеленото купе на федералния военен съдия, веднага след като ме осъдиха на затвор. Нашироко се разчу, че снимката

3. От mix (англ.): смесвам, бъркам. Намек за основната дейност на всеки барман. – Б.р.

говори красноречиво за това колко посрамен съм в момента – измъчен, уплашен, не смея да погледна никого в очите. То бе в същност снимка на човек, току-що подпалил гашите си.

Размислих се за Сако и Ванцети. На младини вярвах, че историята на тяхното мъченичество ще породи неотразима мания за справедливост спрямо обикновените хора, която ще обхване цял свят. А днес знае ли поне един за тях, вълнува ли го тяхната трагедия?

Не.

Припомних си и Къяхогското кръвопролитие, най-жестокия конфликт между стачници и фабрикант в историята на американското работничество. Става в Кливланд, пред главните врати на Къяхогската мостостроителна и железодобивна компания, сутринта на Коледа Хиляда Осемстотин Деветдесет и Четвърта. Тоест дълго преди да се родя. Родителите ми са били още деца в Руската империя, когато се е случило това. Но този, който ме изпрати в Харвард, Александър Хамилтън Маккун, го наблюдавал от кулата на фабриката заедно с баща си и своя по-голям брат Джон. Тогава той заеквал слабо, но от този ден нататък, при най-малък повод за вълнение, превръщал речта си в неразбираем брътвеж на глупак и никой не му разбирал нито дума.

А споменатата компания по няколко причини отдавна изгубила тогавашното си название – то се споменава единствено в историята на американското работничество, и наскоро след Втората световна война бе погълната от „Ънгстаун Стийл“, докато „Ънгстаун Стийл“ пък неотдавна се превърна в подразделение на корпорацията „РАМДЖАК“.

Тишина.

Да, аз вдигнах старческите си ръце от сгънатото бельо и плеснах три пъти. Обещах да обясня какъв е смисълът на тези три изплясквания и макар да ви се стори глупав, ще ви го разкрия: така завършваше една мръсничка песен, която никога не съм харесвал и която не си бях припомнял от трийсет години, че и повече. Стремях се да прочистя главата си от колкото може повече неща, защото миналото ми беше неприятно, а бъдещето – ужасяващо. Толкова врагове си бях спечелил през годините, че се съмнявах дали ще мога да бъда и барман. И понеже няма откъде да получавам пари, ще ставам все по-мръсен и по-дрипав. Ще почна да се навъртам край бордеите и с виното ще се науча да пропъждам студа от тялото си, макар че никога не съм обичал алкохола.

Лошо ще бъде, ако заспя в някое кътче на Бауъри⁴ и малолетните

4. Район в Ню Йорк, известен с евините си хотели и най-долнопробни кръчми. – Б.р.

престъпници, които не понасят мръсни старци, дойдат с бидон бензин. Ще ме облеят с бензина и ще ме подпалят. А най-лошото ще е да се събудя, когато пламъците заближат очите ми.

Затова жадувах за памет, облекчена от всичко!

Но такава мисловна празнота ме осеняваше само сегиз-тогиз. През повечето време, седнал на нара, аз се отдавах на покой, който съвсем малко се отличаваеше от идеалния – бе изпълнен с мисли, които не ме плашеха: за Сако и Ванцети, както вече споменах, за Къяхогското кръвопролитие, за партиите шах със стария Александър Хамилтън Маккоун, и така нататък.

Ако постигнах пълно опразване на съзнанието си, то траеше само десетина, секунди... и после се прекъсваше от песента, звучаща високо и ясно в главата ми от неизвестен глас, който ми напомняше, че за да бъде изпълнението по-цялостно, накрая трябва да плесна три пъти. Думите на тази песен ме възмутиха много, когато ги чух пръв път – бях първокурсник в Харвард и присъствувах на една чисто мъжка пиянска сбирка. Тази песен трябваше да се пази в тайна от жените. И дотогава навярно никоя жена не бе я чула, дори като имаме пред вид късната дата на сбирката. Намерението на автора-поет очевидно е било така да вкорави чувствата на мъжете, които изпълняват песента, че никога да не повярват вече в това, което повечето от нас вярвах с цялото си сърце до този миг: жените са по-възвишени духовно, по-свети от мъжете. Още го вярвам за жените. Не е ли малко смешно? Обичал съм само четири жени – майка си; покойната съпруга Рут; жената, за която някога се бях сгодил; и още една. Ще ги опиша постепенно. Сега ще кажа само това за тях, че и четирите изглеждаха по-добродетелни, по-смели в живота и по-близо до тайните на вселената, отколкото съм успявал да бъда аз.

Да става, каквото ще, но смятам да напиша по-долу думите на тази ужасна песен. И макар че поради високия си пост в кооперационната структура през последните години аз носех техническата отговорност за издаването на някои от най-неприличните книги, писани за жените, все пак изпитвам неудобството да изложа на хартия, на каквато, изглежда, никога не са били печатани, думите на тази песен. Мелодията към текста се случил стара песен, мелодия, която аз наричам „Рубен, Рубен“. Но без съмнение тя има и много други имена. Като четете текста ѝ, трябва да имате пред вид и това, че съм чул да го пеят не хулигани на средна възраст, а студенти, фактически деца, които при Голямата криза, която бушуваше в момента, и на прага на Втората световна война, както и осмивани от собствената си невинност, имаха основание да се вцепеняват

от всички неща, които тогавашните жени можеха да очакват от тях. А именно, да печелят добри пари, след като завършат, но студентите не виждаха никаква възможност за това при положение, че всяка търговска дейност бе обречена на фалит. Жените биха очаквали от тях и да бъдат смели войни, но имаше голяма вероятност да бъдат разкъсани на парчета, когато наоколо засвирят шрапнелите и куршумите. В състояние ли си да отговаряш за постъпките си тогава, когато шрапнелите и куршумите летят към теб? Да не говорим за огнехвъргачките и отровните газове. За страхотния грохот. За това, че човекът до теб може да остане без глава... и от гърлото му да бликне шадраван от кръв.

А същите жени, когато станат техни съпруги, ще искат от тях да бъдат и безупречни любовници дори през първата брачна нощ – ловки, нежни, вулгарни, почтителни, умерено развратни и осведомени за гениталиите на двата пола не по-малко от преподавателите в Харвардския медицински факултет.

Спомням си въпросите, които повдигаше една смела статия в списание, отпечатана по онова време. В нея се даваха данни за честотата на половите контакти на мъжете-американци в зависимост от тяхната професия или занятие. Пожарникарите бяха най-темпераментни, практикуваха по десет пъти седмично. Университетските преподаватели бяха най-въздържани, задоволяваха се с любене само веднъж месечно. А мой състудент, който по-късно щеше да бъде убит във Втората световна война, тогава поклати унило глава и рече: „Виж ти... пък аз давам мило и драго да стана такъв преподавател!“

Потресаващата песен следователно би могла да възхвалява качествата на жените, да разкрива страховете, които те пораждат у мъжа. Бихме могли спокойно да я сравним с песен, осмиваща лъвовете и пята от ловци в нощта преди лова.

Думите бяха следните:

В градината си Сали пресява пепел в
дъжд,
повдига крак високо
и пръдва като мъж.
Отеква взрив ужасен, разтърсват се
къщята – прозорци се трошат
на Сали от...

На това място изпълнителите, за да допълнят сричките, трябваше да плеснат три пъти.

Официалното название на длъжността, която заемах в Белия дом по времето на Никсън, преди да ме обвинят в присвояване на чужди средства, лъжесвидетелство и препятстване на законността, беше „специален съветник на президента по въпросите на младежта“. Получавах трийсет и шест хиляди долара годишно. Имах кабинет, но без секретарка, който се помещаваше във втория сутерен на правителствената строада, точно под канцелариите, където, както се оказа по-късно, били планирани кражбите с взлом и другите престъпления, извършвани от името на президента Никсън. От време на време чувах над главата си стъпки и повишени гласове. Там, където се помещаваше моят кабинет, на втория сутерен, бяха още парната и климатичната инсталация, както и една машина за кока-кола, за чиято наличност знаех по всяка вероятност само аз, тъй като бях единственият ѝ клиент.

Да, в задълженията ми влизаше да чета университетски и гимназиални издания, „Ролинг Стоун“ и „Кродади“, и прочее все от този род, което претендираше да бъде рупор на младежи. Класифицирах политически изказвания, прикрити в поп-шлагерите. Главната ми квалификация за тази длъжност, смятам, беше, че като студент в Харвард сам изповядвах радикални възгледи. Никога обаче не съм бил дилетант, някакъв посредствен радикал. Бях съпредседател на Харвардския клон на Комунистическия младежки съюз. Бях и съпредседател на радикалния седмичник „Бей Стейт⁵ Прогресив“.

Извоювах си Роудсова стипендия за Оксфорд след Харвард и после получих служба в Рузвелтовия Департамент на земеделието. Какво бе в състояние да ме отблъсне през време на Голямата криза и при надвисналата война за суровинни източници и пазари, когато с младежки жар бях убеден, че всеки има право да се труди според възможностите си и да бъде материално обезпечен, независимо дали е болен, или здрав, млад или стар, смел или боязлив, способен или слабоумен. Можеше ли някой да ме смята за човек с разстроена душевност, понеже мисля, че война не бива да избухва отново и че тя ще бъде предотвратена, ако обикновените хора в цял свят поемат в ръцете си контрола върху земните богатства, разпуснат армиите и забравят националните граници; ако най-сетне всички се почувствуват като братя и сестри, да, и като майки и бащи, и като деца на всички други обикновени хора – по цялото земно кълбо.

5. „Бей Стейт“ е жаргонното название на щата Масачузетс. – Б.пр.

Единственият, който ще бъде изключен от такова приятелско и милостиво общество, ще бъде само онзи, присвоил повече богатство от нормалните си нужди.

И дори сега, на изпълнената с тъга възраст шейсет и шест, усещам отново коленете ми да се разтреперват от вълнение, когато срещна някой, който още смята за възможно на земята да се възцари едно единствено голямо, щастливо и мирно семейство – семейството на Човека. И ако в този ден срещна самия себе си такъв, какъвто бях през Хиляда Деветстотин Трийсет и Трета, направо ще се спомина от съчувствие и уважение.

Така че идеализмът ми не загина дори при Никсъновата администрация, нито пък в затвора, или когато станах, при най-последното ми назначение, подпредседател на Отдела за вътрешнорегионални грамофонни плочи на корпорацията „РАМДЖАК“.

Все още вярвам, че мирът, изобилието и щастието един ден ще възтържествуват.

Когато бях специален съветник на Ричард М. Никсън по въпросите на младежта, от Хиляда Деветстотин и Седемдесета до задържането ми през Хиляда Деветстотин Седемдесет и Пета и пушех по четири пакета дневно „Пел Мел“ без филтър, никой, дори веднъж, не ми поиска факти, мнения и прочее. Не беше нужно да ходя и на работа, а да оползотворя по-рационално времето си, като помагам на клетата си жена в простичката ѝ дейност на вътрешен декоратор, с която тя едва смогваше да се справи в истински малкото ни, стегнато бунгало от тухли в Чеву Чейс, Мериленд. Единствените посетители, които идваха в подземната ми канцелария със стени, опушени в златистокафяво от дима на цигарите, бяха специалните нощни крадци на президента, чиято стая бе над главата ми. Те внезапно бяха разбрали един ден, когато се разкашлях, че точно под тях има някой и че този някой може да чуе разговорите им. Направиха няколко експеримента, като при единия викаха и тропаха отгоре, а друг подслушваше на моята врата. Накрая се успокоиха, че нищо не съм чул и че съм безопасен стар глупак. Този, който викал и тропал, се оказа бивш функционер на Централното разузнавателно управление, автор на шпионски романи и възпитаник на Браунския университет. Подслушвачът на вратата бил бивш агент на Федералното бюро за разследване, някогашен районен прокурор, завършил Фордъмския университет. Самият аз, както навярно вече съм споменал, завърших Харвард.

И точно този възпитаник на Харвард, при пълното съзнание, че всичко, което пише, ще бъде накъсано и хвърлено в купчините хартиени

отпадъци от Белия дом, без някой да го прочете, все още фабрикуваше по двеста и повече доклада на седмица за думите и делата на младежта, с обяснения под черта, библиография и приложения. Ала изводите, които следваха от моите материали, се промениха така незначително с годините, че можех да изпращам всяка седмица една едничка телеграма до Чистилището. С текст:

МЛАДЕЖТА ВСЕ ОЩЕ НЕ СЪЗНАВА ОЧЕВИДНАТА НЕВЪЗМОЖНОСТ ДА СЕ ОСЪЩЕСТВИ РАЗОРЪЖАВАНЕ И ИКОНОМИЧЕСКО РАВЕНСТВО В СВЕТОВЕН МАЩАБ. ИЗГЛЕЖДА, ТОВА Е ГРЕШКА НА НОВИЯ ЗАВЕТ (QUOD VIDE).

Уолтър Ф. Старбък,
специален съветник на президента по въпросите на младежта.

След всеки безплоден ден в сутерена, където беше кабинетът ми, аз се прибирах в къщи при единствената съпруга в живота ми, при Рут – тя ме чакаше в малкото ни тухлено бунгало в Чеве Чейс, Мериленд. Бе еврейка за разлика от мен. Така че единственото ни дете, син, който сега е рецензент на книги в „Ню Йорк Таймс“, е половин евреин. Той още повече засили смесицата от расови и религиозни проблеми, като се ожени за черна певица от кабаре, с две деца от първия си мъж. Предишният ѝ мъж бил кабаретен комик пуерториканец, на име Джери Ча-Ча Ривера, застрелян като мирен очевидец при открадването на една миячка за коли на „РАМДЖАК“ в Холивуд. Синът ми осинови децата и сега те са мои законни внучета, единствените, които имам.

Животът си тече.

Покойната ми съпруга Рут, бабата на тези деца, бе родом от Виена. Семейството ѝ притежавало там магазин за редки книги – преди нацистите да го отнемат. Беше шест години по-млада от мен. Баща ѝ, майка ѝ и другите им две деца намерили смъртта си в концентрационен лагер. Самата Рут била укривана от някакво християнско семейство, но я открили и арестували заедно с главата на това семейство през Хиляда Деветстотин Четирийсет и Втора. И се озовала в концентрационен лагер – край Мюнхен, където престояла две години и откъдето я освободили американските войски. Почина, както спеше, през Хиляда Деветстотин Седемдесет и Четвърта – от сърдечна слабост. Две седмици преди да бъде арестуван. Където и да идех, макар с колебливи стъпки, моята Рут вървеше по петите ми – докато бе в състояние. Ако изречах почудата си,

че ме следва, тя казваше: „Къде другаде да съм? Какво друго да правя?“

Безспорно можеше да бъде голяма преводачка. Езиците ѝ се удаваха толкова леко, колкото на мен трудно. Прекарах четири години в Германия след края на Втората световна война, но не успях да науча немски. А нямаше европейски език, който Рут да не говори поне донякъде. Стояла си тя в лагера, очаквала смъртта и усвоявала от другите езиците, които не владеела. И заговорила перфектно цигански, усвоила дори думите на някои песни на басните. Могла е да стане и художник-портретист. Такава била втората ѝ дейност в лагера: с пръст, потопен в сажиди от лампено шише, тя рисувала по стените ликовете на поминалите се. Можеше да стане и известна фотографка. Едва шестнайсетгодишна, три години преди Германия да анексира Австрия, тя заснела сто просяци във Виена, тежко пострадали ветерани от Първата световна война. Продавала албумчета, едно от тях открих наскоро с дълбоко удивление в Нюйоркския музей на модерното изкуство. Можеше да свири и на пиано, а аз съм глух за всеки тон. Не мога дори да пея „В градината си Сали“, без да фалшивя.

Става ясно, че във всяко отношение съм бил по-долу от жена си.

Когато нещата взеха да се развиват много зле за мен през петдесетте и шейсетте години – не можех да си намеря сваятна работа въпреки високите постове, които бях заемал в управлението на страната, въпреки големците, които познавах, – тогава не друг, а Рут избави непопулярното ни, мъничко семейство в Чевингтън. Почна с два неуспеха, които отначало я обезвериха, но по-късно, като си спомнеше за тях, така се размиваше, че от очите ѝ ронеха сълзи. Първият неуспех бе като пианистка в барче на хотел. Съдържателят, като я уволнявал, ѝ казал, че е твърде добра в уменията си, ала никой от клиентите му „... не разбира от по-изтънчени неща в живота“. Вторият неуспех ѝ се случи като фотографка на сватбени тържества: Снимките ѝ винаги носеха следата на предвоенната обреченост и тази следа не можеше да изличи никой ретушор. Като че всички присъстващи на снимката щяха след миг да тръгнат към ямите или към газовите камери.

Но после стана специалистка по вътрешна украса, привличаше по-заможни клиенти с акварелни проекти на стаите, които им предлагаше да подреди. А аз бях несръчен неин помощник – окачвах завеси, долепах мостри на тапети до стените, записвах поръчките на клиенти по телефона и ги изпълнявах, като купувах този или онзи десен... и така нататък. Веднъж подпалих синьо кадифе за завеса на стойност хиляда и сто долара. Нищо чудно, че синът ми изобщо не ме уважава.

Имал ли е поне една единствена възможност за противното?

Господи – майка му така се трепеше да изхрани семейството си, щепеше косъма на две, за да скъта по някоя пара. А безработният му татко, винаги в тежест и негоден за каквото и да е, отгоре на всичко подпали с цигара цяло състояние във вид на завеси!

Ура за харвардските възпитаници! О, какво щастие е да си горд син на харвардец!

Рут беше тъничка – с бронзов цвят на кожата, права черна коса, широки скули и хлътнали очи. Когато спрях поглед на нея за пръв път, в Нюрнберг, Германия, края на август Хиляда Деветстотин Четирийсет и Пета, тя носеше широк войнишки комбинезон и я взех за момче-циганче. Бях цивилен служител в Департамента на отбраната, трийсет и две годишен. Не бях се женил още. Цивилен изкарах цялата война, като често имах по-голяма власт от генерал и адмирал. В момента бях в Нюрнберг, гледах за пръв път разрушенията от войната със собствените си очи. Бях изпратен за контрол на храната и квартирите на американската, британската, френската и руската делегация на процесите срещу военнопръстъпниците. Преди това бях организирал центрове за възстановяване на ранени американски войници в курортните райони на Съединените щати, та познавах нещичко от хотелиерство.

Щях да бъда диктатор над немците по отношение на храна, напитки и легла. Официалното ми возило беше бял спортен „Мерцедес“, с четири врати, сгъваем покрив и ветрово стъкло не само отпред, а и отзад. Имаше сирена. И гнезда на предните си калници за знаменца. Те бяха, разбира се, американски. Тази лодка на мечтите, както биха я нарекли младите, е била подаръкът на Хайнрих Химлер, създател на концентрационните лагери, за жена му по случай годишнина от сватбата им, в доброто старо време. Движех се постоянно с въоръжен шофьор. Баща ми, имайте пред вид, също е бил въоръжен шофьор, но на милионер.

Карахме по главната улица, Кьонигщрасе, в августовския следобед. Трибуналът, който щеше да съди военнопленниците, заседаваше в Берлин, но щеше да се премести в Нюрнберг веднага щом уредя нещата тук. Улицата още бе тук-там задръстена от камънак. Разчистваха я немски военнопленници, които в този случай работеха под гневните погледи на чернокожи от американската военна полиция. По онова време в армията на САЩ още имаше сегрегация. Всяка част беше съставена или от бели, или от черни, като изключим офицерите, изобщо бели. Не си спомням да съм долавял нещо странно в това. Никак не познавах черните. Нямахше черни в домакинството на Маккоун в Кливланд, нито в

моите училища.

Близо до черквата „Света Марта“ на Кьонигщрасе, покривът на който бе изгорял от запалителна бомба, „Мерцедесът“ ми бе спрял от контролен пост. Бели американски военни полицаи. Търсеха лица, отлъчили се от своето местопребиваване, сега, когато цивилизацията започваше отново да функционира. Търсеха дезертъори от всяка възможна армия, включително американската, незаловени военнопръстъпници, луди и обикновени прръстъпници, добрали се тук от доближаващите бойни линии. Всеки, какъвто и да е, ще бъде изпратен в отечеството.

Полюбопитствувах да разбера с какви преводачи разполага военната полиция, тъй като трудно намирах добри кадри за тази работа. Най-много се нуждаех от владеещи три езика, перфектно немски и английски и в добавка френски или руски. Те трябваше да бъдат и благонадеждни, учтиви, представителни. Слязох от колата си да видя по-отблизо как се води разпитът. И открих за своя изненада, че преводач е някакъв млад циганин. Това бе моята Рут, разбира се. Бяха й остригали косата до кожа в обезвъшчителната станция. Облечена бе в работни военни дрехи, без пагони и петлици. Бе прекрасна, както се мъчеше да изтръгне искра на прозрение от дрипавия мъж, задържан от полицаите. Запита го на седем-осем езика, като ги сменяше тъй леко един с друг, както музикантът сменя темпото и гамите. Нещо повече – тя менеше и жестовите си, така че ръцете й винаги извършваха характерните жестове за съответния език.

Изведнъж ръцете на мъжа заскачаха в хармония с нейните и звуците, които долетяха от устата му, бяха също като нейните. По-късно Рут ми обясни, това бил македонски селянин от Южна Югославия. Езикът, който установили помежду си, бил български. Пленили го германците, макар че не бил войник, и го изпратили да работи принудително за укрепяване на фортовете по линията Зигфрид. Не научил нито дума немски. Искал да отиде в Америка, казал на Рут, за да стане богаташ. Предполагам, че са го върнали в Македония.

Рут бе тогава двайсет и шест годишна – но бе се хранила така оскъдно седем години, главно картофи и ряпа, че напомняше пръчка, лишена от признаци на пол. Спряла на този кръстопът, както ми довери, само час преди да дойда, и военната полиция я хванала на работа заради многото езици, които знаела. Попитах един сержант от поста на колко години му изглежда тя и той отвърна: „На петнайсет.“ Мислеше я за момче с още немутирал глас.

Склоних я да се настани на задната седалка в „Мерцедеса“ и я

разпитах там. Научих, че била освободена от лагера през пролетта, преди около четири месеца – и оттогава отбягвала всяка организация, която би пожелала да ѝ помогне. А трябваше да бъде в болница за лица, откъснати от родното си място. Преживяното в лагера бе унищожило в нея доверието към хората. Искала да скита сама и безприютна до края на живота си, от едно място на друго, обзета от лудешки религиозен фанатизъм. „Никой не ме докосва – каза тя – и аз не се докосвам до никого. Волна съм като птица в полет. Много е хубаво. Имам само бог – и себе си.“

Помислих си това за нея: напомня нежната Офелия от „Хамлет“, която става крехка и лирична винаги когато животът е жесток, непоносим. Имам екземпляр от „Хамлет“ подръка и освежавам паметта си с безсмислицата, изпята от Офелия, когато не може вече да отговаря свързано на тези, които се интересуват как се чувствава.

Ето песента:

– Как да разпозная, драга,
кой е твой любим?
– Той във плащ е и с тояга
като пилигрим.
– Моме, твоят мил красавец
спи под хладна пръст,
при нозе му – росен здравец,
при глава му – кръст.⁶

И така нататък.

Рут, една от милионите Офелии на Европа след Втората световна война, припадна в колата ми.

Откарах я в болницата с двайсет легла в Кайзербург, императорския замък, която още не бе открита официално. Бе предвидена изключително за лица, свързани с процесите срещу военнопръстъпниците. Шефът на болницата бе мой колега от Харвард. Д-р Бен Шапиро, също комунист в студентските години. Сега бе подполковник от медицинската служба на американската армия. В Харвард евреите не бяха много по мое време. Имаше строго определена цифра, при това доста ниска, колко евреи да се допускат всяка учебна година.

– Какво носиш, Уолтър? – каза ми той в Нюрнберг. Бях взел в ръцете си припадналата Рут. Тя тежеше колкото носна кърпа.

6. Превод на Валери Петров. – Б. пр.

– Едно момиче – рекох аз. – Още диша. Говори много езици. Припадна. Друго не мога да ти кажа.

Разполагаше с бездействащ персонал от сестри, готвачи, техници и прочее, както и е най-добрата храна и медикаменти, които армията можеше да му достави, понеже щеше да приема на лечение високопоставени персони. Така Рут получи съвсем безплатно най-изисканите грижи, които можем да си представим на нашата планета. Защо? Най-вече заради това, че двамата с Шапиро бяхме възпитаници на Харвард.

След около година, на петнайсети октомври Хиляда Деветстотин Четирийсет и Шеста, Рут щеше да стане моя жена. Процесите срещу военнопредстъпниците приключиха. В деня, когато се оженихме и по всяка вероятност заченахме единственото ни дете, райхсмаршалът Херман Гьоринг измами палача, определен да го обеси, като погълна цианкалий.

Витамините, минералните соли, протеинът и не на последно място нежните, трогателни грижи преобрази Рут. След само три седмици, прекарани в болницата, тя възвърна психическото си равновесие и находчивия си виенски интелект. Назначих я за своя лична преводачка и я водех навсякъде със себе си. Чрез друг познат от Харвард, невзрачен полковник от интендантството във Висбаден – черноборсиджия, без съмнение, – успях да ѝ доставя прилично облекло, за което, кой знае как, никой не ми поиска никакви пари. Вълнените ѝ дрехи бяха от Шотландия, памучните от Египет, а копринените от Китай, ако не греша. Обувките пък бяха френски, и то предвоено производство. Един чифт, спомням си, беше от алигаторска кожа и с чанта от същия материал. Безценни стоки, тъй като никой магазин в Европа и Северна Америка не можеше да ви предложи такива неща години след тази дата. И друго – размерите прилягаха безупречно на Рут. Тези съкровища от черноборсиджийския пазар пристигнаха в службата ми в кашони, които уж съдържаха циклостилна хартия на Канадските кралски въздушни сили. Докараха ги двама цивилни, млади и мълчаливи, с бивша линейка на вермахта. Рут предположи, че единият е белгиец, а другият също като майка ми – литовец.

Приемането на тези дарове е безспорно най-подкупното ми деяние като обществен служител – и единственото до „Уотъргейт“. Извърших го от любов към Рут.

Започнах да ѝ разкривам любовта си почти веднага след като излезе от болницата и почна да работи при мен. Отговорите ѝ бяха любезни, духовити и проникателни – но най-вече песимистични. Тя беше убедена, и според мен с пълно право, че всички човешки същества са лоши по

природа – мъчителите, жертвите и равнодушните наблюдатели. Те могат само да създават безсмислени трагедии, каза ми тя, защото не им достига интелигентност да осъществят доброто, което искат да извършат. Ние сме зараза, продължи тя, разпространила се върху едно мъничко въгленче сред вселената, и тази болест ще се разраства все повече и повече.

– Как можеш да говориш за любов на една жена – запита тя в началото на моето ухажване, – която чувствава, че ще е по-добре, ако не се раждат повече деца, ако човешкият род изчезне от земята?

– Защото зная, че съвсем не мислиш така – отговорих аз. – Рут... виж как преливаш от *живот*!

Беше вярно. Всеки неин жест и звук съдържаха по капчица кокетство – а какво е то, ако не доказателство, че животът трябва да продължава, продължава, продължава?

Голяма чародейка беше тя! Убедих се как гладка могат да вървят нещата. Родината ми даде медал за заслуги в работата, а Франция ме удостои със званието Кавалер на Почетния легион, Великобритания и Съветският съюз изпратиха благодарствени писма и поздравления. Но Рут твореше чудесата, тя поддържаха у всеки гост пламъка на възторжено великодушие, макар нещата да не вървяха винаги благоприятно.

– Как можеш да отричаш живота и пак да бъдеш така жива? – попитах аз.

– Дори да искам, не бих могла да имам дете – отговори тя. – Затова съм така жива.

Разбира се, грешеше. Мислела си е, че е така. Щеше да ми роди след време син, много неприятна личност, и той, както споменах, ще стане рецензент в „Ню Йорк Таймс“.

Разговорът с Рут в Нюрнберг продължи. Бяхме в черквата „Света Марта“, недалеч от която съдбата ни събра. Черквата още не функционираше. Покривът бе възстановен, но на мястото на кръглия прозорец-розетка се вееше брезент. Прозорецът и олтарът, каза ни един стар пазач, били унищожени от снаряд на самолетно оръдие, един-единствен, изстрелян от британски изстребител. Тържественият тон, с който изрече това, подсказваше, че за него тази случка се равнява на библейско чудо. Трябва да изтъкна, че рядко съм срещал немец, който да се натъжи от разрушената си родина. Той ще ви говори неизменно за балистиката, причинила разрушението.

– Животът не се изчерпва само с раждането на деца – казах аз на Рут.

щастливата жена въпреки ужасите, които беше преживяла. Беше девствена, а и аз бях почти девствен, макар и трийсет и три годишен – грубо пресметнато, половината ми живот бе минал.

Е, във Вашингтон бях „любил“, както се казва, по някоя жена от дъжд на вятър. Имаше една от Женския корпус на армията. И една сестра от флотата. И стенографка в машинописното звено към Департамента на търговията. Но в общи линии си бях калугер-фанатик в служба на войната, на войната, на войната. Не бях единственият. Нищо в живота на човека не може да бъде по-натрапчиво от войната, от войната, от войната.

Сватбеният ми подарък за Рут представляваше дърворезба, изпълнена по моя заповед. Старчески ръце, долепени за молитва. Триизмерна репродукция на рисунка на Албрехт Дюрер, художник от шестнайсети век, чийто дом в Нюрнберг посетихме много пъти двамата с Рут, докато се ухажвахме. Ако ме греша, идеята прочутите ръце от скицата да придобият плът в пространствено изображение, е наистина моя. Сега такива ръце се пускат на пазара от милиони производители и символизират простишка набожност; намират се по сувенирните магазини навред.

Скоро след женитбата ме преместиха във Висбаден, оттатък Франкфурт на Майн, където трябваше да ръководя група цивилни инженери – те пресяваха купища пленена немска техническа документация за изобретения, производствени методи и търговски тайни, които биха били от полза за американската индустрия. Нямах значение, че не съм математик, химик или физик... както и за назначаването ми в Департамента на земеделието, без да съм помирисал ферма или поне да съм отглеждал африкански теменужки в саксия на прозореца. Щом работиш за доброто на човечеството, компетентен си по всичко – такова убеждение се ширеше на времето.

Синът ни се роди във Висбаден с помощта на цезарово сечение. Бен Шапиро, мой кум на сватбата, също преместен във Висбаден, акушира. Току-що го бяха произвели полковник. А няколко години след това сенаторът Джоузеф Р. Маккарти щеше да квалифицира това повишаване като зловещо, понеже бе добре известно, че преди войната Шапиро е бил комунист. „Кой произведе Шапиро във Висбаден?“ – ще пожелае да научи той.

Нарекохме сина ни Уолтър Ф. Старбък младши. Съвсем не предполагаме, че нашето синче ще се покрие с позор като наследника на Юда Искариотоки. То щеше да потърси съдебна защита, като навърши двайсет и една години, ще поиска името му да бъде променено на Уолтър Ф.

Станкевич, под което се и представя на страниците на „Ню Йорк Таймс“. Станкевич, разбира се, е нашето изоставено фамилно име. Смях ме напушва, като си спомня онова, което баща ми веднъж каза за пристигането му на Елис Айланд като имигрант. Обяснили му, че „Станкевич“ буди неприятни асоциации у американеца, че хората ще си помислят, че мирише лошо, дори и по цял ден да се кисне във вана.

Върнах се в Съединените щати с малочленното си семейство, във Вашингтон, през есента на Хиляда Деветстотин Четирийсет и Девета. Оптимизмът ми се възплъти в тухли, хоросан, дървен материал и гвоздеи. Купихме си единствената къща, която ще притежаваме в живота, малкото бунгало в Чевеи Чейс, Мериланд. Рут сложи на каминната полица дърворезбата – молещите се ръце от Албрехт Дюрер. Две неща я накарали да пожелае да купи точно тази къща, призна ми тя. Едното от тях било, че има много подходящо място за ръцете. А другото – че има съковито старо дърво, което хвърля сянка върху пътеката, водеща към входа. Кичестата дива ябълка в двора.

Беше ли набожна Рут? Не. Произхождаше от семейство, скептично към официалните форми на култ, определени като израилтянски от нацистите. Родителите ѝ не се смятали за израилтяни. Попитах я веднъж дали е търсела утеха в религията, докато е била в лагера.

– Не – отвърна тя. – Знаех, че бог не приближава такова място. Знаеха го и нацистите. Това ги правеше безкрайно нагли и безскрупулни. В това беше силата им. Разбираха бога по-добре от другите. Знаеха как да го държат надалеч.

Още мисля над тоста, който Рут произнесе веднъж на Бъдни вечер, трябва да беше през Хиляда Деветстотин Седемдесет и Четвърта. Освен нас двамата в бунгалото нямаше друг. Синът ни не изпрати поне картичка за Коледа. Тостът бе следният и предполагам, че със същото логично основание го е изрекла и в деня, когато се срещнахме в Нюрнберг: „Да пием за всевишния – най-мързеливия човек в града.“ Силни думи.

Да... и моите покрити с лунички старчески ръце напомняха ръцете на Албрехт Дюрер, както ги бях положил над сгънатите ми завивки; седях на леглото си в затвора на Джорджия и чаках свободата ми да дойде пак.

Бях напълно беден.

Изчерпах спестяванията си, осребрих застрахователните си полици за живот, продадох „Фолксвагена“ и тухленото бунгало в Чевеи Чейс, за да платя направната защита на адвокатите.

Те твърдяха, че им дължа още сто двацет и шест хиляди долара. Може и да са прави. Всичко е възможно.

Не разполагах със слава, която да продам. Бях най-старият и най-малко прочутият съконспиратор в „Уотъргейт“. Безинтересен навярно ме правеше това, че имах да губя твърде малко власт и богатство. А останалите конспиратори рухнаха от висините е огромен трясък. Като дойдоха да ме арестуват, приличах на човек, седнал на трикрако столче в дъното на кладенец. Единственото, което можеха да ми направят, беше да отрежат краката на столчето.

Не се уплаших. Жена ми бе умряла две седмици преди да ме открат, а синът оттогава не ми говори. И все пак стана нужда да ми сложат белезници. Такъв бе обичаят.

– Как се именувате? – попита сержантът от полицията, дошъл да извърши ареста.

Държах се дръзко с него. И защо не?

– Хари Худини – казах аз.

Изтребител се стрелна към висините от края на близка самолетна писта и раздра небето на късове. Повтаря се до безкрайност.

„Поне отказах цигарите“ – рекох си.

На времето и президентът Никсън се произнесе за неумереното ми пушене. Скоро след като постъпих в неговата администрация – пролетта на Хиляда Деветстотин и Седемдесета. Извикаха ме на извънредно заседание: от Националната гвардия на щата Охайо бяха убити четирима участници в антивоенна демонстрация в Кентския държавен университет. На заседанието бяхме към четирийсет души. Президентът Никсън седеше начело на голямата овална маса, а аз – насреща му. За пръв път го виждах лично, откак не беше конгресмен – двацет години вече. До деня на заседанието не беше проявил желание да види специалния си съветник по въпросите на младежта. И както се оказа по-сетне, не пожела изобщо да ме види повече.

Върджил Грейтхаус, секретарят на здравеопазването, образование и благосъстоянието, известен като един от най-близките приятели на президента, също бе там. Ще излежава присъдата си в затвора от деня, в който ме освободиха. Присъствуваше и вицепрезидентът Спиро Т. Агню. По-късно щеше да твърди, че е *nolo contendere* по отношение на обвинението, че е вземал подкупи и скривал доходите си, за да не плаща данък. Емил Ларкин, най-отмъстителният съветник на президента и негов екзекутор, от когото много се боях, също присъствуваше. Щеше да знамери за свой спасител Исус Христос, когато прокурорите го

обвинят в пречатствуване на законността и лъжесвидетелство. И Хенри Кисинджър присъствуваше. Той по-късно щеше да препоръча килим от бомби над Ханой навърх Коледа. И Ричард М. Хелмс, шеф на Централното разузнавателно управление. Него пък щяха да упреknат, че е измамил Конгреса, изричайки лъжа под клетва. Бяха и Х. Р. Халдеман, Джон Д. Ърликман, Чарлс У. Колсън и Джон Н. Мичъл, министър на правосъдието. Един по един и те щяха да се озоват в затвора.

Не мигнах през нощта срещу заседанието, блъсках си главата да отгатна как президентът ще окачестви трагедията в Кентския университет. Гвардейците ще бъдат опростени незабавно, а после смърдени, след което ще ги изключат завинаги от гвардията. Президентът ще нареди да се анкетира цялата Национална гвардия, за да се изясни дали други такива цивилни граждани с войнишко облекло заслужават доверието да им се дават бойни патрони, когато трябва да се справят е тълпи невъоръжени хора. Президентът ще назове трагедията с истинското ѝ име, ще декларира дълбоката си болка. Ще обяви ден или седмица на национален траур, със знамена навсякъде спуснати до половина. Но траурът няма да бъде за загиналите в Кант, а за всички американци, убити и осакатени в пряк или преносен смисъл от Виетнамската война. И още по-дълбоко ще бъде убеден, разбира се, че трябва да насочи войната към достоен край.

Обаче никой не пожела да се изкажа, нито след това можах да заинтересувам някой журналист относно документите, които притеждавах.

Забелязаха присъствието ми само веднъж, и то като обект на присмеха на президента. Времето течеше, аз ставах все по-нервен и запалих три цигари едновременно, почнах да паля четвърта.

Президентът накрая забеляза стълбовете дим, които се виеха над мястото ми, прекъсна работата си и се взря в мен. След това попита Емил Ларкин кой съм.

Научи и се усмихна леко и унило, е което неизменно ни подсказваше, че се готви да изрече шега. Тази негова усмивка винаги ми е напомняла розова пъпка, току-що смачкана от чук. Шегата, която изрече, бе единственото оригинално остроумие, приписвано нему. Точно това е най-подходящото ми място в историята – като обект на присмеха на президента.

– Ще спрем за малко работата – каза той, – за да дадем възможност на нашия специален съветник по въпросите на младежта да ни покаже как се гаси лагерен огън.

И всички се разсмяха.

Вратата на спалното помещение под моята килия се отвори, после се затръшна и аз реших, че Клайд Картър най-сетне идва да ме освободи. Но идващият запя „Леко се поклащай, колеснице“, както стъпваше тежко нагоре по стълбите, и познах, че това е Емил Ларкин, бившият екскутор на президента Никсън. Той беше едър, ококорен и с похотливи устни, някогашен полузащитник в отбора на Мичиган. Сега бе лишен от правоспособност юрист и по цял ден се молеше на Исус Христос. Не го включваха в работна група за базата, нито му възлагаха домакински задачи, тъй като от постоянно коленичете на твърдия под в затвора се повреди. И двата му крака развиха разпространената сред прислужничките болест „възпаление на колянната торбичка“.

Спря на горната площадка, а в очите му блестяха сълзи.

– О, братко Старбък – изрече той, – боли ужасно, ала болката е тъй сладка от изкачването по тези стълби.

– Не се учудвам.

– Христос ми каза – продължи той: – „Използувай последната възможност и склони брат Старбък да се помоли с теб; веднага ще забравиш болката, която ще ти коства изкачването на стълбите, и знаеш ли защо? Този път брат Старбък ще препъне гордите си харвардски колене и ще се помоли с теб.“

– Не бих желал да го разочаровам – отвърнах аз.

– Ти цял живот си го разочаровал. И аз така: разочаровах Исуса всеки ден.

Няма нужда да обрисувам този хленчещ левиатан⁷ като религиозен лицемер, не ми и подхожда. Така напълно се бе предал на утешението, което предлага религията, че бе станал кретен. По време на службата ми в Белия дом той беше за мен страшилище, каквото е бил преди столетия Иван Грозни за моите предци, но сега можех да си позволя каквато и да е дързост спрямо него. За обидите и закачките той бе нечувствителен като селски идиот.

Ще добавя и това, че в деня, когато пиша тези редове, Емил Ларкин просто се тъпче с пари. Напълно контролираното предприятие от отдела, който ръководя в „РАМДЖАК“ – издателството „Хартланд Хаус“ за религиозни книги, със седалище в Синсинати, Охайо, пусна от печат

7. Огромно водно чудовище, описано в Библията от Ной; оттук преносното значение; нещо грамадно или страховито. – Б.пр.

автобиографията на Ларкин, озаглавена „Братко, ще се помолиш ли с мен?“ само преди шест седмици. Целият хонорар на Ларкин, възлизаш на половин милион долара или дори повече, без авторските му права над филмовия вариант на книгата, както и над изданието ѝ с меки корици, ще бъде дарен на Армията на спасението.

– Кой ти каза, че съм още тук? – попитах го. Яд ме беше, че успя да ме намери. Надявах се да се измъкна от затвора, преди да пожелае да се помоля с него за последен път.

– Клайд Каргър – отговори той.

Това бе пазачът, когото чаках, трети братовчед на сегашния ни президент.

– Къде, по дяволите, се губи той? – възнегодувах аз.

Ларкин ми съобщи, че цялата администрация на затвора се вълнува, защото Върджил Грейтхаус, бивш секретар на здравеопазването, образованието и благосъстоянието, един от най-богатите хора в страната, изведнъж решил да излежи присъдата си, без да обжалва повече, без да отлага изпълнението ѝ. Очертаваше се като най-високопоставената личност досега, за която федерален затвор е трябвало да отвори вратите си.

Познавах Грейтхаус само по физиономия – и, разбира се, по слава. Беше прочут с твърдостта си, основател и все още главен акционер на фирмата за пропаганда „Грейтхаус и Смайли“; тя се занимаваше с най-благоприятни тълкования за дейността на диктаторските режими в района на Карибско море и в Латинска Америка, за игралните казина на Бахамските острови, за танкерните флоти на Либерия и Панама, за няколкото фронта, открити по света от Централното разузнавателно управление, за професионалните съюзи, контролирани от гангстери, като например Международното братство на работниците от шлифовъчната и слепващата промишленост и Обединените дейци по горивата, за международните конгломерати като „РАМДЖАК“, „Тексас фрут“ и прочее.

Бе плешив. И с едра долна челюст. Челото му бе нацепено от бръчки като дъска за пране. Постоянно стискаше в зъби изгаснала лула, дори когато го разпитваха като свидетел. Веднъж го доближих по-плътено и открих, че лулата му свирука като музикален инструмент. Наподобиаваше чуруликане на птица. Постъпи в Харвард шест години след моя випуск, затова там не се бяхме срещали. Видяхме се веднъж в Белия дом – на заседанието, когато бях запалил няколко цигари едновременно и с това се изложих. В сравнение с него бях малка мишка от килера за продукти на Белия дом. Продума ми един-единствен път, и то след като ни арестуваха. Това стана в коридора на съда, където бяхме привлечени

под отговорност за различни правонарушения. Разбра кой съм и си внуши, че за нещо му имам зъб. Навря лице в мен, примигвайки и стискайки лулата в зъби, за да изрече незабравимо обещание: „Издрънкаш ли нещо за мен, дребосъче, като излезеш от затвора, ще се радваш, ако някой те вземе да чистиш кенефите в бардак на Порт Саид.“

След което долових чуруликането на лулата.

Грейтхаус беше квакер, а такъв бе и Ричард М. Никсън, разбира се. Тази тяхна обща религиозна принадлежност беше несъмнено и един от факторите за най-доброто им приятелство в известен период от време.

Емил Ларкин беше презвитерианец.

Аз не бях никакъв. Баща ми бил тайно кръстен по католически в Полша, религия потискана по онова време. Като пораснал, станал агностик. Майка ми беше по кръщение източноправославна в Литва, а после прие католичеството в Кливланд. Баща ми не отиде нито веднъж на черква с нея. Аз бях кръстен по католически, но под бащино влияние станах безразличен към религията и след дванайсетгодишна възраст не стъпих повече в черква. Като подавах документите си за Харвард, старият мистър Маккоун, баптист, ми каза да пиша, че съм конгрегационалист, което и направих.

Чувам, че синът ми бил активен унитарист. Жена му пък ми каза, че бил методист, но тя пеела в епископалната черква всяка неделя срещу заплащане. Защо не?

И така нататък.

Емил Ларкин, презвитерианецът, и Върджил Грейтхаус, квакерът, бяха много близки приятели в доброто старо време. Не само ръководеха нощните обири, незаконните подслушвания по телефона и тормоза над гражданите от страна на Финансовото управление, но и закуските с молитва. Затова попитах Ларкин как гледа на предстоящата си мила среща с Грейтхаус.

– Върджил Грейтхаус не е за мен по-близък брат от теб или когото и да е друг. Ще се опитам да го избавя от пъкъла, както се опитвам да избавя сега и теб. – И ми цитира угнетяващите думи на Христос, предадени от Матей, които той обещал да изрече от името на бога в деня на Страшния съд.

Ето ги: „Махнете се от мен, презрени, и вървете във вечния огън, обречен за дявола и неговото войнство.“

Тези думи тогава ме изпълниха със страх, изпълват ме и днес. Те безспорно са извор на вдъхновение за прочутата жестокост на християните.

– Може Исус да го е казал – отговорих на Ларкин, – обаче то е в разрез с почти всички други негови слова и заключавам, че в деня, когато е изрекъл тези думи, е бил мъничко побъркан.

Ларкин отстъпи крачка от мен и наклони глава встрани в израз на мнимо възхищение.

– Виждал съм упорити младенци на времето – рече ми той, – но ти надхвърляш всичко. Всеки свой приятел си превърнал във враг поради глупостите, довършени от тебе през годините, а сега обиждаш и Последния, който е изпълнен с готовност да ти помогне, Исус Христос.

Не отвърнах нищо. Искаше ми се да си отиде.

– Каж ми името поне на един твой приятел – рече той.

Помислих си, че д-р Бен Шапиро, моят кум, все пак е запазил приятелските си чувства към мен, че би могъл да дойде до затвора с колата си и да ме отведе в дома си. Но това бе сантиментално разсъждение. Бен отдавна замина за Израел и бил убит през шестдневната война.

– Назови поне един – упорствуваше Емил Ларкин.

– Боб Фендър – казах аз. Това бе единственият с доживотна присъда в нашия затвор, единственият американец, осъден за измяна през Корейската война. Доктор Фендър, защото бе ветеринарен лекар. Изпълняваше длъжността началник на гардеробната, където скоро щяха да ми дадат гражданските дрехи. В гардеробната постоянно звучеше музика, понеже на Фендър разрешаваха да слуша по цял ден плочите на френската chanteuse Едит Пиаф. Бе донякъде известен като автор на научна фантастика и публикуваше по много разкази годишно с разни псевдоними като Франк Кс. Барлоу или Килгор Траут.

– Боб Фендър другарува с всички, значи не е ничий приятел – възрази Ларкин.

– Клайд Картър ми е приятел – допълних аз.

– Става дума за хората извън затвора. Кой чака да те освободят, за да ти помогне? Никой. Дори синът ти.

– Ще видим – рекох аз.

– Отиваш в Ню Йорк, нали?

– Да.

– Защо точно там?

– Градът се слави с гостоприемството си спрямо самотните и безпарични имигранти, които искат да станат милионери – отвърнах аз.

– Готвиш се навярно да молиш сина си да ти помогне, а той не ти е писал нито ред през цялото време, докато беше тук – добави Ларкин. Понеже отговаряше за пощата в нашия корпус и знаеше какво

получавам.

– Ако научи, че баща му е в същия град, това ще бъде случайно – казах аз. Последните думи, които синът отправи към мен, бяха изречени, когато погребвах майка му в малкото еврейско гробище в Чеву Чейс. Идеята да я погребем на такова място и в такава компания бе напълно моя – идея на дъртак, внезапно останал сам. Рут би казала напълно правилно, че това е глупост.

Погребвах я в скромен чамов ковчег за сто петдесет и шест долара. Върху него сложих клонче, откършено от кичестата дива ябълка в двора ни.

Над тленните останки равинът прочете молитва на староеврейски, който тя не знаеше, макар че е имала безкрайни възможности да го научи в концентрационния лагер.

Синът ми каза следните думи, преди да се обърне гърбом към мен и към зейналия гроб, преди да се упъти бързо към чакащото го такси:

– Съжалявам те, но никога няма да те обикна. Според мен ти уби тази бедна жена. От днес нататък не те смятам за баща, нито за близък. Не искам да те виждам и да те чувам.

Силни думи.

Мечтите ми в затвора за Ню Йорк Сити допускаха обаче, че там ще срещна някои от старите познати, макар да не можех да ги назова по име, които ще ми помогнат да си намеря работа. Как да прежалиш такива мечти и да се откажеш от мисълта, че имаш някакви приятели! Ако някой все още храни топли чувства към мен, стига животът да не ми изиграе някоя лоша шега, той непременно ще се намира в Ню Йорк. Представях си как бродя в сърцето на Манхатън ден след ден, от района на театрите на запад до Обединените нации на изток и от Обществената библиотека на юг до хотел „Плаза“ на север, как минавам край всички фондации, издателства, магазини за книги и за мъжко облекло, мъжки клубове, а между тях – луксозни хотели и ресторанти; как обезателно срещам някой познат, който още помни какъв добър човек съм бил и случайно не ме презира... той ще използва влиянието си, за да ми намери някъде работа като барман.

Ще го помоля за това без капчица стеснение и ще му натикам в носа дипломата си за научната степен Доктор по миксология.

Като срещна сина ми, продължаваше мечтанието, ще му обърна гръб и ще изчакам да отmine.

– Хм, Исус ме напътствува да не се отказвам от никого, но почти реших да се откажа от тебе. Седиш си, гледаш някъде пред себе си и хич

не чуваш какво ти се говори.

– Не ме плаши – рекох аз.

– За пръв път срещам такъв панаирджийски екземпляр – каза той.

Под „панаирджийски екземпляр“ той естествено разбираше човек, който лежи в клетка върху постилка на мръсна слама, номерът му е да къса със зъби главите на кокошки и да надава животински звуци, а организаторът на спектакъла го представя като откърмен от диви животни в джунглата на Борнео. Слязъл е до най-ниското стъпало за човешко същество в американската социална стълбица и само гробът ще го избави от пълния позор.

Ядосаният Ларкин изля поток от някогашната си злоба:

– Така те назова и Чък Колсън в Белия дом – панаирджийски екземпляр.

– Знам.

– Никсън изобщо не те уважаваше. Само му беше жал за теб. Затова ти даде онази служба.

– Знам.

– Нямахте нужда дори да ходиш на работа.

– Знам.

– В служебното ти помещение липсваха прозорци и наоколо нарочно нямаше жива душа... дано се сетиш, че няма защо да ходиш на работа.

– Опитах се да бъда полезен. И се надявам, че твоят Исус ще ми прости.

– Ако смяташ да си правиш шеги с Исуса, по-добре изобщо не говори за него.

– Съгласен съм. Но ти подхвана тази тема.

– И знаеш ли кога започна да приличаш на панаирджийски екземпляр?

Добре си опомнях началото на моето падение в живота, момента, в който ми пречупиха завинаги крилето и когато осъзнах, че вече няма да се извия. Това бе най-мъчителното събитие в живота ми. Непоносима беше дори мисълта за него, затова рекох на Ларкин, гледайки го право в очите:

– Ако имаш поне капка милост, остави мен, клетия старец, на мира.

Той просия.

– Ей богу... най-после успях да пробия дебелия харвардска кожа на Уолтър Ф. Старбък – каза той. – Улучих слабото ти място, а?

– Да, улучи го.

– Сега ще има резултат.

– Не, грешиш – отвърнах аз и пак забих очи в стената.

– Бях момченце с къси панталонки и живеех в Петоски, Мичиган, когато за пръв път чух гласа ти – каза той.

– Сигурно е така.

– Говореше по радиото. Баща ми накара мен и моята сестричка да седнем до радиото и да слушаме внимателно. „Слушай внимателно – рече ми той. – Да видиш как се кове историята.“

Трябва да е било през Хиляда Деветстотин Четирийсет и Девета. Току-що се бях завърнал във Вашингтон с моето малко семейство. Отскоро живеехме в тухленото ни бунгало в Чеве Чейс, Мериланд, с кичестата дива ябълка на двора. Беше есен. Клоните бяха отрупани с тръпчиви дребни киселици. Жена ми Рут се готвеше да ги прави на желе, щеше да вари желе всяка година. Откъде ли е долитал гласът ми, та малкият Емил Ларкин го е чул в Петоски? Да, от заседателната зала в Камарата на представителите. С грозен букет микрофони пред себе си аз отговарях на въпроси, задавани най-вече от един млад конгресмен от Калифорния на име Ричард М. Никсън за някогашните ми връзки с комунистите и за сегашната ми лоялност към Съединените щати.

Хиляда Деветстотин Четирийсет и Девета: днешните младежи ще се усъмнят ли в думите ми, ако заявя невъзмутимо, че по мое време комисиите към Конгреса са се събирали по върховете на дърветата, защото острозъби тигри властно тъпчели земята? Не. Уинстън Чърчил беше още жив. Йосиф Сталин също. Имайте пред вид това. Хари С. Труман беше президент. А Департаментът на отбраната беше възложил на мен да образувам и оглавя отряд със специална задача от учени и военни специалисти. Задачата на този отряд бе да съставим план за действие на сухопътните войски, когато по необходимост ще се наложи да употребим на бойното поле тактическо ядрено оръжие.

Комисията и най-вече мистър Никсън искаше да знае трябва ли да се оказва доверие на човек с такова политическо минало като моето и да му се възлага такава деликатна мисия. Ами ако предам тактическите ни планове на Съветския съюз? Или подроня ефикасността на плановете, така че при евентуална битка със Съветския съюз да осигурия победата на нашия противник?

– Знаеш ли какво чух тогава по радиото? – попита Емил Ларкин.

– Не – отговорих аз все така безстрастно.

– Чух един човек да прави онова, за което никога не се прощава... независимо от политическите възгледи на замесените хора. Чух го да

прави онова, за което не би трябвало да прости и на самия себе си, а то бе: предателство спрямо най-добрия му приятел.

Не успях да въздържа усмивката си – той се заблуждаваше относно чутото, но сега не мога да се усмихна на това, въпреки че и до днес е смехотворно. Касаеше, се за едно невероятно глупаво скалъпено резюме на дебатите в Конгреса, последвалите граждански дела и наказателен процес, проточили се повече от две години. Малкото момче, слушайки предаването, се отегчило от словесния баласт, скучен като учебник по статика. Когато възмъжал и оформил етиката си въз основа на гледаните каубойски филми, Ларкин решил, че в детството си напълно ясно е чул как някой си бил предаден от своя най-добър приятел.

– Леланд Клус не е бил никога мой най-добър приятел – рекох аз. Това бе името на човека, съсипан от свидетелските ми показания, и известно време в разговорите на хората фамилиите ни имена се споменаваха редом: „Старбък и Клус“... също като „Гилбърт и Съливан“; като „Сако и Ванцети“; като „Лаурел и Харди“; като „Леополд и Лоуб“.

Но вече не чувам да говорят за нас.

Клус беше завършил Йейл – връстници бяхме. Запознахме се в Оксфорд, където бях кормчия, а той преден гребец на лодката, спечелила състезанието край Хенли. Аз бях нисък. Той висок. Пак съм си нисък. Той – пак висок. Бяха ни изпратили в Оксфорд от Департамента на земеделието и се случихме в съседни стаи. Неделя сутрин играехме тенис, ако времето позволяваше. Бяхме в зелена възраст, морето ни се струваше до колене.

Купихме си заедно на старо един „Форд“ Фаетон и често излизахме двама с приятелки. Фаетон е синът на Хелиос, бога на слънцето. Веднъж взел скришом от баща си огнената му колесница и така лудешки я подкара, че някои части от Северна Африка се превърнали в пустини. За да не бъде опустошена цялата планета, Зевс го убил с гръмотевица. „Браво на Зевс“, казвам аз. Не е имал възможност да постъпи другояче.

Но приятелството с Клус не се задълбочи и свърши, когато той ми отне едно момиче и се ожени за него. Тя произхождаше от добро семейство в Нова Англия, което притежаваше компанията „Уайтъ“ за производство на часовници в Броктън, Масачузетс, а имаше и други владения. Брат ѝ ми беше съквартирант в Харвард през първата година от следването ми, така се запознах с нея. Тя е една от четирите жени, които съм обичал истински. Моминското ѝ име беше Сара Уайтъ.

Когато неволно съсипах кариерата на Леланд Клус, престанахме да се поздравяваме с него и това продължи повече от десет години. Род

им се дете, момиче, три години по-голямо от моя син. Леланд стана най-яркото светило в Държавния департамент и всички бяха убедени, че някой ден ще стане държавни секретар, а дори и президент. Никой във Вашингтон не беше симпатичен като него и толкова очарователен.

Съсипах го така: под клетва и отговаряйки на въпроса на конгресмена Никсън, аз назовах имената на неколцина, известни като комунисти през Голямата криза, но показали забележителен патриотизъм в годините на Втората световна война. В този списък на честта аз включих и името на Леланд Клус В момента никой не направи забележка във връзка с името му. Едва като се прибрах в къщи привечер, научих от жена си, слушала изявленията ми и после всяка информационна емисия, която успяла да хване по радиото, че Леланд Клус никога не е бил свързан с комунизма по какъвто и да е начин.

Когато Рут слагаше вечерята – трябваше да се задоволим с пакетиран полуфабрикат, защото кухнята ни още не беше обзаведена с необходимите неща, – радиото предаде отговора на Леланд Клус. Той настояваше да се яви в Конгреса при първата възможност, за да потвърди под клетва, че никога не е бил комунист и никога не е симпатизирал на комунистическата кауза. Цитираха и шефа му, държавния секретар, също възпитаник на Йейл, който казал, че за него Леланд Клус е най-патриотичният американец и че той е доказал по безспорен начин верността си в преговорите с представителите на Съветския съюз. Според него Леланд Клус редовно гromял комунистите. Намекваше, че може би аз съм още комунист и че господарите ми са ми заповядали да съсипя Леланд Клус.

Минаха две ужасни години и Леланд Клус бе осъден за лъжесвидетелство по шест пункта. Той бе един от първите, които трябваше да изляжат присъди в тогава новия затвор, наречен „Федерално изправително заведение за възрастни“ край Финлетърската военновъздушна база – на трийсет и пет мили от Атланта, Джорджия.

Малък свят.

5

Около двайсет години по-късно Ричард М. Никсън, избран за президент на Съединените щати, най-внезапно се запитал какво ли е станало с мен. Той надали щеше да заеме този пост, ако не се беше превърнал в национален герой – надушил и проследил докрай фалшивия

американец Леланд Клус. Както споменах, неговите емисари ме свариха да помагам на жена си в декораторската ѝ дейност, разгръщана от тухленото ни бунгало в Чеве Чейс, Мериленд.

Предложиха ми служба от името на президента.

Какво изпитах при предложението им? Гордост и чувство, че още съм полезен. Ричард М. Никсън не беше само някогашният Ричард М. Никсън. Той вече беше президент на Американските съединени щати, нацията, на която жадувах да служа отново. Можех ли да откажа – под претекст, че Америка, която наблюдавам, не съвпада с моя идеал за нея?

Можех ли да упорствувам и от честолюбие да си остана ненужен труп в Чеве Чейс?

Не.

Клайд Картър, пазачът, когото така дълго чаках на леглото си, най-после пристигна да ме изведе. Емил Ларкин си бе отишъл – вдигна ръце от мен и закуцука надолу по стълбите.

– Много извинявай, Уолтър – каза Клайд.

– Няма нищо. За никъде не бързам, а автобусът е на всеки трийсет минути. – Никой не дойде да ме вземе и до Атланта трябваше да пътувам с автобус на военновъздушните сили. Щях да стоя прав през целия път, защото автобусите винаги са претърпкани още преди да стигнат спирката при нашия затвор.

Клайд знаеше за безразличието на сина ми към моите страдания. Всеки в затвора знаеше. Знаеха и че е рецензент на книги. Половината арестанти пишеха мемоари, романи – шпионски или a clef⁸ – и разни други произведения, затова доста се говореше за рецензиране, най-вече в „Ню Йорк Таймс“.

Пазачът ми рече:

– Може би не трябва да го казвам, но този твой: син заслужава да го обесят, задето не дойде да прибере баща си.

– Няма нищо – повторих аз.

– Това ти е отговорът на всичко. Каквото и да ти рекат, вее отвръщаш: „Няма нищо.“

– И обикновено с основание.

– Такива били и последните думи на Карил Чесман – рече той. – Бас държа, че ще са и твоите.

Карил Чесман беше осъден за отвличания и изнасилвания, но не бе убивал; той прекара дванайсет години в килия на смъртен в

8. Roman a clef (фр.) – произведение, описващо реални събития и реални лица. – Б.р.

Калифорния. Направи всички възможни молби за отлагане на екзекуцията, научи четири езика и написа два бестселъра, преди да го вкарат в някаква душна камера с прозорци и да му пуснат циановодород.

Последните му думи наистина били: „Няма нищо.“

– Чуй сега какво ще ти река – продължи Клайд. – Като станеш барман някъде в Ню Йорк, сигурен съм, че след две години този бар ще бъде твой. – Това бе проява на любезност от негова страна, не оптимизъм. Клайд се мъчеше да ме окуражи. – А като придобиеш този най-прочут твой бар в Ню Йорк, надявам се, че ще ек спомниш за Клайд и ще ме повикаш при себе си. Не само ще ти помагам в бара – ще ти поправам и климатичната инсталация. А дотогава ще разбирам вече и от ключалки.

Зная, че се готвеше да запише курс по шлосерство към Илинойския институт за обучение. Явно беше взел решението.

– Реши ли вече? – попитах аз.

– Да, реших се. Днес научих първия урок.

Затворът представляваше кух четириъгълник, подобен на обикновена двуетажна казарма. Вървахме с Клайд през широкия плац в средата, аз носех постелките в ръце. На този плац младите пехотинци, славата на нацията, са били обучавани, показвайки готовността си да изпълнят своя дълг или да умрат. В затвора аз също бях служил на родината си с униформа и всеки миг в продължение на две години старателно бях изпълнявал повелите на своето отечество. То ми беше заповядало да страдам. Не беше пожелало да умра.

По някои прозорци се виждаха глави – хилави злодеи на преклонна възраст, които страдат от сърце, от болни бели или черни дробове и други заболявания. Но на плаца имаше само още един човек. Той тътрузеше след себе си голям брезентов чувал с отпадъци и набождаше въргялящите се хартии с острие, прикрепено в края на дълъг бастун. Беше дребен и стар като мен. Видя ни, че се задаваме, застана между нас и административния корпус и насочи острието си към мен, с което искаше да ми подскаже, че има да ми съобщи нещо много важно. Това бе доктор Карло ди Санца, получил докторат по право от Неаполския университет. Натурализиран американски гражданин, той излежаваше втората си присъда за злоупотреба с пощенските чували във връзка с плана Понци. Бе неистов патриот.

– Освобождават ли те?

– Да.

– Никога не забравяй едно. Каквото и да ти направи тази страна, тя си остава най-великата в света. Ще го запомниш ли?

– Да, сър... ще го запомня.

– Сглупил си, че си станал комунист.

– Това бе отдавна – отговорих аз.

– В комунистическите страни хората са лишени от възможности.

Нима искаш да живееш в страна, където няма да имаш никакви възможности?

– Грешка на младостта, сър.

– А в Америка съм бил милионер два пъти... и пак ще стана милионер.

– Не се съмнявам – казах, и то искрено. Той просто ще започне третия си план Понци... и ще предлага на глупците, както и с предишните два „Понци“, огромни проценти срещу вложения от тях капитал. Както преди, докторът ще използва повечето от парите им, за да си купува луксозни къщи, „Ролс-Ройси“, бързоходни катери и така нататък, но ще върне част от сумите като обещана високопроцентна лихва. Нови и нови хора ще се хващат на въдицата му, ще научават за него от потресаващо доволни получатели на лихвените му чекове, а той ще използва средствата им и ще подписва нови и нови чекове...

Убедих се, че силата на д-р ди Санца бе крайната му глупост. Макар тъй ловък мошеник, той не можа да разбере след две присъди и излежаването им в затвор кое неизбежно проваля поредния му „Понци“.

– Направих много хора щастливи и богати – рече той. – А ти?

– Не, сър... още не. Но никога не е късно да опитам.

Склонен съм да предположа въпреки оскъдните си икономически познания, че всеки успешен режим става по необходимост вариант на плана Понци. Правителството сключва огромни заеми, които никога не погасява. И бих ли могъл другояче да обясня на своите внуци-полиглоти как са изглеждали Съединените щати през трийсетте години, когато техните стопани и политици бяха безсилни да осигурят за голяма част от населението задоволяване на най-насъщните нужди от храна, дрехи, топливо. Истински ад бе да се снабдиш с обувки!

А после по офицерските клубове изведнъж се появиха разни бивши бедняци, облечени в прекрасни дрехи, които си поръчват филе миньон и шампанско. Такива бивши бедняци се появиха и в клубовете за войници и сержанти, прилично облечени, които си поръчват сандвичи с кюфте и бира. Човекът, който до преди две години бе затискал дупките на обувката си с мукава, изведнъж се бе сдобил с джип, камион, самолет или моторница, с неограничен запас от гориво и екипировка. Даваха му бинокъл и пособия, ако му бяха нужни, и го имунизираха против всяка

възможна болест. Където и да беше по земното кълбо, той получаваше топла пуйка и сос от боровинки за Деня на благодарността и Коледа.

Какво бе станало?

Какво друго освен осъществяване на план Понци?

Д-р Карло ди Санца отстъпи и ни пусна да минем; Клайд почна да се кори, задето никога не е имал широта на погледа.

– Барман, техник по климатични инсталации, шлосер... пазач в затвора – изрече той. – Какво ми има, та съм толкова ограничен в амбициите си?

И заговори за дългата си връзка с престъпници, разкри ми заключението, до което беше стигнал:

– Преуспяващите хора в нашата страна никога не се задоволяват с посредствени амбиции.

– Преуспяващи ли? – удивих се аз. – Но те са злодеи, хвърлени в затвора!

– Е, да – отвърна той, – повечето обаче имат купища пари, още потулени по къшета. А дори и да нямат, знаят как отново да ги натрупат. Като се отърве отгук, всеки се замогва.

– А аз не съм ли невероятно изключение? Жена ми ме издържаше почти през всичките години на брака ни.

– На времето и ти беше укрил милионче. Докато аз няма да видя толкова пари дори да живея милион години.

Намекваше за corpus delicti на престъплението ми във връзка с аферата „Уотъргейт“: стар моряшки сандък, пълен с един милион долара в небелязани и още в обращение банкноти от по двацет долара. Това бе една незаконна вноска за изборната кампания. Наложих се да укрием парите, когато се разчу, че всички сейфове в Белия дом ще бъдат прегледани от Федералното бюро за разследване и служители на особената прокуратура. Невзрачната ми канцелария във втория сутерен изглеждаше най-сигурното място. Отстъпих и се съгласих.

Някъде по това време жена ми умря.

И после намериха сандъка. Полицията дойде за мен. Познавах хората, които донесоха сандъка в службата ми, и знаех под чие ръководство работят. Бяха високопоставени лица, някои предрешени като обикновени докери. Нямах намерение да съобщавам на съда, нито на защитниците си кои са те. И се наложи да отида в затвора за известно време.

Ето на какво се поучих от общото ни нещастие с Леланд Клуз: гадно е да пратиш в затвора още някой клет глупак. А показанията, дадени под клетва, могат да направят след това живота ти банален и

отвратителен.

И още: жена ми бе починала съвсем наскоро. Нехаех какво ще ми се случи по-нататък. Бях жив мъртвец.

Дори и сега не ми се иска да издавам престъпниците със сандъка. Тава не е толкова съществено.

Не ще скрия от американската история обаче думите на един от тях, произнесени, когато оставиха сандъка в кабинета ми. Той каза:

– Кой ли тъпак си е наумил да вкара това лайно в Белия дом?

– Хората като тебе – продължи Клайд Картър – си играят постоянно с милиончета. Ако съм ходил в Харвард, щях и аз да си играя с тях.

Дочухме музика. Наближавахме гардеробната, откъдето звучеше грамофон. Едит Пиаф пееше: „Non, e ne regrette rien.“ Това естествено означава: „Не, не съжалявам за нищо.“

Песента свърши точно когато аз и Клайд влизахме в гардеробната; д-р Робърт Фендър, служител там и осъден на доживот, получи пълна възможност да ни разкрие прочувствено как тази песен допада на философията му.

– Non! – каза той и скръцна със зъби, а очите му горяха. – Je ne regrette rien. Rien!

Той, както вече ви съобщих, бе ветеринарен лекар и единственият американец, осъден за измяна по време на Корейската война. Деянието му се наказваше с разстрел, защото, когато го извършил, бил младши лейтенант от армията на Съединените щати; намирал се в Япония и преглеждал месото, изпращано за войските в Корея. Трибуналет показал снизхождение и го осъдил на доживотен затвор, без право да бъде освободен след време под гаранция.

Този предател на Америка поразително напомняше един голям американски герой, Чарлс Огъстъс Линдбърг. Беше висок и с едър кокал. В жилите му течеше скандинавска кръв. Произхождаше от фермерско семейство. Говореше свободно ридаещ френски, поради продължителното слушане на Едит Пиаф. Като изключим затвора, където се намираше сега, п-р Фендър беше посещавал само Еймс, Айова, и Осака, Япония. Така се стеснявал от жените, каза ми веднъж, че бил още девствен, когато пристигнал в Осака. После се влюбил безумно в една кабаретна певица, която се представяла за японка и пеела дословни имитации на плочите на Едит Пиаф. Тя била шпионка на Северна Корея.

– Скъпи приятелю, драги Уолтър Старбък – рече ми той, – бих искал да чуя как е протекъл този последен ден в затвора за теб.

Казах му, че съм седял на леглото си, а в главата ми неспирно е

звучала една и съща песен – за Сал и, която пресява в градината си пел в дъжд.

Разсмя се. По-късно включи мен и случката в свой научнофантастичен разказ, който, имам честта да заявя, излиза този месец в „Плейбой“, списание на „РАМДЖАК“. Авторът е подписан като Франк Кс. Барлоу. Разказът описва живота на бивш съдия от планетата Викуна, отстояща на две и половина галактики от нашата Земя; той трябва да напусне тялото си и душата му литва в космоса да търси обитаема планета и друго тяло, в което да се вмъкне. Открива, че вселената фактически е лишена от живот, но ето че най-после стига до Земята и каца първо на паркинга за войници и сержанти при Финлетърската военновъздушна база – на тридесет и пет мили от Атланта, Джорджия. Той може да влезе през ухото на всяко тяло, което си избере, и да се разхожда в него. Нужно му е тяло, за да контактува с други същества. Защото душа без тяло, както се твърди в повествованието, не може да поддържа контакти с никого – нали никой няма да я вижда, а и тя не може нищо да докосва, не може да вдига и шум.

Съдията е убеден, че отново може да изостави тялото почти веднага след като установи, че то или съдбата му са неподходящи. Той съвсем не подозира, че поради несъвършенство в химическите производства на земните и викунските същества, щом проникне в някое тяло, ще остане вътре завинаги. Разказът включва и кратко есе за лепливите вещества, известни вече на земните обитатели, и разкрива, че най-здравото от тях е онова, което прилепва напълно възрастните морски ракообразни към камъни, лодки и стълбове, както и към всичко друго.

„Когато тези морски рачета са малки – пише д-р Фендър под псевдонима Франк Кс. Барлоу, – те плуват по водата или пълзят накъдето пожелаят, из всичките седем океана и солени естуари на реките. Горната част на тялото им е покрита с конусовидна броня. Малките им крачета се люшкат от тези конуси като езиците на звънчетата за обед.

Но ето че настъпва времето, което слага край на детството на всяко раче и бронята му почва да изпуска лепкава течност; тя го прикрепва завинаги към предмета, до който то ще се допре в следващия миг. Така че на Земята не е просто нещо да кажеш на един, достигнал зрелост морски рак, или на бездомната душа от Викуна: «Седни там, седни там.»

Героят от Викуна споделя и начина, по който хората от неговата планета си казвали „здравей“ и „довиждане“, „моля“ и „благодаря“. Това се изразявало единствено с думата „тинг-а-линг“. Той разкрива, че на Викуна хората влизали и излизали от телата си така лесно, както

земните обитатели си сменят дрехите. Когато са извън телата си, те са безтегловни, прозрачни, имат притъпени чувства и реакции. На Викуна нямало музикални инструменти, защото самите хора произвеждали музика, когато се носят в простора без тела. Кларнетите, арфите, пианата и прочее щели да бъдат ненужни средства за произвеждане на жалки подражания на летящите души.

Но на Викуна изчерпали всичките запаси от време. Нещастieto на планетата се състояло в това, че нейните учени открили начини да се извлича време от горния пласт на почвата, океаните и атмосферата – за отопление на жилищата, за движеща сила на корабите и за тор на техните култури; за ястия; за приготвяване на дрехи, и тъй нататък. Поднасяли време на всяка трапеза, хранили с време котките и кучетата си – така показвали колко са богати и умни.

Големи късове от време гниели в забрава по претъпканите им боклучийски кофи.

„На Викуна – казва съдията – живеехме така, сякаш за нас не съществуваше понятието «утре».“

Най-лошата проява били патриотичните огньовете, накладени с време. Когато съдията бил невръстен, родителите му го държали на ръце да им гука и джомоли от удоволствие, а факлата си заредили с милион години бъдеще в чест на рождения ден на кралицата. Но когато наближил петдесетте, на планетата били останали само няколко седмици бъдеще. Навсякъде в реалността зеели големи дупки. Хората можели да минават през стените. Личният катер на съдията се превърнал чисто и просто в кормило. Дупки зейвали по празните места, където играели децата, и децата падали в тях.

Затова всички викунци трябвало да излязат от телата си и да заплуват в космоса без много шум и врява. „Тинг-а-линг“, казали те на Викуна.

„Хронологическите аномалии и гравитационните бури, както и магнитните вихри разпръснали викунските семейства из космоса – продължава разказът, – разпилели ги надлъж и шир.“ Съдията успял да се задържи за малко е погрозниялата си дъщеря. Тя вече не е хубава, разбира се, понеже няма тяло. И все повече пада духом, защото всяка планета или луна, на която долитат, е лишена от живот. Бащата не е в състояние да я възпира, безпомощно наблюдава как тя се пъха в пукнатината на скала и се превръща в нейна душа. По странно съвпадение дъщерята извършва това на земната луна, спътник на най-гъмжашата от живот планета, отдалечена само на 239 000 мили.

Преди обаче да качне във военновъздушната база, съдията попада на ято американски лешояди. Той кръжи и се извисява с тях, като почти прониква в ухото на един. Доколкото е запознат със социалните условия на Земята, тези твари, хранещи се с мърша, му напомнят членове на върхушка.

Тъй като решава, че животът в споменатата военновъздушна база е твърде напрегнат и твърде беден в мисловно отношение, той отново литва във въздуха и забелязва много по-спокойна група постройките, която му прилича на център за медитация на философи. Няма как да разбере, че мястото е изправително заведение за престъпници „с бели яки“⁹, защото на Викуна липсвали такива институции.

На родната му планета, както изяснява той, осъждали подобни престъпници чрез запушване на ушите, та душите им да не могат да се измъкнат навън. После потапяли телата им в изкуствени езера, пълни с изпражнения – чак до шии. След това помощник-шерифите лазели с мощни катери по главите им.

Съдията признава, че той лично е осъдил на такова наказание сто-тици хора и че провинилите се неизбежно отричали да са нарушили за-кона, твърдейки, че са накърнили единствено духа му, и то едва-едва. Преди да произнесе присъдата над тях, той нахлупвал на главата си не-що като цукало, та думите му да отекват по-гръмко и внушително, и из-ричал следната формула:

– Момчета, вие сте се докопали не само до духа на закона. А и до неговата плът и кръв.

И както твърди съдията, в този миг осъденият чувал как помощник-шерифите загряват моторите на катерите в езерото пред съдебната палата:

„Бръъм-ких, бръъм-ккъ, ба-ба-ба – ръь-тъьъьъьъьъьъьъьъьъьъьъь... ъм!“

6

Съдията от разказа на доктор Фендър се мъчи да отгатне кой от фи-лософите в центъра за медитация е най-мъдър и най-задоволен. Решава, че това е дребничкият старец, седнал на едно легло в стая на втория етаж. От време на време този малък старец така се възхищава от своите мисли, че пляска по три пъти с длани.

9. Тоест служещи. – Б.р.

Съдията влиза в ухото на дребничкия старец и веднага прилепва завинаги към него; прилепва, както се твърди в повествованието, „здраво като отчупените краища на пластмасово изделие, когато ги намажем с епоксид“. И чува, че в главата на мъничкия старец звучи:

В градината си Сали
пресява пепел в дъжд,
повдига крак високо
и пръдва като мъж...

И така нататък.

Разказът е много интересен. Дъщерята, одухотворила лунната скала, е избавена. И прочее, и прочее. Но истинското повествование за това как самият автор извършва предателство в Осака, не му отстъпва с нищо и ще си остане образец и занаят. Боб Фендър се влюбва в агентката на Северна Корея, подражателката на Едит Пиаф, и то от цели двайсет стъпки разстояние, в кабарето, посещавано от американски офицери. Не посмива да намали разстоянието, нито да и прати цветя или бележка, обаче нощ след нощ я съзерцава упорито от една и съща маса. Той е винаги сам и почти винаги най-едрият американец в кабарето, затова певицата с артистично име Ицуми пита някои от другите американци кой е Фендър и каква е службата му там. Фендър е целомъдрен контролор по месото, но колегите му офицери си позволяват шега – казват на Ицуми, че е така самотен и умислен постоянно, защото работата му е строго поверителна и важна. Казват ѝ, че той командува елитна част, която охранява атомните бомби. Но ако го запита какво работи тук, ще ѝ отвърне, че отговаря за месото.

Ицуми действа. Сяда на масата му, без да е поканена. Пъхва ръка под ризата му, погъделичква зърната на гърдите му и тъй нататък. Казва му, че си пада по едрите, умислени мъже и че всички други американци много бръщолевят. Помолва го да я отведе в квартирата си, като затворят кабарето в два след полунощ. Тя в същност иска да открие къде са атомните бомби. А бомби в Япония няма. Те са на самолетносачите, в Окинава и другаде. До края на вечерта Ицуми пее песните си само за него и за никой друг. Той едва не припада от щастие и притеснение. Джи-път му чака отвън.

Става два часа, тя се намърдва в джипа му и му разкрива, че не само иска да види къде живее нейният едър американец, но и къде работи. Дендър отговаря, че не е трудно, защото живее и работи на едно и също

място. Отвежда я на новото пристанище на американската интендантска служба в Осака, където по средата има много дълга барака. В единия ѝ край са канцелариите, в другия – двустайното жилище за началника на ветеринарния надзор. Помежду тях – огромни хладилни шкафове за месо, пълни със заклани животни, които Фендър е прегледал или ще прегледа. Има ограда откъм сушата и стража на вратата; но както става ясно на делото, дисциплината не е на висота. Часовият обяснява, че задачата му била да пази месото от крадци.

Същият часови, по-късно оправдан от военния съд, само махнал на доктор Фендър да вкара джипа си. Не забелязал, че на пода в джипа лежи жена, която няма право да влезе в обекта.

Ицуми пожелава да надникне в някой и друг от шкафовете и Боб с голямо удоволствие ѝ ги отваря. Докато стигнат до жилището му в оттагъшния край на пристанището, Ицуми вече знае, че той е най-обикновен инспектор по месото.

„Но тя беше толкова мила – каза ми Фендър веднъж, – аз също бях разнежен, ако мога да се изразя така, че остана да преспи при мене. Бях изплашен до смърт, разбира се, защото дотогава не бях се любил. Но след това си рекох: «Не бързай. Успокой се. Успешно си се справял е всяко животно, едва ли не откак си се родил. Помни единствено това: «Сега си си довел едно ново, прекрасно животинче.»»“

На процеса срещу Фендър става ясно: той и останалият персонал на кашата ветеринарна служба само външно наподобявали войници, те съвсем не разсъждавали като военни. Това било излишно, понеже единственото, което вършели, било да контролират месото. Последният ветеринар, участник в сражение, загинал при Литъл Бигхорн, недалеч от Къстърс Ласт Станд. Изяснило се и друго: че ветеринарите са галеници на войската, защото трудно ги вербуват. В цивилния живот те трупали люди пари – най-вече в големите градове, където поддържат здравето на домашните любимци на хората. Затова и дали на Фендър толкова приятно, уединено жилище на края на пристанището. Той само контролирал месото. А докато се занимавал е тази дейност, никому не хрумвало да контролира него.

„Ако бяха инспектирали квартирата ми – каза ми той, – нямаше да открият нито една прашинка.“ Но щели да открият „една от най-добрите частни колекции от японска керамика и тъкани в Осака“. Просто се побъркал от изяществото и финеса на всички японски изделия. Тази естетическа мания бе несъмнено извинение за неговите огромни и, както той се изрази, „грозни, непохватни“ ръце, крака и пропие.

„Ицуми непрестанно гледаше ту мен, ту красивите неща по рафтовете и стените... в шкафовете и чекмеджетата – довери ми той веднъж. – Да можеше огнякъде да видиш как сияеше лицето ѝ в онези митове, щеше да се съгласиш с дълбокото ми убеждение, колкото и надутото да ти звучи, че тя се влюби в мен.“

Той приготвя закуска на сутринта, използва само японски съдове, макар че закуската е американска – бекон с яйца. Той готви, а тя го наблюдава, сгушена в леглото. Прилича му на млада кошута, на сърничката, която е отглеждал като малък. Усещането вече не е ново. Нали галил сърната цяла нощ! Пуска си радиото, настроено на вълната на армейската радиостанция. Надява се да чуе музика. Вместо това уцелва информационната емисия. Най-потресаващата новина е следната: в малките часове на нощта в Осака били обградени шпиони на Северна Корея. Разкрит е предавателят им. Само един член на групата е в неизвестност – жена с името Ицуми.

По думите на Фендър, той „... вече бил навлязъл в коренно различен свят“. И се чувствувал много по-естествено в новия, отколкото в стария, просто защото сега си имал приятелка и никак не искал да се върне към стария живот. Ицуми му разкрила, че работи за комунистите, но думите ѝ не му прозвучали като думи на враг. „То бе проява на здрав разум, показан от добър човек е други възгледи“ – заключи той.

Укрива я, храни я тайно единайсет дни, без да пренебрегва служебните си задължения. Но на дванайсетия смущението и наивността му го подтикват да попита един моряк от кораб, дошъл от Нова Зеландия, натоварен с говеждо, дали ако получи хиляда долара, ще се съгласи да вземе на борда млада жена и я откара далеч от Япония. Морякът съобщава това на своя капитан, който долага на американските власти. Веднага арестуват Фендър и Ицуми, разделят ги един от друг и с това свършва любовта им.

Фендър не успява да научи нищо за съдбата на Ицуми. Тя изчезва като вдън земя. Най-правдоподобният слух е този, че била предадена, противно на всякакви законни норми, на южнокорейските агенти, които я откарали в Сеул – и там била разстреляна без съд.

Фендър не съжаляваше за нищо, което бе извършил.

Сега държеше панталоните на цивилните ми дрехи – сив костюм на тънко, светло райе, купен от „Братя Брукс“, и ми ги показва. Попита ме дали си спомням голямата дупка от цигара, точно между двата крачола.

– Да – казах аз.

– Покажи ми я.

Не можах. Не намерих и другите дупки. За своя сметка той прати костюма ми на непознат кърпач в Атланта.

– Това, скъпи Уолтър – рече той, – е прощалният ми подарък за теб.

Почти всеки, който си отиваше, получаваше прощален дар от Фендър. Боб нямаше какво да си нрави парите от научнофантастичните произведения. Но в поправката на костюма ми се криеше нещо много интимно и трогателно, което не очаквах. Вълнение задави гърлото ми. Едва не се разплаках. И го споделих с Фендър.

Преди да успее да ми отговори, чухме викове в бърз тропот из канцелариите в предната част на корпуса – из помещенията, чиито прозорци гледаха към четирипистовата магистрала навън. Бяха решили, че Върджил Грейтхаус, бивш секретар на здравеопазването, образованието и благосъстоянието, е пристигнал пред вратите на затвора. Тревогата обаче се оказа лъжлива.

Клайд Картър и д-р Фендър изтичаха към изхода, за да видят какво става. Всички врати в затвора бяха отключени. Фендър преспокойно би избягал, стига да искаше. Клайд нямаше оръжие, нямаха и другите пазачи. Ако Фендър полегнеше, някой все пак можеше да се опита да го улови, но аз се съмнявам. Това щеше да е първото умишлено бягство от затвора през двайсет и шест годишното му съществуване и никой нямаше да има представа как трябва да му се противодейства.

Не проявих любопитство дали Върджил Грейтхаус е пристигнал. Това пристигане, както и пристигането на всеки нов затворник иначе би напомняло публична екзекуция. Не исках да гледам нито него, нито когото и да било друг, поругал своето достойнство. Останах сам в гардеробната. И бях доволен от самотата. Възползувах се от нея. Извърших деяние, може би най-неприлично интимното физическо деяние в живота си. Родих едно невзрачно сприхаво старче, като си облякох граждански дрехи.

Имах бели долни гащи от сукно с копринени кенари и дълги до прасците рипсени черни чорапи от магазина за мъжка мода „Хей, ела“ в Чевис Чейс. Бяла риза модел „Стрела“ от универсалния магазин „Рарфинкъл“ във Вашингтон. Костюма от „Братя Брукс“ в Ню Йорк Сити, военна връзка лак в райе и черни обувки, все от същия магазин. Връзките и на двете бяха скъсани и завързани на възли. Фендър явно не беше ги разгледал по-обстойно, иначе щях да имам и нови връзки.

Най-старинното в облеклото ми бе вратовръзката. Бях я носил през Втората световна война. Представете си! Англичанинът, е когото готвехме планове за осигуряване е медикаменти на предстоящия десант в

деня „Д“, ми каза, че с тази връзка приличам на офицер от полка на уелските кралски стрелци.

– Убили са те във втората битка край Сомата през Първата световна война – продължи той, – а сега, в това облекло, си бил убит отново при Ел Аламейн. Може да се каже, че не е от най-късметливия полк на света.

Райето има следния десен: широка ивица от бледосиньо, оградена с тясна лентичка горскозелено отгоре и оранжево отдолу. Нося тази връзка и днес, седнал в кабинета си в Отдела за вътрешнорегионални грамофонни плочи на корпорацията „РАМДЖАК“.

Когато Клайд Картър и д-р Фендър се върнаха в гардеробната, бях отново цивилен. Изпитвах неудобство, стеснение и краката ми трепереха като на новородено бебче. Още не можех да си представя как изглеждам. В гардеробната имаше огледало за цял ръст, но стъклото му бе обърнато към стената. Фендър винаги го обръщаше така, когато чакахме пристигането на нов затворник. Още една проява на деликатност от неговата страна. Новодошлият, ако не желае, не се поглежда веднага, за да види преобразуването си в затворнически дрехи.

Лицата на Клайд и Фендър обаче по-красноречиво от огледало ми показаха, че видът ми е по-долу и от този на весел boulevardier, като, да речем, покойния Морис Шевалие. И побързаха да прикрият, че ме съжаляват, с нескопосни шегички, но не дотам ловко, че да не се досетя.

Фендър се престори на мой слуга от някакво посолство.

– Добро утро, господин посланик – рече той. – Днес денят е свеж и ведър. Кралицата ще ви очаква за обяд в един часа.

Клайд каза, че лесно се познава човекът, учил в Харвард, той излъчвал нещо особено. И все пак нито Клайд, нито Фендър посмя да пристъпят към огледалото и да го обърне. Направих това аз.

И видях в него следното: кльощав стар метач, непривикнал да носи костюм и връзка. Яката на ризата му бе много широка, такъв бе и костюмът му, който обгръщаше тялото като цирково платнище. Изглеждаше нажален – сякаш отиваше на погребение на близък. Между него и костюма нямаше нищо общо. Сякаш бе измъкнал дрехите си от кофата за смет на богаташ.

Тишина.

Седях на пейката без навес край шосето пред затвора. Чаках автобуса. До мен се намираше кафявият ми платнено-кожен куфар, стандартен за нашите офицери, Беше моят неразделен спътник в Европа през дните на славата ми. Върху него бях нагънал стария си шлифер, също от дните на славата. Бях сам. Автобусът закъсня. От време на време потупвах джобовете на костюма си, за да се уверя, че там са документите за моето освобождаване, кредитният билет за завръщане със самолет туристическа класа от Атланта до Ню Йорк Сити, парите ми и дипломата за доктор по миксология. Слънцето приличаше жестоко.

Имах триста и дванайсет долара и единайсет цента. Двеста и петдесет от тях представляваха държавен чек, който нямаше лесно да ми откранат. Това бяха всичките ми пари. След продължителното и старателно събиране и изваждане, извършено по отношение на моите авоари след арестуването ми, поне това, изчислено до стотинката, ми се полагаше безспорно: триста и дванайсет долара и единайсет цента.

Пак навлизах в света на Свободната Инициатива. Напусках сферата на закрила и препитание, осигурявани от федералните власти на страната.

Последния път това ми се случи през Хиляда Деветстотин Петдесет и Трета, две години след като Леланд Клус влезе в затвора за лъжесвидетелство под клетва. Дотогава дузини свидетели дадоха показания срещу него – със съкрушителен ефект. Единственото, в което го обвиняваха, беше членството в комунистическата партия преди войната – невинно обстоятелство през Голямата криза, както да се наредиш на опашка за хляб. Но другите с готовност се заклеха, че Клус продължил да е комунист и през войната, че тайно е доставял сведения на Съветския съюз. Бях изумен.

Това бе ново за мен, не можех да повярвам. Единственото, което исках от Клус, беше да признае, че съм казал истината за нещо не дотам важно. Бог ми е свидетел, че не исках да го съсия и прата в тъмница. А единственото, което очаквах от себе си, бе да съжалявам до края на живота, да се измъчвам от угризения заради злото, което неволно съм му сторил. Иначе очаквах, че животът ми ще продължи да си тече в старото русло.

Така и стана: преместиха ме на по-обикновена работа в Департамента на отбраната, където трябваше да правя диаграми за симпатиите и

антипатиите на военнослужещите от основните американски раси и вероизповедания, с различно образование и социален произход, за да им требват различни дажби, някои от които съвсем нови и експериментални. Подобна дейност сега се върши без участие на мозък, зрение и перодръжка, а със скоростта на светлината от компютри; в онези дни обаче тя се вършеше предимно на ръка. Аз и някогашният ми персонал сега сме допотопни като монаси, които изписват старинни ръкописи с четчици, варак и пачи пера.

Наистина: хората, които имаха контакт с мен в работата, подчинени и началници, ставаха по-сериозни, по-хладно съдържани. Нямаха вече време за вицове, за случки из войната. Всеки разговор бе schnip-echnap, строго делови! После се връщаха отново към пряката си работа. Отдавах това на специфичния исторически момент и дори споделих с клетата си жена, че съм възхитен от духа, който преобладава сред нашите нови, гъвкави, енергични, бързо реагиращи и напълно годни във всяко отношение въоръжени сили. Те са като гръмотевица, с която ще пометем всеки нов, бъдещ Хитлер, където и да изникне по света. Щом някоя страна загуби свободата си, Съединените щати веднага ще довтасат да ѝ я възвърнат.

Наистина: животът, който водехме с Рут, не бе така напрегнато-активен, какъвто ѝ бях обещал в Нюрнберг. Обещавах телефонът в дома ни безспир но да звъни, да се обаждат старите приятели. Те ще искат да ядат, да пият и разговарят с нас по цяла нощ. Те ще заемат важни държавни постове в най-хубавите си години – края на трийсетте или началото на четирийсетте, – също като мен: способни, опитни, дипломатични и умни, а дълбоко в себе си ще бъдат твърди като гвоздеи, за да могат да бъдат душата и сърнето на (ведомствата си, независимо къде стоят в йерархията. Обещах на Рут, че те ще се появяват ненадейно от големите си служби в Москва и Токио, в родния ѝ град Виена, в Джакарта и Тимбукту и откъде ли не още. И какви неща ще ни разказват за света, за това, което истински се случва! Ще се смеем и ще вием, и все така. А съседите ще ни завиждат, разбира се, заради колоритните ни гости от всяко кътче на земното кълбо и за богатата осведоменост, която имаме.

Рут каза, че било чудесно, дето телефонът не звъни... че ако службата ми не изисква телефон в къщи, за да ме потърсят по всяко време, ако се наложи, нямало да ѝ трябва изобщо телефон. Колкото до разговорите с добре осведомени хора до късна нощ, не ѝ се щяло да остава след десет часа, а в лагера толкова се наслушала на обилна информация, че се заситила за цял живот и нещо повече.

– Не съм от тези хора, Уолтър – рече тя, – които винаги искат да знаят какво става по света.

Навярно Рут се готвеше така за ужаса на идващата буря или по-точно срещу натрупващото се затишие – когато бях на работа, тя търсеше през часовете на деня утеха във възторг, приличен на този на Офелия, изпитван от Рут след освобождаването ѝ от лагера: чувствувала се като птица, останала сама с бога. Не занемари сина ни, петгодишен, когато Леланд Клус отиде в затвора. Той беше винаги чистичък и сит. Жена ми не се научи да си сръбва тайно. Само почна да похапва доста.

Това отново ме навежда на мисълта за човешките тела, проблем, е който избягвам да се занимавам – не искам да отделям на телата повече внимание, отколкото е нужно. Те са забележителни само с отклоненията си от общоприетите им норми, с почти нищо не разкриват живота, който блика в тях. Дребен съм за докер, както вече ви признах. Но това не обяснява нищо. И по времето, когато Леланд Клус се яви пред съда, за да отговаря за лъжесвидетелство, Рут, макар висока само пет стъпки, тежеше сто и шейсет фунта.

Така да бъде.

Като изключим следното: потомъкът ни твърде рано стигнал до извода, че прочутият му дребничък баща и дебелият му майка-чужденка са голяма пречка в живота му, и казал на другарите си от квартала, че е осиновен. Една съседка поканила веднъж жена ми на кафе, с намерение-то да открие кои са истинските родители на сина ни.

Тишина.

Измина доста време, откак Леланд Клус отиде в затвора – бих казал, две години, – когато ме извикаха в кабинета на заместник-секретаря за армията Шелтън Уокър. Не се познавахме. Той за пръв път беше на държавен пост. Мой връстник. Участник във войната и достигнал звание майор от артилерията, осъществил десантите в Северна Африка и после в деня „Д“ във Франция. Но в същност беше оклахомски бизнесмен. Някой след това ми каза, че притежавал най-голямата фирма за пласмент на автомобилни гуми в щата си. Но повече се изумих от факта, че е републиканец, защото армейският генерал Дуайт Дейвид Айзенхауер бе станал президент – първият президент-републиканец от двайсет години.

Мистър Уокър поиска да ми изрази благодарността на цялата страна заради дългогодишната ми върна служба в полето на войната и мира. Изтъкна, че съм надарен с необикновени качества, които щели да получат много по-богата жетва, ако съм ги бил приложил в частната

индустрия. В момента имало икономическа кампания и постът, който заемам, щял да се закрие. Закривали се и много други постове, затова не можел да ме прехвърли другаде въпреки голямото му желание да ми бъде полезен. С други думи, ме уволняваха. И досега не мога да си обясня дали е бил пренебрежителен към мен, когато стана от стола си и ми подаде ръка с думите:

– Трябва час по-скоро да ни продадете значителното си умение, мистър Старбък, защото истинската му цена на свободния пазар на Системата на Свободната Инициатива е голяма. На слуга! И успех!

Какво ми бе известно тогава за Свободната Инициатива? Сега тя ми е добре позната, но в онези дни не знаех нищичко за нея. Или толкова малко, че няколко месеца бях под впечатлението за богатата възможност, която частната индустрия ще предложи на човек с всестранны заложби като мен. През тези първи месеци на безработица повтарях на жена си, че безспорно представлявам златна мина за семейството си, макар и всички други да се провалят; че мога всеки миг да вдигна ръцете си като разпънат и падна заднишком в обятията на „Дженеръл Мотърс“, „Дженеръл Електрик“ или подобна фирма. Колко безкрайно мила е била жена ми с мен: тя не попита ни веднъж защо не го направя начаса, щом е толкова лесно... не ме помоли да ѝ обясня защо преди съм чувствувал, че има нещо глупаво и не съвсем коректно в частната индустрия.

– Може би ще станем богати, без да го желаем – помня, че ѝ казах в онези дни. Синът ми бе на шест години и слушаше – достатъчно голям да се замисли над подобен парадокс. Дали е схванал нещо от това? Едва ли.

Междувременно посетих или се обадох по телефона на познати от други департаменти, като им подсказах деликатно, че съм „временно неангажиран“, както се изразяват някои артисти. Все едно, че бях получил смешно нараняване като синина под окото или счупен палец на крака. И друго: старите ми познати бяха все демократи като мен, те ми дадоха пълна възможност да мина за жертва на глупостта и жаждата за мъст на републиканците.

Но, уви, макар животът ми тогава да приличаше на вирджински кадрил, защото приятелите ме предаваха от служба в служба, дойде момент, в който никой не можеше да ми предложи свободна длъжност. Свободните места изчезнаха внезапно като архаични птици.

Много лошо.

Но старите приятели се държаха така естествено и любезно с мен, затова и днес не мога да твърдя, че съм бил наказан за стореното на

да ми говори през гъстия плет.

- Няма да те питам за това какво си правил напоследък – каза той.
- Да, сър... смятам, че не е уместно – отговорих аз.
- Ти и младият Клус успяхте да се прочуете като Мът и Джеф.
- За съжаление.
- Надявам се, че съжеляваш. Надявам се, че доста съжеляваш.

Този човек, както се оказа след известно време, е имал само още към два месеца живот. Не е очаквал близкия си край, доколкото ми е известно. След смъртта изтъкваха, че положително е щял да влезе във Върховния съд, ако е доживял до избора на нов демократ за президент.

– Щом съжеляваш искрено – продължи той, – налага се да знаеш точно за какво скърбиш.

- Сър!... – изумих се аз.
- Мислиш, че само ти и Клус сте потърпевши.
- Да, сър. И нашите жени, разбира се. – Говорех искрено.

Той изпъшка дълбоко.

- Това е едно от нещата, които не биваше да ми казваш.
- Сър!... – пак се учудих аз.

– Ти, престако, харвардско недоносче, жалка, презряна отрепка – започна да ругае той и стана от бюрото си. – Ти и Клус унищожихте доброто име на най-неподкупното и будно поколение обществени служители, които познава нашата страна! Господи... кой ще го е грижа вече за теб или за Клус? Много важно, че е в затвора! Много важно, че на теб не можем да ти намерим работа!

Станах и аз.

- Сър – обърнах се към него, – не съм нарушил закона с нищо.

– Най-първото, на което учат студентите в Харвард – каза той, – е как да спазват всички закони и пак да бъдат най-големите престъпници на своето време.

Къде и кога е било преподавано това в Харвард, той не каза. Беше новост за мен.

– Любезни Старбък – продължи той, – ако не си обърнал внимание, ще ти напомня: съвсем наскоро имаме глобален конфликт между доброто и злото, при който свикнахме да гледаме бреговете и полята, осеяни с трупове на нашите смели и доблестни мъртъвци. А сега трябва да изпитвам милост към един безработен бюрокраат, който заради вредите, нанесени на тази страна, би трябвало, ако питат мен, да бъде обесен, влачен от кон и разсечен на две.

- Аз само казах истината – рекох с треперещ глас. Чувствавах как

ми прилошава от срам и ужас.

– Ти каза само част от истината и тя едва сега проблесна в цялата си голота! „Образованите и жалостиви обществени служители са почти винаги шпиони на Русия.“ Това е единственото, което ще чуеш сега от устата на полуграмотните и старомодни мошеници и сладкодумци, които искат да си възвърнат властта, които мислят, че тя им принадлежи по право. Ако не бяха симбиотичните ви идиотщини с Леланд Клус, те никога нямаше да могат да свържат предателството с жалостта и интелекта. А сега се пръждосвай от очите ми!

– Сър – казах аз. Щях да побягна, ако можех, но се бях сковал.

– Ти си една мръсна дрипа, която, озовала се в неподходящо време на неподходящо място, успя да върне хуманизма с цял век назад! Изчезвай!

Силни думи.

8

И тъй, седях на пейката пред затвора и чаках автобуса, а слънцето на Джорджия ме пърлеше жестоко. Голям „Кадилак“, с бледосини перденца, дръпнати на задното стъкло, изпърпори от другата страна на осевата линия на магистралата, която отделяше другите две писти за към щаба на военновъздушната база. Зърнах само шофьора, негър, загледан недоумяващо в затвора. Мястото фактически не подсказваше затвор. Съвсем невинен надпис в основата на пилон за знаме разкриваше дискретно следното: „Ф. И. З. В., само за коли на персонала“.

„Кадилакът“ продължи до един подлез на четвърт миля от мен. Мина по подлеза и се върна обратно, като закова лъскавата си предна броня на инчове от носа ми. Отразен в огледалния й метал, аз отново видях образа на стария метач. Същата лимузина, разбрах по-късно, предизвикала лъжливата тревога, че пристига Върджил Грейтхаус, докато чаках да получа облеклото си. Тя обикаляла наоколо от известно време, търсела затвора.

Шофьорът излезе и ме попита дали това наистина е затворът.

Така че бях принуден да произведа първите си звуци като свободен гражданин.

– Да – отговорих аз.

Шофьорът – едър, бащински приветлив мъж на средна възраст, е кафява униформа от дебел рипсен габардин и черни кожени гамаша,

отвори задната врата и заговори в полумрака на колата.

– Господа – изрече той с нещо средно между тъга и почит, – пристигнахме на нашето назначение.

Буквите, избродирани с червени копринени конци на горното му джобче, подсказваха къде работи. Те изписваха името „РАМДЖАК“.

След време си изясних: стари приятели на Грейтхаус осигурили за него и адвокатите му бърз и удобен транспорт от жилището до затвора, за да има колкото може по-малко свидетели на унижението му. Лимузина на „Пепси-кола“ го взела преди разсъмване от служебния вход на „Уолдорф Тауърс“ в Манхатън, където живеел. Откарала го до Марийн Еър Търминал край Ла Гуардия, а оттам – направо на самолетната писта. Реактивен самолет на корпорацията „Резортс Интърнашънъл“ го чакал. Откарал го в Атланта, където пак на пистата го посрещнала лимузина с перденца на прозорците, изпратена от управлението на Югоизточния отдел на корпорацията „РАМДЖАК“.

От колата се измъкна Върджил Грейтхаус – облечен почти като мен – със сив костюм на тъничко райе, бяла риза и военна връзка. Полковете ни обаче бяха различни. Неговият бе Колдстрийм Гард. Както винаги, смучеше лулата си. Метна ми най-беглия възможен поглед.

След него се подадоха двама зализани адвокати – един млад и един стар.

Шофьорът отиде към багажника на лимузината да извади куфарите на осъдения, а през това време Грейтхаус и адвокатите му заоглеждаха затвора, сякаш беше някакъв имот, който щяха да купуват, ако цената им допадне. Очите на Грейтхаус заискриха, лулата му зачурулика. Сигурно си мислеше колко здрав организъм има. Вземал уроци по бокс, джиу-джицу и карате, довериха ми по-късно адвокатите му, след като си изяснил, че ще трябва да влезе в затвора.

„Хм – помислих си, когато чух това, – едва ли някой в този затвор ще иска да се бие с него, но едно е сигурно – ще му прекършат гръбнака. Това се случва с всички, постъпили за пръв път на такова място. Сетне гърбът ти се пооправя, но никога съвсем. А здравеняците като Върджил Грейтхаус изгубват и походката, и самочувствието си.“

Грейтхаус не ме позна. Както седях на пейката, аз може би съм му приличал на труп в калта на бойното поле, а той, наперен генерал, пристъпва към фронтната линия по време на затишие да види как вървят нещата.

Не се учудих. Надявах се обаче, че ще познае гласа, отекнал от затвора, който всички чухме ясно. Това бе гласът на най-близкия му

съконспиратор от „Уотъргейт“, Емил Ларкин, запял с цяло гърло негърския епиричуъл „Понякога се чувствавам като дете без майка“.

Грейтхаус не успя да покаже реакцията си спрямо гласа, защото един изстребител се стрелна към висините от края на близката самолетна писта и раздра небето на късове. Този звук караше червата ти да се обръщат, ако не си го слушал до безкрайност. Без предупреждение. И винаги изтрещяваше страхотно над главата като сигнал, че идва краят на света.

Грейтхаус, адвокатите и шофьорът се проснаха на земята. После станаха, като ругаеха, смееха се и си отърсваха дрехите. Грейтхаус, досетил се, че го наблюдават и оглеждат невидими зяпачи, направи няколко боксови движения с ръцете и погледна към небето, сякаш искаше да каже шеговито: „Прати ми още едно такова изпитание. Сега съм готов за него.“ Групата обаче не тръгна към затвора. Остана да чака до колата, надяваше се на официално посрещане. Грейтхаус желаше да окажат последна почит на ранга му в обществото, и то на неутрална земя, нещо като капитулацията при Апоматокс, подписана от Робърт Лий под охраната на Улис С. Грант¹⁰.

Но охраняващият сега не беше дори в Джорджия. Щеше да бъде там, ако го бяха уведомили своевременно, че Грейтхаус има намерение да капитулира точно в този ден. И се намиреше в Атлантик Сити, където трябваше да произнесе реч пред събранието на Американската асоциация на обещащите да не участвуват във военни действия пленени офицери. Най-сетне Клайд Картър, жив образ и подобие на президента Картър, се показа на вратата, направи няколко крачки, спря и им махна. Усмихна се.

– Влезте вътре всички.

Те влязоха, като шофьорът крачеше отзад с двата куфара от лъскава кожа и несесера за тоалетни принадлежности от същия материал. На прага Клайд пое багажа от ръцете му и учтиво му каза да се върне.

– Присъствието ви не е необходимо – рече той.

И шофьорът се качи в лимузината. Казваше се Кливланд Лос, преимане на друго име – Леланд Клус, човека, когото съсипах. Имаше прогимназиално образование, но четеше по пет книги седмично, докато чакаше пътниците си – функционери на „РАМДЖАК“, клиенти и доставчици на корпорацията. В Корейската война бил пленен от китайците

10. Събитие от Гражданската война между Северните и Южните щати: на 9 април 1865 г. конфедералистката армия на генерал Лий, обкръжена от войските на генерал Грант, капитулира при Апоматокс. – Б.пр.

и известно време прекарал в Китай като палубен матрос – на корабче в Жълто море, – та говореше почти свободно китайски. Кливланд Лос четеше в момента нашумяла книга.

Седях на пейката и нищото отново ме обгърна. Изпаднах пак в пълен вцепенение – гледах втренчено пред себе си в нищото и сегиз-тогиз плясвах три пъти със старческите си ръце.

Кливланд Лос ми рече по-късно, че ако не било пляскането ми в онзи миг, нямало да прояви интерес към мен.

Това мое действие погълна изцяло вниманието му. Поиска да разбере защо го правя.

Казах ли му истината за пляскането? Не. Щеше да му прозвучи сложно и глупаво. Обясних му, че си мечтая за миналото и като си спомня някой особено щастлив момент, вдигам ръце от скута си и пляскам три пъти.

Предложи да ме закара до Атланта.

И ето че се озовах, само трийсет минути след освобождаването ми, на предната седалка на спрялата лимузина. Засега всичко е наред.

И ако Кливланд Лос не ми бе предложил да ме закара до Атланта, сега нямаше да бъде административен директор на Отдела „Трансико“ на корпорацията „РАМДЖАК“. „Трансико“ притежаваше сервиси за лимузини, таксиметрови флотилии и агенции за кола под наем, паркинги и гаражи из целия свободен свят. „Трансико“ даваше и мебели под наем. По примера на други фирми.

Попитах го дали няма да го мъмрят пътниците, които докара, задето ме взима до Атланта.

Каза, че пръв път ги вижда и че едва ли ще ги види повече – те не работели в „РАМДЖАК“. Добави интересната подробност, че не е знаел, че главният му пътник ще бъде Върджил Грейтхаус, докато не спрели пред затвора. До този миг Грейтхаус носел изкуствена брада.

Проточих врат към задната седалка и видях брадата – висеше окачана на вратата за една от телените си хватки за ушите.

Кливланд Лос се пошегува: каза, че адвокатите може и да не излязат от затвора.

– Както го оглеждаха, ще помислиш, че го мерят парче по парче.

Запита дали пръв път се качвам в лимузина. За по-елементарен отговор му казах „Не“. Като дете се возех често до баща си отпред в разните лимузини на Александър Хамилтън Маккоун. А като младеж, който се готвеше за Харвард, често пътувах на задната седалка с мистър Маккоун, отделена от баща ми със стъклена преграда. Тогава тази

преграда не ми правеше впечатление, не се замислях, защо е сложена.

А в Нюрнберг бях стопанин на онзи смешен фафнероподобен спортен „Мерцедес“. Но „Мерцедесът“ ми бе открита кола, странна дори без дупките от куршуми по капака на багажника и по задното стъкло. Тя ми спечели сред баварците авторитета на пират – временен притежател на откраднати богатства, които непременно ще бъдат върнати на притежателите им. Но седнал в колата пред затвора, аз разбрах, че не съм бил в истинска лимузина цели четирийсет и пет години! Колкото и високи постове да бях заемал в обществото, никога не съм разполагал с лимузина, по време на трите си повишения не бях имал своя лимузина или дори такава, която да ползвам сегиз-тогиз. Нито успях да омая някой свой началник с лимузина, та да каже:

– Млади момко... искам да поговорим още за това. Заповядай в колата ми.

Леланд Клус за разлика от мене, въпреки че не му се полагаше кола, постоянно се разкарваше с лимузините на обожаващите го старчоци.

Няма значение.

Тури му пепел.

Кливланд Лос ми каза, че ако съди по приказките ми, трябва да съм учен човек.

Признах, че съм учил в Харвард.

Това го подсети да ми разкаже как го пленили в Северна Корея, понеже китаецът-майор, началник на затвора, също бил учил в Харвард. Майорът трябва да е бил мой връстник, дори и в моя курс, но не си спомням, защото не дружах с китайци. Според Лос въпросният китаец следвал физика и математика, затова сигурно не сме се познавали в Харвард.

– Баща му бил голям земевладелец – допълни Лос. – Когато комунистите дошли, накарали бащата да коленичи пред всичките си ратаи от селото и му отрязали главата с кинжал.

– А как синът му може да е комунист? – попитах аз.

– Той каза, че баща му в същност бил много лош земевладелец.

– Хм, да разбереш какви са хората от Харвард! Този китаец, учил в Харвард, се сприятелил с Кливланд Лос и го убеждавал да върви в Китай, вместо да се връща в своята Джорджия, като свърши войната. Братовчед на Лос бил жив изгорен като дете от тъпа бели, а баща му измъкнат от къщи една нощ и бит с камшик от ку-клукс-клановци; самият Лос бил бит два пъти, задето се записал в избирателните списъци, малко преди да го повикат във войската. Затова лесно станал плячка на

китаеца-сладкодумец. И работил две години, както казах, на парахода от крайбрежното плаване в Жълто море. Няколко пъти се влюбвал, но никоя жена не отвърнала на чувствата му.

– И затова ли се завърна? – попитах аз. Отговори ми, че главната причина била черковната музика.

– Нямаше с кого да пея в тамошните черкви. И храната.

– Не струваше ли?

– Напротив, струваше. Само че не е храна, за която заслужава да се говори.

– Хм.

– Не е достатъчно да я ядеш. Трябва и да говориш за нея. И то на някой, който разбира точно от този вид храна.

Похвалих го, защото е научил китайски, и той отвърна, че сега едва ли би седнал да го научи.

– Вече съм по-наясно – рече той. – Преди години бях невежа и не знаех колко трудно се учи китайски. Мислех си, че е като да имитираш птичките. Нали знаете: чуеш птицата, опиташ се да повториш същото и очакваш тя да се подлъже.

Китайците постъпили галантно, когато изявил желание да се завърне в Щатите. Харесвали го и дори поели известен риск, запитвайки по околни дипломатически пътища какво ще му направят американците, ако се завърне там. По онова време Америка нямала дипломатически представител в Китай, както и никой от нейните съюзници. Запитването отпразвили чрез трета страна.

Да, и този негър, бивш редник, чиято военна специалност била да носи стойката на тежък миномет, се оказал достоен за преговори на най-високо дипломатическо равнище. Американците го искали обратно, за да го накажат. Китайците изтъквали, че наказанието трябва да е кратко и почти символично, след което незабавно да бъде върнат в цивилния живот – иначе нямало да го пуснат от Китай. Американците настоявали Лос да обясни публично защо се завръща в родината. След това да го съди военен съд, да му определи до три години затвор и позорно уволнение от армията, след като плати и глоба за щетите, нанесени на родната войска. Китайците отвърнали, че Лос обещал да не говори никога против КНР, която се отнасяла добре с него. Ако ще го карат в Америка да престъпи обещанието си, Китай няма да го освободи. Настояли да не бъде осъждан на затвор и да му се плати за времето, през което е бил военнопленник. Американците им отговорили, че все пак той трябва да лежи в затвор, защото никоя армия не може да допусне войниците ѝ да

се предават и след това да избягват наказанието. Щели да го затворят преди процеса. Щели да го осъдят на такъв срок лишаване от свобода, колкото е стоял като военнопленник, след което щели да приспаднат времетраенето на пленничеството му. И после щели да го пратят в къщи. Но нямало да му платят за нищо със задна дата. Такава била сделката.

– Искаха да се завърна – довери ми той, – защото бяха много притеснени. Тормозеше ги това, да не би някой американец, макар и черен, да си помисли даже за миг, че Америка не е най-хубавата страна в света.

Попитах го дали е чувал името на д-р Робърт Фендър, осъден за предателство през Корейската война, който сега е в същия затвор и взема мярка на Върджил Грейтхаус за арестантското му облекло.

– Не – каза той. – Никога не се интересувам от хората, изпаднали в моята беда. Това не е професионален клуб или нещо подобно.

Запитах го дали познава легендарната съпруга на мистър Джек Греъм младши, главна акционерка на корпорацията „РАМДЖАК“.

– Все едно да ме питате дали съм виждал господ – отговори той.

Вдовицата Греъм не се показва по онова време цели пет години. Най-скорошната ѝ поява бе в една съдебна зала на Ню Йорк Сити, където група акционери на „РАМДЖАК“ съдиха корпорацията само за да се убедят, че ръководителката ѝ е още жива. Събитието, отразено в пресата, развесели жена ми.

– Ей тази Америка обичам! – каза тя. – Защо не може да бъде такава винаги?

Мисис Греъм се появила в залата на съда без адвокат, но с осем униформени телохранители от фирмата „Пинкъртън Инкорпорейтед“, контролирана от „РАМДЖАК“. Един от тях държал в ръце усилвателна уредба с високоговорител и микрофон. Мисис Греъм била облечена с бухнал чер кафтан с вдигната качулка, а отворът на качулката бил прикрит от карфици за пелени – да може свободно да гледа, но нея да не я гледат. Виждали се само ръцете ѝ. Друг агент носел тампон, хартия и копие от отпечатъците на пръстите ѝ, снето от архивата на Федералното бюро за разследване. Отпечатъците ѝ били предадени на ФБР, когато я осъдили за шофиране в нетрезво състояние във Франкфорт, Кентъки, през Хиляда Деветстотин Петдесет и Втора, скоро след смъртта на нейния съпруг. Тогава я осъдили условно. А мен пък току-що бяха уволнили от правителствена длъжност.

Включили усилвателната уредба, а микрофона пъхнали под кафтана ѝ, за да се чуе какво ще каже. Потвърдила, че действително е тази, за

която се представя, дала отпечатъци от пръстите си на самото място и после ги сравнили с взетите от ФБР. Заявила под клетва, че е в отлично здраве, физическо и душевно, и че контролира висшите служители на компанията, но никога не върши това лице в лице. Когато им давала инструкции по телефона, употребявала парола, за да се представи. Тази парола от време на време била сменяна. По молба на съдията дала пример за такава парола и тя така ме завладя, че още не мога да я забравя. Паролата беше „обущар“. Всяка заповед, която давала по телефона, се потвърждавала с писмо, написано от собствената ѝ ръка. Отдолу се подписвала и прилагала пълен комплект отпечатъци на десетте си пръста. Тя ги наричаше: „... осемте ми малки пръсти и двата ми малки палци“. Такива работи. Мисис Джек Греъм бе безспорно жива и сега имаше пълната възможност отново да изчезне.

– Виждал съм мистър Лийн много пъти – каза Кливланд Лос. Говореше за Арпад Лийн, самия отговорен и обединяващ президент и председател на съвета на директорите в корпорацията „РАМДЖАК“. Той щеше да ми стане шеф над шефовете, а също и на Кливланд Лос, когато постъпим на висока служба в корпорацията „РАМДЖАК“. Твърдя, че Арпад Лийн е най-способният, най-осведоеният, най-блестящият и най-отзивчивият началник, под чието ръководство съм имал удоволствието да работя. Гениално може да поглъща всякакви компании и да ги спасява от загиване.

Често казваше: „Ако не можеш да се спогаждаш с мен, значи не можеш да се спогаждаш с никого.“

Вярно, колко вярно!

Лос рече, че Арпад Лийн бил в Атланта и той го возил само преди два месеца. Редица нови магазини и луксозни хотели в Атланта фалирали, а Лийн се опитвал да ги лапне всичките за „РАМДЖАК“. Обаче при търга изгубил – надвила го някаква южнокорейска религиозна секта.

Лос ме попита имам ли деца. Казах му че имам син, който сътрудничи на „Ню Йорк Таймс“. Той се разсмя и рече, че сега имат със сина ми един и същ началник: Арпад Лийн. Бях пропуснал новините тази сутрин, затова Лос ми обясни, че „РАМДЖАК“ току-що придобила контрол над „Ню Йорк Таймс“ и всичките му подведомствени предприятия, между които фигурирала втората в света компания за производство на храна за котки.

– Когато се видяхме тук – рече Лос, – мистър Лийн ми съобщи, че това ще стане. В същност той искаше да придобие компанията за котешка храна, не „Ню Йорк Таймс“.

Двамата адвокати седнаха отзад в лимузината. Никак не бяха омърлушени. Смееха се за пазача, който прилича на президента на Съединените щати.

– Искаше ми се да му река – каза единият от адвокатите: – „Господин президент, защо не го помилвате още сега, в момента? Той изстрада достатъчно и ако го освободите, ще си поиграе малко хубав голф днес следобед.“

Единият от тях пробва изкуствената брада, а другият му рече, че с нея изглежда по-умен, отколкото е в същност. И така нататък. Не проявиха любопитство спрямо мен. Кливланд Лос им каза, че съм бил на свиждане при сина си. Попитаха ме за какво лежи той, а аз им отговорих: „За злоупотреба с пощата.“ И разговорът помежду ни свърши.

Тръгнахме за Атланта. Помня, че пред мен, от жабката, стърчеше някакъв особен предмет като чаша с цизка. От тази чаша се подаваше, насочен точно в гръдната ми кост, нещо като заден край на зелен градински маркуч. Червото завършваше с бяло колело от пластмаса, голямо колкото чиния. Щом тръгнахме, колелото привлече погледа ми, то се извиваше нагоре и надолу, когато минавахме по неравности на пътя, въртеше се наляво и надясно при завоите.

Попитях какво е то. Било играчка-волан. Лос имал седемгодишен син, когото взимал понякога в колата. Момченцето си въобразявало, че кара лимузината с това кормило от пластмаса. Нямахме такива играчки, когато синът ми беше малък. А и той едва ли би се радвал на играчка като тази. Още седемгодишен малкият Уолтър отказваше да ходи където и да било с майка си и с мен.

Казах, че играчката е интересна.

Лос допълни, че тя можела да поражда и вълнения, особено когато човекът, застанал на истинското кормило, е пиан и се разминава на косям с насрещните камиони, засяга паркираните отстриани коли и така нататък. Каза и че трябва да дадат на президента на Съединените щати също такова кормило при встъпването му в длъжност, за да напомня на него я на всеки друг, че единственото, което може да направи, е да си въобразява, че управлява нещо.

Остави ме на аерогарата.

В самолета за Ню Йорк Сити нямаше свободни места. Излетях от Атланта чак в пет следобед. Това бе добре дошло за мен. Пропуснах обед, не чувствавах глад. Намерих една книга с меки корици, захвърлена в клозетната кабинка, където се отбих, и почетох малко. Тя разказваше за един герой, който не подбира средствата за постигане на своите

цели, и става шеф на голям международен конгломерат. Жените са луди по него. Държи се с тях ужасно гадно, но те му се натискат все повече и повече. Синът му е наркоман, а дъщерята нимфоманка.

По едно време някакъв французин прекъсна четенето ми, като ми заговори на френски и посочи левия ми ревер. Реших, че пак съм се подпалил, макар че бях отказал цигарите. После се сетих, че още нося тънката червена лентичка на Кавалер на френския Почетен легион. Колкото и печално да ви звучи, бях носил тази лентичка по време на процеса срещу мен и в затвора.

Отговорих на английски, че съм я получил с костюма, купен на старо, и че нямам никаква представа каква е тази лентичка.

Той стана ледено студен. И с думите „Permettez-moi, monsieur“ сръчно отпра лентичката от ревера ми сякаш тя беше кацнало там насекомо.

– Мерси – отвърнах аз и пак зачетох книгата.

Когато най-после се намери свободно самолетно място, няколко пъти повториха името ми по радиоуредбата: „Мистър Уолтър Ф. Старбък, мистър Уолтър Ф. Старбък...“ Преди години името ми бе широко известно; но сега не долових у никого признаци, че то му е познато, да повдигне вежди в израз на цинично подозрение.

Два часа и половина след това вече се намирах на остров Манхатън; бях облякъл шлифера си да ме предпази от вечерния студ. Слънцето бе залязло. Гледах бързото движение, което изпълваше витрината на магазин за детски влакчета.

Не че нямаше къде да отида в града. Бях близо до целта си. Пратих предварително писмо. Молех да ми запазят стая без баня и телевизор, за една седмица, с предплата – в някога модния хотел „Арапахо“, сега лазарет за пострадали от кеч-ес-кеч-кен и публичен дом, на една минута път от Таймс Скуеър.

9

Бил съм в „Арапахо“ и друг път – през есента на Хиляда Деветстотин Трийсет и Първа. Огънят още не беше напълно обуздан. Алберт Айнщайн бе предсказал откриването на колелото, но не беше в състояние да опише вероятната му форма и употреба в езика на обикновените мъже и жени. Хърбърт Хувър, минен инженер, бе президент. Продажбата на алкохолни напитки бе забранена от закона, а моя милост учеше в

Харвард като първокурсник.

Действах под ръководството на наставника си Александър Хамилтън Маккоун. Той ми писа, че трябва да повтора глупостта, която извършил като първокурсник: завеждаш хубаво момиче на ръгби-мач между отборите на Харвардския и Колумбийския университет, а после изхарчваш парите си за цял месец за една-две вечери с раци, стриди, хайвер и други в прочутия ресторант на хотел „Арапахо“. След което отиваш да танцуваш с момичето. „Трябва да носиш смокинг – съветвах ме той. – И да дадеш бакшиш като пиян моряк.“ Диамантеният Джим Брейди, каза ми наставникът, излял веднъж четири дузини стриди, четири рака, четири пилета, четири гълъба, четири телешки пържоли с кокал като буква „Т“, четири свински пържоли, а след тях четири агнешки – на бас. Лилиан Ръсел видяла с очите си.

Мистър Маккоун трябва да е бил пиян, когато е писал писмото. „Трудът без забавления те прави скучен“ – заключаваше той.

Момичето, което заведох там, близначката-сестра на моя съквартирант, стана една от четирите жени, които съм обичал истински. Първата е майка ми. Последната – жена ми.

Сара Уайът беше името на това момиче. Тя бе едва осемнайсетгодишна, както и аз. Посещаваше двегодишен баламски колеж за богатски дъщери в Уелсли, Масачузетс, на име „Пайн Манър“. Родителите ѝ живееха в Прайдс Кросинг, северно от Бостон – към Глостър. В Ню Йорк Сити тя живееше у баба си по майка, вдовица на борсов посредник, сред странно неподходящото обкръжение на задънени улици, мънички градинки и хотели със стаи за по-дълго пребиваване в елизабетински стил; кварталът се наричаше Тюдор Сити, беше близо до Ист Ривър и фактически преграждаше Четирийсет и втора улица. За щастие синът ми сега живее точно там. Както мистър и мисис Леланд Клус.

Малък свят.

Тюдор Сити беше още нов квартал, но вече разорен и почти безлюден, като пристигнах с таксито – да отведе моята Сара в хотел „Арапахо“ през Хиляда Деветстотин Трийсет и Първа. Носех смокинг, ушит по мярка от най-добрия шивач в Кливланд. Имах сребърна запалка и сребърна табакера, подарени ми от мистър Маккоун. В портфейла си таях четирийсет долара. Можех да купя целия щат Арканзас за тази сума през Хиляда Деветстотин Трийсет и Първа.

Отново стигаме до въпроса за физическите размери на хората: Сара Уайът беше с три инча по-висока. Не ѝ пукаше. И го доказа – когато я заведох в Тюдор Сити, носеше обувки с високи токове към вечерната си

рокля.

Още по-силно доказателство, че беше безразлична към несъответствието ни по ръст: седем години по-късно Сара ще приеме да стане моя жена.

Като пристигнах у дома ѝ, тя още не беше готова и се наложи да поприказвам с баба ѝ, мисис Съгън. На ръгби-мача следобедна Сара ме предупреди, че не бива да говоря за самоубийства пред мисис Съгън – защото мъжът ѝ скочил от прозореца на канцеларията си на Уолстрийт, когато фондовата борса фалирала през Хиляда Деветстотин Двайсет и Девета.

– Имате чудесен дом, мисис Съгън – казах аз.

– Вие единствен мислите така. Много е тясно. Каквото готвиш в кухнята, чак тука се усеща.

Жилището беше двустайно. Личеше, че стопанката живее бедно. Сара ми каза, че баба ѝ по-рано имала коневъдна ферма в Кънектикът, къща на Пето Авеню и други имоти.

Стените на малкото вестибюлче бяха осеяни със сини ленти от изложби на коне преди Голямата криза.

– Виждам, че сте спечелили много сини ленти – казах аз.

– Грешите – поправи ме тя, – конете ги спечелиха.

Седяхме на съгъваеми столове до масичка за карти в средата на дневната. Нямахме фотьойли, нямахме диван. Но стаята бе така претъпкана с кантонерки, писалища и шкафове, високи скринове и ниски скринове, уелски тоалетки, гардероби, часовници от памтивека и тъй нататък, че не се виждаха прозорците. Оказа се, че бабата складира и прислуга, също старинна. Въведе ме една униформена камериерка, която после отстъпи в теснината между две внушителни изделия на дърводелското изкуство.

Сега от същата пролука изникна шофьор също в униформа и попита мисис Съгън дали ще ходи някъде „с електричката си“ вечерта. Много хора, най-вече стари дами, имаха тогава електрически автомобилчета. Те напомняха телефонни будки на колелца. Отдолу имаха ужасно тежки акумулаторни батерии. Максималната им скорост беше около единайсет мили в час и трябваше да се зареждат на всеки трийсет мили. Вместо кормило имаха ръчки като платноходките.

Мисис Съгън отговори, че няма да ходи никъде с електричката; тогава старият шофьор ѝ каза, че в такъв случай ще отиде до хотела. Освен него имало още двама прислужници, които не видях. Те всички отидоха да нощуват в хотел – за да може Сара да разполага тази вечер с

втората спалня на баба си, където те навярно спяха.

– Предполагам, че това е временно увлечение за вас – рече ми мисис Сътън.

– Не, мадам.

– Постоянен проблем за мен. Съвсем не мога да изляза от тежкото си положение без помощта на мъж. Така са ме възпитали. Така са ме и образovali.

– Да, мадам.

– Мъже със смокинги, прекрасно ушити като вашия, трябва да казват „мадам“ само на нейно величество английската кралица.

– Ще се постарая да го имам пред вид.

– Вие сте още твърде млад, разбира се.

– Да, мадам.

– Разкажете ми отново каква е близостта ви с фамилията Маккоун.

Не бях казвал на никого такова нещо. Обаче често казвах една лъжа – лъжата, като всичко друго за мен, измислена от мистър Маккоун. Той ме уверяваше, че всеки ще я приема без колебание, дори ще звучи в ушите на хората изискано: признанието, че баща ми е бил последен бедняк. Но не и че баща ми е бил слуга в имението на богаташ.

Разправях на всекиго лъжата, казах я и на мисис Сътън:

– Баща ми служи при мистър Маккоун като куратор¹¹ на сбирките му от произведения на изкуството. Съветва мистър Маккоун какво да купи.

– Рядък специалист.

– Учил е изкуствознание в Европа – продължих аз. – Не е бизнесмен.

– Наивник.

– Да, ако не беше мистър Маккоун, нямаше сега да следвам в Харвард.

– Старбък... – замисли се тя над името ми. – Трябва да е някаква стара нантъкетска фамилия.

Бях готов да кривна и към такава версия:

– Да, но прапрадядо ми, запален от Златната треска, напуснал Нантъкет и вече не се върнал. Трябва да отида някога в Нантъкет и да надникна в старите архиви, да видя откъде си водим корена.

– Калифорнийски род – подсказа тя.

– По-скоро номадски. Калифорния, да, би могло... както и Орегон,

11. Лице, което отговаря за нещо; опекун, попечител. – Б.пр.

Уайоминг, Канада или Европа. Но винаги са се занимавали с книги – учители и тъй нататък.

Бях чист флогистон, забравено от дълбока древност въображаемо вещество, поддържащо горенето.

– Които произхождат от капитани-китоловци.

– Възможно е. – Лъжите никак не ме притесняваха.

– А преди това са били викинги. Повдигнах рамене.

Бе решила да ми дари богато симпатиите си – и неуморно щеше да продължи да го показва. По-късно Сара ми разкри, че мисис Сътън често ме наричала „малкият ми викинг“. Не можа да доживее до деня, в който Сара се съгласи да се ожени за мен, а после ме заряза. Баба й умря, ако нямам грешка, през Хиляда Деветстотин Трийсет и Седма – без пукната пара и в дом, чиято покъщнина се изчерпваше едва ли не с малката масичка за карти, двата сгъваеми стола и леглото й. Бе продала всичките си скъпоценни мебели, за да издържа себе си и старата прислуга, която нямало да има нито покрив, нито храна без нея. Надживяла всички свои слуги. Камериерката на име Тили умряла последна. А две седмици по-късно и мисис Сътън се простила с този свят.

Но шест години преди смъртта на бабата, в Хиляда Деветстотин Трийсет и Първа, докато чаках Сара да се приготви, мисис Сътън ми каза, че бащата на мистър Маккоун, основателят на Къяхогската мостостроителна и железодобивна компания, построил най-голямата къща, която тя е виждала като момиче през летата – в Бар Харбър, Мейн. Когато я завършили, той обявил голям бал с четири оркестъра, но никой не отишъл.

– Беше много изискано и благородно да го унижим така – рече тя. – Помня колко щастлива бях на другия ден. А сега си мисля, че трябва да не сме били с всички си. Не задето сме се отказали от едно разкошно забавление, или за да оскърбим чувствата на Даниъл Маккоун. Той бе най-отвратителен човек. Ненормалното в постъпката ни беше, че си представяхме как бог ни наблюдава и ни се радва, осигурява за всички ни места от дясната си страна, задето сме посмели да оскърбим Даниъл Маккоун.

Попитах я какво е станало с имението на Маккоун в Бар Харбър. Наставникът ми не беше споменавал за такъв имот пред мен.

– Мистър и мисис Маккоун изчезнаха от Бар Харбър още на другия ден – отвърна тя, – с двамата си малки синове.

– Да – рекох аз. Единият от тези синове ми стана ментор. Другият застана начело на съвета на Къяхогската мостостроителна и

железодобивна компания, беше неин председател.

– Месец след това – продължи тя, – някъде в началото на септември, нали тогава празнуваме у нас Деня на труда, макар че по онова време още не го празнувахме... лятото вече си отиваше – пристигна специален влак. Осем товарни вагона и три пътнически каруци с работници, чак от Кливланд. Трябва да идваше от фабриката на мистър Маккоун. Колко бледи бяха тези работници! И почти всички чужденци, спомням си – немци, поляци, италианци, унгарци. Кой ги знае точно какви са били? В Бар Харбър пръв път идваха такива хора. Спяха във влака. И ядяха във влака. Позволяваха да ги карат като кротки добичета от влака до имението и обратно. Изнесли само най-ценните съкровища на изкуството от къщата – картини, статуи, гоблени и килими, които се пазят в музеи. – Мисис Сътън завъртя очи. – О, боже... какво ли не остана в къщата! А после работниците свалиха всичките стъкла от прозорците, вратите и оберлихтовете. Свалиха и плочите от покрива. Един работник бе убит – плоча падна на главата му. Провъртяха дупки в оголения покрив. Натовариха плочите и стъклата на влака, за да не може евтино да се поправи къщата. И си заминаха. Никой не им продума, те също не продумаха никому.

Заминаването беше много особено, затова всички го запомнихме – продължи мисис Сътън. – Влаковете по онова време бяха събитие, вдигаха голяма врява по гарите със свирките си и камбаните. Но този странен влак от Кливланд се измъкна тихо като призрак. Сигурна съм, че машинистът е получил нареждания лично от Даниъл Маккоун нито да пуска свирката, нито да бие камбаната.

„Ето как – обясних си аз – най-хубавата къща в Бар Харбър и по-голямата част от обзавеждането ѝ, с чаршафите, одеялата и юрганите още по леглата, както каза мисис Сътън, с порцелана и кристала в шкафовете, с хиляди бутилки вино в избата, била оставена да гние, да се съсипе.“

Мисис Сътън затвори очи, като си спомни как къщата се рушала година след година.

– А никой не бе виновен за това, мистър Старбък – каза тя.

Младата Сара се промъкна между мебелите, най-после бе готова. Носеше двете орхидеи, изпратени от мен. Това бе друга блестяща идея на Александър Хамилтън Маккоун.

– Ти си толкова прекрасна! – възкликнах аз и скочих възторжено от съгваемия стол. Не казвах комплимент, защото Сара наистина бе висока, стройна и златокоса... със сини очи. Кожата ѝ бе като коприна. Зъбите ѝ – бисери. Колкото до сексуалното излъчване, то беше минимално

– въздействуваше ми, да речем, като масичката за карти на баба й.

Това си остана наш проблем през седемте години до раздялата. Сара Уайът бе дълбоко убедена, че сексът е нещо като падане по задник, което лесно можеш да избегнеш. И го избягваше, напомняйки на евентуалния любовник колко нелепо е това, което иска да прави с нея. Първия път, когато я целунах, седмица преди това, в Уелсли, внезапно се почувствувах като тронав духов инструмент. Сара се преви от смях, още долепила устни до моите. Започна да ме гъделичка. Дръпна краищата на ризата ми, доведе ме до унизително небрежен вид. Бе ужасно. А смехът й относно сексуалността не бе момински и нервен което мъжът би успял да модулира с нежност и анатомическо умение. Смехът й бе необуздано силен й груб – така се кискат при филмите на братя Маркс.

В такъв момент ще кажеш, че е откачена.

Този израз по-точно употреби един мой състудент в Харвард, който също излизаше със Сара, но само два пъти, доколкото си спомням, направи това. Попитах го какво е мнението му за нея, а той отвърна с горчивина: „Голяма откачалка!“ Това бе Кайл Дени, ръгбист от Филадельфия. Някой ми каза скоро, че Кайл починал в банята си в деня, когато японците бомбардираха Пърл Харбър. Залитнал, пукнал си главата в един от крановете и умрял.

По този начин можеш да определя с пълна точност датата на неговата кончина: седми декември Хиляда Девестотин Четирийсет и Първа.

– Изглеждаш чудесно, мила! – каза мисис Сътън на внучката си. Беше окаяно старинна – пет години по-млада от възрастта ми днес. Помислих, че ще се разплаче от умиление пред хубостта на Сара и при мисълта, че тази хубост ще повехне само след няколко години, и така нататък. Беше много мъдра.

– Чувствувам се така глупаво – каза Сара.

– Не вярваш, че си хубава! – изуми се баба й.

– Зная, че съм хубава. Погледнах се в огледалото и мисля, че съм хубава.

– Какво тогава те тревожи?

– Да бъдеш хубава, е толкова нелепо – каза Сара. – Другите са грозни, а ти – хубава. И Уолтър казва, че съм хубава. Ти казваш същото. Аз казвам същото. Всеки казва „Хубава, хубава, хубава“ и човек започва да се пита какво е хубостта, какво е толкова красивото в нея.

– Правиш хората щастливи, когато си хубава – продължи баба й.

– Правиш и мен щастлив – допълних аз. Сара се размя:

– Толкова е глупаво. Даже тъпо.

– Защото прекалено мислиш за това – рече баба й.

– Все едно да искаш от някое джудже да спре да мисли, че е дребно.

– Престани да ми повтаряш, че всичко е глупаво и тъпо – каза баба й.

– Всичко е глупаво и тъпо – рече отново Сара.

– Като остарееш, ще ти дойде умът в главата – изпророкува бабата.

– Мисля, че по-възрастните само се преструват на по-мъдри, щом казват, че всичко е сериозно и чудесно – продължи Сара. – По-възрастните в същност не са открили нищо повече от онова, което зная и аз. Ако хората не ставаха сериозни с възрастта, Днес нямаше да има такава криза.

– Но не е много умно и само да се смееш – заключи баба й.

– Мога и да плача – каза Сара. – Искаш да плача, така ли?

– Не. Не желая да слушам повече такива приказки. Излез с този прекрасен млад човек и се забавлявай до насита.

– Не мога да се смее на онези бедни жени, които боядисаха стрелките на часовниците. Не мога и не мога.

– Никой не те кара – рече баба й. – Хайде сега навън.

Сара намекваше за една прочута работническа трагедия, нашумяла по онова време. Семейството на Сара бе замесено в нея и преживяваше това болезнено. Сара ми беше казала вече, че споменът ѝ причинява болка, както и на брат ѝ, моя съквартирант, а също на баща ѝ и на майка ѝ. Трагедията беше бавна и веднъж започнала, не можеше да спре; зародила се в компанията на баща ѝ за производство на часовници, компанията „Уайът“, една от най-старите в Щатите, с център Броктън, Масачузетс. Тя можела да се избегне. Уайътови обаче не направили нищо, за да я спрат, не взели и адвокати да им помогнат. И трагедията не се оправила.

Случило се следното: през двайсетте години флотата на Съединените щати предложила на фирмата „Уайът“ да ѝ достави няколко хиляди еднакви корабни часовници, които лесно да се виждат нощем. Циферблатите трябвало да бъдат черни. Стрелките и цифрите – ръчно оцветени е бяла боя, съдържаща елемента радий, известен с високата си радиоактивност. Около петдесет жени от Броктън, повечето близки на редовните служители в компанията, били наети да боядисват стрелките и цифрите. За тях това било средство да припечелят мъничко пари. Някои от жените с малки деца получили разрешение да свършат работата в къщи.

Тези жени били сега или умрели, или щели да умрат в ужасни мъки: костите им се рушали, главите гниели. От отравянето с радий. А майсторите от фабриката им казали, както се изнесло в съда, че за да боядисват по-тънко четките, трябва да ги пригладат от време на време е устни.

Имах щастието дъщерята на една от тези пострадали надомнички да бъде сред четирите жени, които съм обичал в Долината на сълзите – заедно с майка ми, жена ми и Сара Уайът. Тя се наричаше Мери Катлийн О'Луни.

10

Казвам само за Рут, че е била моя „жена“. Няма да се учудя обаче, ако в деня на Страшния съд Сара Уайът и Мери Катлийн О'Луни също бъдат обявени за мои жени. Бях нещо като женен и за двете – за Мери Катлийн към единайсет месеца, за Сара от време на време, но в продължение на седем години.

Чувам свети Петър да ми казва:

– Излиза, мистър Старбък, че сте нещо като Дон Жуан.

И така, през Хиляда Деветстотин Трийсет и Първа, приближавах фоайето за сватбени банкети на хотел „Арапахо“ с хубавата Сара Уайът, наследница на американския часовник под ръка. Семейството ѝ беше почти толкова разорено, колкото и моето. Малкото, което бяха успели да спасят родителите ѝ от фалита на фондовата борса, скоро щеше да бъде разпиляно от оцелелите жени след боядисването на часовниците за флотата. Изземването на средствата щеше да бъде извършено принудително след около година с постановление на Върховния съд на Съединените щати относно личната отговорност на работодателите за настъпилите смъртни случаи по време на работа поради престъпна небрежност на същите работодатели.

Осемнайсетгодишната Сара каза за фоайето на „Арапахо“:

– Много мръсно е и няма никой в него. – Разсмя се. – Харесва ми.

По онова време, в мръсното фоайе на „Арапахо“, Сара Уайът не знаеше, че аз спазвам педантично нарежданията на Александър Хамилтън Маккоун. Щеше да ми каже по-късно, че ме е помислила за шегобиец, когато съм ѝ заявил, че трябва да бъдем облечени разкошно. Помислила, че ще се смеем непрестанно. Че ще приличаме на филмови герои.

Нищо подобно: държах се като робот, програмиран да играе ролята

на истински аристократ.

Бих дал всичко, за да съм отново млад!

Мръсотията във фоайето на „Арапахо“ нямаше да личи толкова, ако един разсилен, започнал да почиства, не бе оставил работата nedovършена. Висока подвижна стълба беше опряна на една от стените. До нея на земята имаше кофа, пълна с мръсна вода, и четка, която плуваше в кофата. Някой се беше качвал на стълбата с кофата. Бе търкал стената, докдето може да стигне ръката му. Личеше кръг почистено, от който капеха мръсни струи до пода, но този кръг си оставаше ясен като пълна луна пред есенното равноденствие.

Не зная кой бе изработил пълната луна. Нямаше кого да питаме. Не се виждаше портиер, който да ни Покани вътре. Нямаше нито едно пиколо, нито посетители в хотела. На рецепцията в дъното не се виждаше жива душа. Вестникарският щанд и гишетото за продажба на театрални билети бяха затворени. Вратите на празните асансьори бяха подпрени със столове.

– Мисля, че този хотел вече не работи – каза Сара.

– Някой прие резервацията ми по телефона – отговорех аз. – И ме нарече monsieur.

– Всеки може да ти каже monsieur по телефона.

Но после чухме циганска Цигулка да плаче някъде – ридаше, сякаш сърцето ѝ ще се скъса. И когато си припомня днес плача на тази цигулка, изпитвам желание да добавя следното: Хитлер, още преди да стане фюрер, възнамерявал да прокара важна реформа – всеки заловен от полицията циганин да бъде убит.

Музиката идваше иззад параван във фоайето. Аз и Сара се осмелихме да отместим паравана от стената. Пред очите ни се разкриха две остъклени портални врати, затворени с халки и катинари. Стъклата на вратите бяха огледала и ни показаха още веднъж колко наивни и богати изглеждаме. Но Сара забеляза на едно от огледалата пукнатина в сребърната амалгама. Надникна през пукнатината, сетне подкани и мен. Бях потресен. Стори ми се, че надничам в искрящите призми на машина на времето. От другата страна на порталните врати бе прочутият ресторант на хотел „Арапахо“ в автентичния си вид, допълнен от циганина цигулар... всичко до най-малката подробност, както е изглеждал по времето на Диамантения Джим Брейди. Хилядата свещи в канделабрите и по масите се превръщаха в милиарди мънички звезди поради всичкото сребро, кристал, порцелан и огледала в салона.

Историята е такава: хотелът и ресторантът, макар в обща сграда, на

една минута път от Таймс Скуеър, принадлежели на различни собственици. Хотелът фалирал – и не приемал вече гости. А ресторантът наскоро сменил напълно мебелировката си, защото собственикът му се надявал, че кризата в икономиката ще бъде кратка и е предизвикана от временно поизтървали нервите си бизнесмени.

Аз и Сара бяхме сбъркали вратата. Казах ѝ това и тя отвърна:

– Редовно ми се случва. Винаги бъркам някаква врата.

Излязохме навън в нощта и после отново влязохме, но този път през върнатата врата в салона, където ни очакваха ястия и напитки. Мистър Маккоун ме беше инструктирал да поръчам първо храната. Така и направих. Посрещна ни самият собственик. Бе французин. На ревера на смокинга му имаше украшение, което не разбирах какво е, но то бе добре известно на Сара, защото и баща ѝ носел същото. Както тя ми обясни, това означавало, че той е *chevalier* на Почетния легион.

Сара бе ходила много пъти през лятото в Европа. Аз – нито веднъж. Говореше свободно френски и двамата със собственика ми изнесоха мадригал на най-мелодичния език в света. Как бих живял без моите преводачки? От четирите жени, които съм обичал, единствено Мери Катлийн О'Луни говореше само английски. Но дори тя ми превеждаше, когато се опитвах да намеря общ език с представителите на американската работническа класа.

Съдържателят на ресторанта каза на Сара на френски, а после тя ми го преведе, че Голямата криза не е нищо друго освен липса на хладнокръвие. Изтъкна, че спиртните напитки трябва да станат пак законни, щом изберат демократ за президент; тогава животът отново щял да стане удоволствие.

Отведе ни до нашата маса. Капацитетът на салона бе най-малко сто места, но имаше едва десетина други клиенти. За моя изненада те имаха пари, и като се опитвам да си припомня как изглеждаха и да отгатна е какво са се занимавали, спирам очи на картините на Георг Грос, които пресъздават разложените плутократи в Германия по време на глада след Първата световна война. Не бях виждал още тези картини през Хиляда Деветстотин Трийсет и Първа. Не бях виждал нищо.

Помня, че тогава в „Арапахо“ съгледах пълна, възрастна жена, сама на маса и е диамантена огърлица. На скута и се мъдреше китайски мопс. Кучето също имаше диамантена огърлица.

Сбръчкан старец се беше навел над чинията си, закрыта от ръцете му. Сара ми пошушна, че той сякаш е получил не ядене, а кент флеш роял. По-късно разбрахме, че яде хайвер.

– Тук трябва да е много скъпо – каза Сара.

– Не се безпокой – отговорих аз.

– Парите са странно нещо. Държиш ли на тях?

– Не.

– Едни ги имат, други ги нямат... – изрече замислено тя. – Едва ли някой разбира какво става сега.

– Някои хора сигурно разбират. – Но вече не мисля така.

Ще допълня и това, като служител в огромен международен конгломерат, че никой преуспяващ човек в нашата икономика дори не се учудва на нещата, които се случват в тази област.

Ние сме шимпанзета. Орангутани.

– Мистър Маккоун не знае ли колко още ще трае тази криза?

– Той нищо не разбира от бизнес.

– Как може да е толкова богат, а да не разбира?

– Брат му движи всичко.

– Защо и баща ми си няма някой, който да му движи работите!

Знаех, че нещата се развиват зле с баща й и че брат й, моят съквартирант, е решил да напусне Харвард в края на семестъра. Нямах да се върне повече в университета. Щеше да постъпи като санитар в санаториум за туберкулозни и да се зарази от болестта. Това ще го избави от участие във Втората световна война. Вместо военнослужещ, ще бъде заварчик в бостънска корабостроителница. Ще изгубя връзка с него. Сара, с която пак се виждаме редовно, ми каза, че починал от сърдечен пристъп през Хиляда Девестотин Шейсет и Пета – в малката си, неугледна работилница, където се трудел сам – в село Сандуидж, на Кейп Код.

Той се казваше Радфорд Олдън Уапът. Остана си ерген. По думите на сестра му, не се къпел с години.

„Гол ръкав до гол ръкав за три поколения“ – както се казва образно.

Фамилията Уайът обаче надхвърляше стандарта, съдбата й напомняше десет голи ръкава до гол ръкав за десет поколения. Те са били позаможни от повечето свои близки най-малко десет поколения. А бащата на Сара сега разпродаваше на безценица съкровищата, натрупани от неговите прадеди – английски съдини, сребро от Пол Ревер, портрети на роднини като морски капитани, търговци, проповедници, юристи – търгували с Китай.

– Ужасно е да гледам как баща ми пада все по-ниско – каза Сара. – А твоят баща беден ли е?

Имахме пред вид мнимия ми баща, куратора на сбирката от предмети на изкуството. Тогава си го представях съвсем ясно. Сега не мога

никак.

– Не.

– Щастлив си.

– Сигурно.

Родният ми баща наистина бе в по-благоприятно положение. Той и майка ми пестяха всеки цент, който можеха да отделят, и банката, където влагаха парите си, не бе фалирала.

– Защо ли хората държат толкова много на парите? – каза Сара. – Повтарям постоянно на баща ми, че те не ме интересуват. Все ми е едно дали ще ходя в Европа повече, или не. Мразя училището. Не искам да ходя и на училище. Нищо не научавам там. Радвам се, че продадохме нашите лодки. Бяха ми дотегнали. Не ми трябват и дрехи. Имам си достатъчно и ще изкарам с тях сто години. Но татко не вярва на думите ми. „Аз те съсипах – казва той. – Съсипах всички.“

Баща ѝ случайно бил пасивен собственик на компанията за часовници „Уайт“. Но това не намалило отговорността му за отравянето на работничките с радий. Главната му дейност в доброто старо време била търговия със стари яhti в Масачузетс. Тази дейност напълно западна през Хиляда Деветстотин Трийсет и Първа, разбира се. Тя, погивайки, му оставила онова, за което той на времето се изразил така: „... куп ненужни дебитни сметки, високи колкото масива Вашингтон, и три пъти повече кредитни сметки, високи колкото връх Пайк.“

Той също бе завършил Харвард – капитан на непобедим отбор по плуване от Хиляда Деветстотин И Единайсета. Като загубил всичко, не се захванал вече с никаква работа. Издържала го жена му, която превърнала дома си в център за услуги. И двамата умрели без пукната пара.

Така че не съм първият възпитаник на Харвард, когото е издържала жена му.

Тишина.

В „Арапахо“ Сара ми каза, че съжالياва, задето ми разваля настроението, вместо да се забавляваме. И добави, че ще се постарее да се забавлява.

След тези нейни думи сервитьорът, насочен от собственика, ни поднесе първото ястие, определено от мистър Маккоун в писмото, изпратено чак от Кливланд. В чиниите ни имаше по пет-шест котюитски стриди. За първи път щях да опитам стриди.

– Von appetit! – каза собственикът. Развълнувах се. Не ми бяха казвали до този миг подобно нещо. Доволен бях, че все пак съм разбрал на френски израза без помощта на преводач. Учих френски четири години

в гимназията в Кливланд, но никога не срещнах някой, който да говори диалекта, преподаван там. Може би такъв френски са говорели ирокезките наемници през Френско-индианската война.

Циганинът цигулар дойде до масата ни. Свирише с всичкото възможно лицемерие и виртуозност, като се надяваше отчаяно да му дам бакшиш. Спомних си, че мистър Маккоун ме съветваше да давам щедри бакшиши. А нямах практика и в тази област. Извадих тайно портфейла си, докато музиката още звучеше, и приготвих банкнота от един долар. Обикновените работници в онези дни се трепеха по десет часа за долар. Готвех се да дам рядко щедър бакшиш. И петдесет centa щяха да ме поставят в числото на много щедрите клиенти. Свих банкнотата в дясната си длан, за да мога да я връча ловко като фокусник, когато музиката спре.

Но за беда банкнотата била не еднодоларова, а от двадесет долара.

Смятам и Сара донякъде виновна за тази сензационна грешка. Когато измъкнах парите от портфейла, тя отново иронизираше сексуалната любов, твърдеше, че музиката я изпълвала с лъст. Развърза връзката ми, а не можех да си я вържа сам. Беше ми я вързала майката на един приятел, с когото живеех заедно. Целуна страстно върховете на два от пръстите си, а после ги притисна в бялата ми яка, където останаха следи от нейното червило.

Циганинът спря да свири. Благодарих с усмивка. Диамантеният Джим Брейди, възплетен в образа на побъркания син на кливландски шофьор, връчи на циганина двадесетдоларова банкнота.

Той бе много учтив отпърво, защото си мислеше, че му давам един долар.

Сара, която също мислеше, че това е долар, реши, че давам твърде много.

– Божичко! – възкликна тя.

А после, навярно за да подразни Сара с банкнотата, която тя би искала да си взема обратно, но вече в ръцете му, напълно негова, циганинът разгъна парите и тримата видяхме за пръв път астрономическото означение на стойността ѝ. Той се стъписа не по-малко от двама ни.

В следващия миг, понеже беше циганин и следователно с едно микронче по-сребролюбив от нас, хукна навън и изчезна в нощта. И днес се питам дали изобщо се е върнал да си прибере калъфа на цигулката.

Но какво бе въздействието върху Сара!

Тя помисли, че съм го направил нарочно, че съм достатъчно глупав

да очаквам това да ѝ подействува еротично. По-ужасно презрение към себе си не съм изпитвал.

– Ах ти, невероятни гламчо! – рече ми тя. Повечето реплики в тази книга не претендират за абсолютна точност... но цитираното в случая „невероятни гламчо“ е напълно достоверно.

Налага се да обясня какво по-точно разбираше тя под „гламчо“: новото значение на думата се беше изковало наскоро и имаше конкретен смисъл – човек, простете за израза, който лови мехурите от собствените си пръдни във вана.

– Ах ти, невероятни сифонджийо! – продължи да ругае тя. „Сифонджия“ пък бе човек, който онанира прекалено. Знаеше и този лаф. Знаеше всички тези лафове.

– За какъв се мислиш? Или по-точно за каква мислиш мен? Може да съм за теб последна въшка, но как смееш да мислиш, че като съм въшка, ще ми пробутваш такива номера?

Безспорно най-ниската степен на падение в живота ми! Думите ѝ ме накараха да се почувствувам по-зле, отколкото когато ме затвориха... по-зле и от мига, в който ме освободиха. По-зле и от момента, в който подпалих завесите, които жена ми трябваше да достави на един клиент от Чеве Чейс.

– Бъди така любезен да ме отведеш в къщи – каза ми Сара Уайът.

Тръгнахме си, без да вкусим от ястието, но не и без да го платим. Не издържах: заплаках и ридях до в къщи.

Признах ѝ, хлипайки в таксито, че всичко в програмата на вечерта е чужда идея, че съм робот, измислен и насочван от Александър Хамилтън Маккоун. Разкрих, че не съм нищо повече от шофьорски син, комуто са наредили да навлече одеждите и маниерите на благородник. Казах, че няма да се върна в Харвард и че не съм сигурен дори дали ми се живее още.

Бях толкова злочест, а Сара толкова покаяна и заинтригувана, че станахме най-близки приятели, както вече споменах, с прекъсвания, за цели седем години.

Тя ще отпадне от училището „Пайн Манър“. Ще стане медицинска сестра. Докато трае обучението ѝ като сестра, така ще ѝ подействуват страданията и смъртта на бедните, че ще се посвети за цял живот на страдащите.

Днес, четирийсет и пет години след това, отново влизам във фойето на същия хотел. Защо избрах да прекарам тук първите нощи на свободата си? Заради иронията на съвпадението. Никой американец не е

толкова стар, беден и без приятели, че да не може да си направи колекция от някои най-изискани хроники в града.

Тук бях отново; тук, където собственик на ресторант за пръв път ми пожела „Bon appetit!“.

Голяма част от едновременното фоайе се заемаше сега от туристическо бюро. За гостите, желаещи да пренощуват, имаше тесен коридор с гише на администратор в далечния му край. Не беше достатъчно широк, за да се сложи в него диван или фотьойл. Остъклените портални врати, през които аз и Сара надникнахме към прочутия салон-ресторант, ги нямаше. Арката им бе запазена, но бе зазидана с тухли много грубо и нескопосно. Към зазиданата врата бе прикрепен телефонен апарат с касичка. Касичката бе разбита. И слушалката на апарата липсваше.

Но въпреки това дежурният на рецепцията в далечината като че беше със смокинг и дори с boutonniere!

Приближих го и разбрах, че очите ми съзнателно са ме подвели. Той в същност носеше памучна Т-образна риза, на която бяха шампосани за trompe l'oeil сако на смокинг с boutonniere, нагръдник, връзка-лента, копчета на маншетите, кърпичка в джоба и така нататък. Пръв път виждах такава риза. Не ми се стори смешна. Смутих се. Това някак не беше шега.

Нощният администратор имаше истинска брада и още по-предизвикателно-оригинален пъп, който се подаваше над провисналите панталони. Вече не се облича така, след като стана подпредседател по закупуването във фирмата „Приятели на гостоприемството“, отдел на корпорацията „РАМДЖАК“. Сега е на трийсет години. Казва се Израел Идъл. И той като сина ми е женен за негърка. Има докторска титла по история от Лонгайландския университет, *summa cum laude* и е член на „Фи бета капа“. Когато се видяхме за пръв път, Израел откъсна очи от страниците на „Американ сколар“, изисканото месечно списание на дружеството „Фи бета капа“ при университета, и ме погледна. Службата на нощен администратор в „Арапахо“ била най-доброто, което можал да си намери.

– Имам резервация – казах аз.

– Имате какво? – понита той. Не беше нагъл. Изненадата му беше искрена. Никой вече не правеше резервации за „Арапахо“. Всички пристигаха там без предизвестие, в резултат на някаква беда. Израел ми каза само преди два дни, срещнахме се в асансьора: „Да направиш резервация за «Арапахо», е все едно да си ангажираш място в изгорял затвор.“ Той сега надзирава бизнеса в „Арапахо“ случайно: хотелът, заедно с

около четиристотин други странноприемници в цял свят, включително една в Катманду, е предприятие на „Приатели на гостоприемството“.

Намери писмото, с което исках резервация, в напълно празните преградки зад гърба си.

– За седмица? – попита той с недоумение.

– Да – казах аз.

Името ми нищо не му говореше. Тема на историческото му изследване бяха ересите в Нормандия през тринайсети век. Но загоря, че съм бивш затворник – по малко странния адрес на подателя: номер на почтенска кутия и само „Джорджия“, както и цифри след името ми.

– Най-малкото, което можем да направим – каза той, – е да ви дадем Младоженския апартамент.

А в същност нямаше такъв. Всеки апартамент отдавна бе преграден на клетки. Но една от тях, само една, беше наскоро боядисвана и имаше нови книжни тапети – подновена, както научих по-късно, след едно отвратително злодеяние, извършено в нея: убили бяха младо момче под двайсет години, занимаващо се с мъжка проституция. Самият Израел Идъл престана да ми изглежда ужасен. Проявяваше любезност. Стаята наистина била съвсем приветлива.

Даде ми ключа, с който, както по-сетне разбрах, можеше да отвори всяка стая в хотела. Благодарих му и допуснах малката грешка, която правим всички ние, колекционерите на ирония: опитах се да споделя ирония с непознат. Това е невъзможно. Казах му, че съм бил и преди в „Арапахо“ – през Хиляда Деветстотин Трийсет и Първа. Не показва интерес. Не му се сърдя.

– Гулях с едно момиче – рекох аз.

– Хм – изсумтя той.

Упорито продължих да му разказвам. Казах му как сме надникнали през стъклото на порталната врата към прочутия ресторант. Попитах какво има сега от другата страна на стената.

Отговорът му, който според него би трябвало да прозвучи като любезна констатация на факт, отека остро и болезнено в ушите ми, сякаш тежка плесница ме удари по лицето:

– Като ония работи с юмруците по филмите за мъже.

Първ път чувах за такива неща. Издалече попитах какви са те.

Въпросът ми го поразбуди, той се досети защо съм изненадан и стреснат. Жал му станало, рече ми той след време, защото е изтърсил пред едно приятно старче такава ужасна новина за онова, което се върши зад съседната врата. Почувствувал се като баща, изрекъл неуместни

думи пред малкия си син. Дори ми каза:

– Оставете.

– Не, кажете ми – настоях аз.

И она започна бавно, търпеливо и с голяма неохота да ми обяснява, че на мястото на ресторанта имало кино. Там прожектирали филми за любов между мъже...

– Извинете – каза той.

– Но моля ви, не сте виновен за това. Лека нощ. И тръгнах да си търся стаята.

Минах край грозната стена, където бяха остъклените портални врати – на път за асансьора. Спрях там за малко. Устните ми изрекоха нещо, което сам не възприех веднага. Мина известно време, преди да разбера какво са казали устата ми, какво е трябвало да изрекат.

То бе това, разбира се: „Bon appetit!“

11

Какво ли щеше да ми донесе следващият ден?

Щях между другото да срещна Леланд Клус, човека, когото предадох през Хиляда Деветстотин Четирийсет и Девета.

Но преди това щях да извадя малкото си принадлежности, да ги подреда прилежно, да почета и да заспя два-три часа преди полунощ. Щях да се настаня удобно. „Поне не пуша вече“ – помислих си. Стаята беше чиста засега.

Двете горни чекмеджета на тоалетката без усилие побраха всичките ми притежания, но аз надникнах и в останалите. Така открих, че долното чекмедже съдържа седем некомплектувани кларнета – без кутии, мундшущи и разширения.

В живота понякога се случват такива неща.

Трябваше веднага, особено като се има пред вид, че съм бивш затворник, да слеза при администратора и му кажа, че неволно съм попаднал на чекмедже с кларнетни части и че навярно трябва да извикаме полицията. Ясно е, че са откраднати. Както ще науча на другия ден, те били отнети от един камион, спрял и ограбен на магистралата за Охайо – акт, при който шофьорът бил убит. По този начин всеки, у когото намерят некомплектуваните кларнети, ще бъде смятан за съучастник в убийството. Оказа се, че във всеки музикален магазин в страната има обяви, които известяват, че полицията трябва незабавно да бъде

уведомена, ако някой клиент изрази желание за покупка или продажба на значителни количества кларнетни части. А в моето чекмедже, както можех да пусна, се намираше някаква хилядна част от откраднатия товар.

Аз обаче само го затворих. Не ми се искаше да слизам долу. В стаята няха телефон. Ще спомена нещичко за откритието си на сутринта.

Трябва да съм бил безкрайно уморен. Театрите по улицата още не бяха свършили представленията си, но очите ми сами се затваряха за сън. Затова спуснах транспаранта на прозореца, настаних се в леглото и потънах в онова блажено състояние, което синът ми като малък определяше с израза „сийпи-бай“ – т.е. заспах.

Присъни ми се, че съм в едно от креслата на Харвардския клуб в Ню Йорк, само на четири преки от хотела. Не бях млад. Не бях и затворник, а много преуспял човек – шеф на средно голяма фондация, заместник-секретар по вътрешните й работи, директор-изпълнител на Националното богатство на хуманистите или нещо от този род. Кой знае, може би наистина щях да заема такъв пост в залеза на живота си, поне искрено вярвам в това, ако не бях свидетелствувал против Леланд Клус през Хиляда Деветстотин Четирийсет и Девета.

Това бе сън-компенсация. Колко ми хареса! Дрехите ми бяха в идеално състояние. Жена ми беше още жива. Сърбах си кафенце с коняче след изискана вечеря с още някои съвипускници, завършили през Хиляда Деветстотин Трийсет и Пета. Само една подробност от сегашния ми живот се бе промъкнала в този сън: горд бях, че вече не пуша.

Но после разсеяно приех една цигара. Тя просто щеше да ми донесе и друга цивилизована наслада наред с приятната беседа, сития търбух и всичко останало. „Да, да“ – казах аз, припомняйки си някои младежки лудории. Изкисках се, очите ми блестяха. Лапнах цигарата. Един от компанията ми поднесе клечка. Така всмукнах, че димът ми стигна до петите.

В съня си рухнах на пода в гърчове. А в действителност бях паднал от леглото. В съня моите влажни, невинно-чисти розови дробчета се сбръчкаха в две черни стафиди. Горчив кафяв катран рухна от ушите и носа ми.

Но най-ужасното от всичко бе срамът.

Дори когато започнах да съзнавам, че не съм в Харвардския клуб, че някогашните ми състуденти не са наведени над мен от кожените си кресла, гледайки ме отгоре, и дори след като установих, че още мога да глътна малко въздух, който да ме съвземе... дори тогава аз продължавах

да се задушавам от срам.

Бях елиминирал последното, с което се гордеех в живота си: факта, че съм се отказал от цигарите.

Като се събудих, огледах ръцете си на светлината, която трепкаше откъм Таймс Скуеър, а после заподскача по мен от прясно боядисания таван на стаята. Разперих пръсти и заобръщах длани наляво и надясно, както правят илюзионистите. Показвах на въображаемата си публика, че цигарата, която съм държал до преди малко, е изчезнала.

Но аз, в качеството си на илюзионист, бях учуден не по-малко от публиката, че тя никъде не се виждаше. Станах от пода, зашеметен от своето падение, и затърсих навсякъде издайническото червено око на горящата цигара.

Но такова червено око нямаше.

Седнах на края на леглото, най-сетне напълно буден и облян в пот. Анализирах състоянието си. Да, бях излязъл, от затвора същия дан сутринта. После седях в отделението за пушачи в самолета, но няха никакво желание да пуша. И накрая, тоест сега, бях на най-горния етаж на хотел „Арапахо“.

Не, цигара нямаше никъде.

А по повод на стремежа да бъдеш щастлив на тази планета: бях толкова щастлив, колкото е всяко човешко същество в исторически аспект.

„Слава богу – рекох си аз, – цигарата е горяла само в съня ми.“

12

В шест часа сутринта на следващия ден, времето, когато в затвора ставахме, аз излязох да се поразходя из града и се омах от неговата невинност. Никой никъде и никому не вършеше зло. Трудно бе дори да си представиш злото. Защо някой трябва да е зъл?

Нищо не подсказваше многолюдността на този град. Малкото хора, които се мяркаха, бяха навярно туристи от Ангкор Ваг, кротко зачудени от религията и търговията, заставили тукашните хора да издигнат такъв град. И какво пък ги е накарало всички – тях, несъмнено тъй радостно възбудени за известно време, после да го зарежат?

Търговията трябваше да се преизобрети. Предложих на един будкаджия две монети по десет цента, кръгчета от сребристо тенеке, леки като памучета, за брой на „Ню Йорк Таймс“. Ако бе отказал, щях да го

разбера. Но той ми даде „Таймс“-а и после ме изгледа втрещено, явно недоумявайки за какво ми е този куп хартия, напръскана с мастило.

Преди осем хиляди години можех да съм финикийски мореплавател, хвърлил котва в пясъчното дъно край Нормандия и предлагащ на човек, нацапал със синьо, две бронзови остриета за копие, в замяна на кожената ми шапка. Той щеше да си мисли: „Дой е този луд човек?“ И аз щях да си мисля за него: „Кой е този луд човек?“

Хрумна ми нещо странно: да се обадя на секретаря на държавното съкровище Кърмит Уинкълър, завършил Харвард две години след мен, и да му кажа:

– Изпробвах две от твоите десетачета на Таймс Скуеър и те издействуваха вълшебно. Днешният ден е още един изключителен празник за монетния ни двор!

Срещнах полицай с бебешка физиономия. Не му беше ясно какво ще върши в града, както и на мен. Гледаше ме плахо, сякаш аз бях полицай, а той стар скитник. Кой, въобще можеше да бъде сигурен в нещо толкова рано сутрин?

Загледах се в отражението си върху фасадата от черен мрамор на магазин за грамофонни плочи със спуснати ролетки. Можех ли да предпологам, че скоро ще стана магнат в този бранш и ще получавам платинени и златни записи на идиотски какофонии, за да украсявам с тях стените на кабинета си!

Имаше нещо странно в позата на ръцете ми според отражението. Замислих се над причината. Сякаш държах бебе. Тогава разбрах, че това хармонира с настроението ми, че нося в ръце скромното си бъдеще така, както се носи младенец. Показах на бебето колко високи са Емпайър Стейт Билдинг и Крайслер Билдинг, показах му лъвовете пред Обществената библиотека. Отнесох го до един от входовете на Голямата централна гара, където, ако решим, че сме се уморили от скитане из града, ще можем да си купим билет за където пожелаем.

И през ум не ми минаваше, че скоро ще бягам позорно през катакомбите под гарата и че там долу ще науча тайната цел на корпорацията „РАМДЖАК“.

Понесох бебето пак на запад. Ако бяхме продължили на изток, щяхме да се озовем в Тюдор Сити, където живее синът ми. А не искахме да го видиш Да, и спряхме пред витрината на магазин, който предлагаше върбови кошници за пикник, снабдени с термоси, метални кутии за сандвичи и прочее. Бе изложен и велосипед. Реших, че още мога да карам колело. Обясних мислено на бебето, че бихме могли да си купим

такава кошница и велосипед и да отидем до някой изоставен кей в ден, когато времето е хубаво; ще ядем там сандвичи с пилешко месо и ще ги поливаме с лимонада, а чайките ще кръжат над главите ни и ще проплават. Започнах да чувствам глад. В затвора до този час щях вече да съм пълен с кафе и овесена каша.

Минах край „Сенчъри Асосиейшън“ на Западна Четирийсет и трета улица, мъжки клуб, където малко след Втората световна война бях веднъж поканен на обед от композитора Питър Гибни, мой състудент от Харвард. Не ме поканиха повторно. Бих дал всичко, за да стана барман в този клуб. Но Гибни беше още жив и вероятно продължаваше да бъде член на клуба. Посдърпахме се малко след моите показания срещу Леланд Клус. Гибни ми прати отворена илюстрирана картичка, та жена ми и раздавачът да могат да прочетат какво ми пише.

А текстът бе: „Лайно такова, защо не се завреш под някоя скала на мокро?“ Пращаше ми Мона Лиза, с нейната загадъчна усмивка.

Наблизо беше закусвалнята на хотел „Ройълтън“, упътих се натам. Случайно „Ройълтън“, също както „Арапахо“, бе в системата „Приатели на гостоприемството“, тоест хотел на корпорация „РАМДЖАК“. Като стигнах до вратата на закусвалнята обаче, самочувствието ми се изпари. Скова ме страх. Внуших си, че съм най-гадното, най-мръсното старческитник в Манхатън. Ако се вмъкна вътре, на всеки посетител ще му прилошее. Ще ме изхвърлят на улицата и ще ми; кажат да вървя в Бауъри, където ми е мястото.

Все пак намерих в себе си кураж да вляза... и представете си почудата ми! Сякаш бях умрял и се възнесъл на небето! Една сервитьорка ми подвикна:

– Ей, сладур, избери си място и веднага ще ти донеса кафенцето. – А не бях й назад нищо дотогава.

Затова седнах и накъдето и да погледнех, виждан всякакви клиенти, приети и обслужвани с любов. За сервитьорките посетителите без изключение бяха „сладури“, „милочки“ и „скъпи“. Заведението приличаше на болница за бърза помощ след голяма катастрофа. Нямаше никакво значение към коя раса или социална група принадлежат пострадалите. Те всички получаваха едно и също чудотворно лекарство – кафето. А катастрофата, за която споменах, се състоеше, разбира се, в това, че слънцето бе изгряло отново.

Помислих си: „Боже мой, тези тук сервитьорки и готвачи имат толкова разсъдък, колкото птиците и гущерите на Галапагоските острови край Еквадор.“ Тъкмо такова сравнение ми хрумна, защото бях чел за

тези мирни острови в затвора в един брой на „Нашънъл Джеографик“, даден ми от бившия вицегубернатор на Уаойоминг. Онези твари там нямали врагове – нито естествени, нито неестествени, и то от хилядолетия. Изобщо не можели да си представят, че някой би помислил да им стори зло.

Затова всеки, слязъл на Галалагоски бряг, може да тръгне право към някое животно и да му откъсне главата, ако желае. Животното няма защитна реакция за подобно деяние. А всички останали животни ще стоят наблизо и ще гледат, неспособни да си извлекат поука от току-що видяното. Можеш да откъснеш главата, на всяко животно там, щом си си наумил да свършиш такава работа или да се забавляваш по този начин.

Бях убеден, че дори и чудовището на Франкенщайн да нахълта в тази закусвалня през тухлените ѝ стени, единственото, което ще му кажат, ще е: „Избери си място, агънце, и веднага ще ти донесем кафенцето.“

Печалбата като мотив тук отсъствуваше. Сделките се извършваха на базата на поръчки за шейсет и осем цента, долар и десет, два долара и шейсет и три. Щях да установя по-късно, че мъжът на касата е собственикът, но той не стоеше там, за да прибира купища пари, а искаше освен това да готви и сервира на клиентите си, затова сервитьорките и готвачите постоянно му напомняха: „Клиентът е мой, Франк. Върни се на касата“, или „Аз съм готвачът тук, Франк. Какъв е този буламач, дето го забъркваш? Върни се на касата.“ И така нататък.

Пълното му име беше Франк Юбриако. Сега е административен подпредседател на Макдоналдовия отдел за производство на сандвичи с кюфте към корпорацията „РАМДЖАК“.

Веднага забелязах, че дясната му ръка е изсъхнала до китката. Сякаш мумифицирана, въпреки че той можеше да движи малко пръстите си. Попитах сервитьорката. Тя каза, че той буквално изпържил ръката си по френски преди около година. Часовникът му ненадейно паднал в съда с вряло олио. Без да мисли какво прави, той потопил ръката си в олиото, за да извади часовника, много скъп „Булова Акутрон“.

Отново се озовах навън, сред града, и се чувствавах доста по-добре.

Седнах да си прочета вестника в Брайънт Парк, зад Обществения библиотека на Четирийсет и втора улица. Коремът ми беше пълен и топъл като печка. Не беше новост за мен да чета „Ню Йорк Таймс“. Около половината ми колеги в затвора се бяха абонирали за „Таймс“, „Уолетрийт Джърнъл“, „Таим“, „Нюзуик“, „Спортс Илъстрейтед“ и прочее. И за „Пийпъл“. Аз не се записах за нищо, защото кошчетата за смет в

затвора винаги бяха натъпкани с какви ли не списания.

Над всяко кошче стоеше надпис (пак случайно), който гласеше: „Моля, вземете си!“ Под надписа една стрела сочеше право кошчето.

Като прелиствах „Таймс“, видях, че синът ми, Уолтър Станкевич, роден Старбък, рецензира автобиографията на една шведска кинозвезда. Личеше си, че Уолтър я харесва много. Подразбрах, че е имала и успехи, и неуспехи.

Най ми се искаше да прочета как „Таймс“ отразява преминаването си към корпорацията „РАМДЖАК“. На събитието се отделяше място, каквото обикновено се отделя на епидемия от холера в Бангладеш – три квадратни инча в долния ъгъл на вътрешна страница. Председателят на директорския съвет на „РАМДЖАК“ Ар пад Лийн заявяваше, че неговата корпорация не смята да прави никакви промени в персонала, както и в редакционната политика. Изтъкваше, че всички издания, минали порано към „РАМДЖАК“, включително тези на „Таим Инкорпорейтед“, са получили правото да продължават безпрепятствено предишната си политика, без никакво вмешателство от страна на „РАМДЖАК“.

„Нищо не се сменя освен принадлежността“ – твърдеше Лийн. Като бивш деец на корпорацията и аз трябва да подчертая, че не внасяхме особени промени в компаниите, които присъединявахме. Но ако някоя от тях започнеше да линее, тогава естествено интересът ни към нея се повишаваше.

В материала се споменаваше, че издателят на „Таймс“ получил поздравителен адрес, написан собственооръчно от мисис Джек Греъм, която „... го приветствува с добре дошъл в дружното семейство на «РАМДЖАК»“. Тя изразявала надежда, че той ще остане на сегашната си длъжност. Под подписа личели отпечатъците на всичките ѝ десет пръста. Така че в автентичността на писмото нямало никакво съмнение.

Огледах се наоколо в парка. Момини сълзи повдигаха камбанките си над смразения от зимата бръшлян и пергаментовите пликове по края на алеите. Аз и жена ми Рут също имахме момини сълзи и бръшлян под кичестата дива ябълка в предния двор яз малкото ни тухлено бунгало в Чеве Чейс, Мериленд.

Казах на момините сълзи: „Добро утро.“ Да, навярно бях изпаднал отново в отбранителен транс. Три часа минаха, без да мръдна от пейката. Сепнах се накрая от един транзистор, пуснат високо. Младежът с транзистора седна на пейка срещу моята. Приличаше ми на испанец. Не научих как се казва. Ако ми беше сторил някоя добрина, щеше сега да бъде функционер в корпорация „РАМДЖАК“. Радиото предаваше

новините. Говорителят събщи, че качеството на въздуха този ден било неприемливо. Що за израз: неприемливо!

Младежът не слушаше радиото си. Може и да не разбираше английски. Говорителят четеше с джафкащ възторг, сякаш животът бе весел стипъл-чейс, с невероятни изненади, препятствия и екипажи. Почувствах се и аз като участник в състезанието – препусках с вана, теглена от три африкански мравояда. Изгледите да победа не бяха по-малки от тези на другите.

Говорителят събщи за друг участник в стипъл-чейса, осъден да умре на електрическия стол в Тексас. Обреченият уведоми защитниците си да воюват срещу всеки, включително и срещу губернатора на щата или президента, ако поискат да отложат екзекуцията му. Това, което желял най-силно на света, било смърт на електрическия стол.

Двама джогъри¹² се зададоха по алеята между мен я радиото. Мъж и жена в еднакви оранжевозлатисти трика и обувки в същия тон. Тази мания вече ми бе добре позната. В затвора имахме много джогъри. Струваха ми се крайно превзети.

Връщам се пак на младежа с радиото. Реших, че го е купил, за да си служи с него като с някаква протеза, като извор на изкуствен ентузиазъм за нашата планета. Обръщаше му толкова внимание, колкото аз на изкуствения си преден зъб. Вече бях срещал доста такива младежи на групи – пуснали апаратите на различни станции, говорителите от конте сякаш се препираха разпалено помежду си. Самите млади хора, досега слушали единствено „Затваряй си устата!“, нямаха какво да кажат.

Но ето че транзисторът на младежа срещу мек предаде нещо тъй ужасяващо, че аз станах от пейката, напуснах парка и се влях в тълпата на хората със Свободна Инициатива, която пълпеше по Четирийсет и втора улица към Пето Авеню.

Новината беше тази: едно влудено от употреба на наркотици момиче от моя роден щат Охайо, към деветнайсетгодишно, родило дете, чийто баща бил неизвестен. От „Социални грижи“ настанили майката и детето в хотел, подобен на „Арапахо“. Тя си купила голямо немско овчарско полицейско куче да я пази, но забравила, че трябва да го храни. Една вечер излязла по някаква работа и оставила кучето при детето. Като се върнала, видяла, че кучето е удушило бебето и изляло част от него.

В какви времена живеем!

12. Тоест привърженици на „джогинг“ – вид подтичане, разпространено като най-масов спорт в САЩ. – Б.р.

И тъй, аз крачех целенасочено като всички останали към Пето Авеню. Както си бях наумил, почнах да заглеждам хората, които идваха насреща ми, с надеждата да открия сред тях този, който ще ми помогне. Бях свикнал да бъда търпелив. Все едно, че промивах пясък, за да намеря в него злато, и очаквах да проблесне нещо в коритцето.

Едва бях стъпил на тротоара на Пето Авеню, когато сигналната система на организма ми изведнъж нададе оглушителна тревога: „Би-би-бип! Хоп-оп-оп! Бръм-ръм-ръм!“

Идентифицирано бе познато лице! Към мене идеше жалкото подобие на този, който отне Сара Уайът, човекът, когото съсипах през Хиляда Деветстотин Четирийсет и Девета. Той още не ме беше забелязал. Леланд Клус!

Бе съвсем оплешивял, краката му шляпаха в скъсани обувки, маншетите на панталона му бяха оръфани, а дясната му ръка висеше като парализирана. На края ѝ се люшкаше вехто куфарче с мостри. Клус бе станал злополучен търговски пътник, както по-късно щях да разбера, пласъор на рекламни книжни кибритчета и календари.

По една случайност той сега е подпредседател на отдела към „РАМДЖАК“, който се занимава с производство на кибрити, украсени с диаманти.

Въпреки всичко, което му се случи, лицето му, идещо към мен, бе озарено както винаги от юношеска, глуповата доброжелателност. Този израз той бе запечатал и на снимката при постъпването си в затвора на Джорджия, а пазачът го гледаше така, сякаш пред него беше самият държавен секретар. Когато Клус бил още съвсем мъничък, възрастните винаги го гледали с възхита, а очите им говорели: „Това е моето момче.“

Най-после той ме забеляза!

Контактът на нашите погледи ми подействува като смъртоносен ток. Все едно, че бях заклепил носа си във фасонка.

Минах до сами него в обратната посока. Нямах какво да му кажа, не ми се щеше да стоя и слушам ужасните неща, които беше длъжен да ми каже.

Продължих по тротоара, светофарът промени светлините си, коли ни разделиха и едва тогава посмях да се обърна назад.

Клус гледаше към мен. В същност той още не беше ми извикал. Сочеше ме със свободната си ръка, което наемкваше, че по някакъв начин ме е разпознал като действащо лице от живота му. А после пръстът му заподскача като метроном, отброявайки възможните ми имена. Това го забавляваше. Разкрячен, с огъващи се колене, той искаше да ми

подскаже с израза си, че си спомня добре поне едно: вълвекли са ни преди години в безумие, в своего рода момчешка лудория.

Вцепених се.

За щастие зад гърба му изникнаха религиозни фанатици: боси, те пееха и танцуваха в минзухарено-жълти роби. Това го оприличаваше на солист в оперета.

И аз не бях лишен от свои статисти. Неусетно се бях озовал между мъж, понесъл на гърдите и гърба си рекламни плакати, с цилиндър на главата, и дребна, бездомна старица, която мъкнеше всичките си притежания в пазарски торби. Обута беше с огромни лилаво-черни кецове. Размерът им така рязко контрастираше на всичко друго у нея, че тя напомняше кенгуру.

И двамата ми спътници говореха на минавачите. Мъжът с рекламните плакати казваше неща като „Върнете жените в кухните“, „Бог никога не е искал жените да са равни на мъжа“ и т.н. Жената с пазарските торби като че мъмреше непознатите за тяхната прекомерна пълнота, наричайки ги, доколкото можах да чуя. „надменни свине“, „прасета“ и „шопари“ в сто различни варианта.

Причината бе следната: отдавна се бях откъснал от Кембридж, Масачузетс – толкова отдавна, че не ми се стори особен начинът, по който тя произнасяше думата „пръдълвовци“: също като работниците в Кембридж.

А в бомбетата на един от обемистите й кецове сред другите неща бяха скътани лицемерните любовни писма от мен. Малък свят!

Велики боже! Каква вършачка е понякога животът!

Когато Леланд Клус, от другата страна на Пето Авеню, разбра кой съм, устата му образува едно безупречно по форма „О“. Не го чух как изрече това „О“, но видях учленяването му. Нашата среща след толкова години му бе забавна и той преигра недоумението и уплахата си като артист от нямото кино.

С една реч, той щеше да прекоси обратно улицата, веднага щом светлините се променят. Междувременно всичките онези мними индийски шураци в минзухарено-жълти роби продължаваха да пеят и танцуват зад него.

Още не беше късно да избягам. Това, което ме задържа на място, бе следното: чувствавах нужда да се покажа благороден. В онова злочесто минало, когато свидетелствах против него, хората, които писаха за нас, недоумяваха кой казва истината и кой не и заключиха накрая почти единодушно, че той е джентълменът, защото водел потеклото си от

много други джентълмени, докато аз с моя славянски произход бих могъл само да се правя на такъв. Честта, смелостта и искреността значели всичко за него и твърде малко за мен.

Изтъкваха се и други контрасти. Всеки нов брой на разните вестници и седмичници ме представяше като по-нисък, а него – като по-висок. Клетата ми жена бе превърната в по-дебела и в по чужденка, а неговата – в още по-американска златна съпруга. Приятелите му ставаха все повече на брой и по-достойни, а моите не можеха да се намерят дори под мокрите скали. Но това, което ме пронизваше с болка чак до костите, бе представата, че той е почтен, а аз не съм. И така, след двайсет и шест години, малкият затворник отстоява мястото си.

Той пресече авенюто – някогашен еталон за англосаксонец, а сега ухилено, разнебитено плашило.

Самодоволството му ме изуми. „За какво ли – запитах се наум – тази развалина е така самодоволна?“

Тъй че отново бяхме заедно, а жената с пазарските торби ни загледа и заслуша. Той остави на земята мостреното куфарче и подаде дясната си ръка. Пошегува се, като възпроизведе известната среща между Хенри Мортън Стенли и Дейвид Ливингстън в най-черна Африка:

– Уолтър Ф. Старбък, ако не се лъжа, нали?

Все едно, че бяхме в най-черна Африка – почти никой нищо не знаеше за нас, нито го беше еня. Повечето, ако все още си спомняха за нас, мислеха, че сме мъртви. И никога не сме играли значителна роля в американската история, само понякога сме си въобразявали това. Бяхме, направо казано, простете за израза, пръдни във вихрен вятър... или както би ни нарекла жената с пазарските торби, „шопари във виелица“.

Болеше ли ме още, задето ми бе отнел момичето преди години? Не. Аз и Сара се обичахме, но никога имаше да сме щастливи като съпрузи. Сексуалният живот нямаше да ни потръгне. Нито веднъж не успях да я убедя да погледне на секса сериозно. Леланд Клус сполучи там, където аз се провалих – за нейно благодарно изумление, надявам се.

Какви нежни спомени бях запазил от Сара? – Честите разговори за човешкото страдание и какво би могло да го облекчи... а после инфантилна глупост за утеха. Събирахме шеги един за друг, та да ги използваме в часове на разтуха. Свикнахме да си говорим по телефона дълго-дълго. Тези разговори бяха най-приятният наркотик, който ми е известен. Бяхме лишени от тела – като волно реещите се в простора души на обитателите на Викуна. Щом настъпеше дълга пауза, един от нас я нарушаваше – подхващаше друга шега.

- Каква е разликата между ензима и хормона? – питаше ме тя.
- Не знам – отговарях.
- Тази, че ензимът не се чува – поясняваше ми Сара и глупавите шеги продължаваха... дори тя да бе видяла нещо ужасно същия ден в болницата.

13

Готвех се да му кажа сериозно, предпазливо, но искрено:

– Как си, Леланд? Радвам се да те видя отново. Но не го казах. Глазът на жената с пазарските торби, силен и пронизителен, ме изпревари:

– О, боже мой! Уолтър Ф. Старбък! Ти ли си това? – Не искам да възпроизвеждам акцента ѝ върху страница от книга.

Помислих я за луда. Помислих, че може да повтори като папагал всяко име, което Клус ми прикачи. Ако той ме беше назвал Бъмптиъс К. Бангуисъл, убеден съм, че тя щеше да извика:

– О, боже мой! Бъмптиъс К. Бангуисъл! Ти ли си това?

Тя почна да подпира пазарските си торби в краката ми, сякаш бях някой удобен пожарен кран. Торбите бяха шест на брой и при друг случай ще ги опиша по-подробно. Бяха от най-скъпите магазини в града – „Хенри Бендъл“, „Тифани“, „Слоун“, „Бъргдорф Гудман“, „Блумингдейл“, „Ейбъркромби и Фич“. Всички с изключение на последния, „Ейбъркромби и Фич“, който по една случайност скоро щеше да банкрутира, бяха подконтролни фирми на корпорация „РАМДЖАК“. Торбите бяха пълни почти единствено с парцали, събирани от кофи за смет. Поценните си притежания бе натикала в кецовете.

Опитвах се да не ѝ обръщам внимание. Дори когато ме обгради с торбите си, аз не откъснах поглед от Леланд Клус.

– Добре изглеждаш – казах аз.

– Наистина съм добре. И Сара е добре, да те зарадвам.

– Чудесно – рекох аз. – Прекрасно момиче. – Тя, разбира се, отдавна бе престанала да е момиче.

Клус ми съобщи, че жена му още се занимава по малко с медицинска практика, от време на време.

– Радвам се – му казах аз.

Изпитах ужасното чувство, че от стряхата на някоя постройка върху ръката ми се е стоварило нещо като болен прилеп. Оказа се, че жената с пазарските торби ме е стиснала за китката с мръсните си пръстенца.

– Това жена ти ли е? – попита той.

– Какво! – извиках аз. Да не би да си мислеше, че съм изпаднал до там, че тази ужасна жена може да ми е съпруга? – За пръв път я виждам.

– О, Уолтър, Уолтър, Уолтър – изписка тя, – как можеш да казваш такова нещо!

Изтръгнах ръката си от нейната, но щом възвърнах вниманието си към Клус, тя отново сграбчи китката ми.

– Не ѝ забелязвай – казах аз. – Трябва да е луда. Изобщо не я знам. Но няма да ѝ позволя да развали този миг, толкова значителен за мен.

– О, Уолтър, Уолтър, Уолтър – занарежда отново тя, – какво е станало с теб? Ти не си онзи Уолтър Ф. Старбък, когото познавах отдавна.

– Вярно – отбелязах аз, – защото никога не сте познавали никакъв Уолтър Ф. Старбък, за разлика от този човек тук. – И продължих към Клус: – Предполагам, известно ти е, че и аз бях в затвора.

– Да – отвърна той. – Много те okayвахме със Сара.

– Вчера сутринта ме пуснаха – допълних аз.

– Чакат те още дни на изпитания. Има ли кой да се грижи за теб?

– Аз ще се грижа за тебе, Уолтър – каза жената с пазарските торби. Тя се бе навела към мен и изрече думите пламенно, а аз едва не припаднах от вонята на тялото и лошия ѝ дъх. Дъх не само на гнили зъби, но както по-късно щях да разбера, на фъстъчено масло, единствената ѝ храна от години била фъстъченото масло.

– Не можеш да се грижиш за всеки случайно срещнат! – казах аз.

– О, ще се смаеш от онова, което съм в състояние да сторя за теб – отвърна тя.

– Леланд – рекох му аз, – искам само да ти кажа, че вече зная какво нещо е затворът и, дявол да го вземе, онова, за което най-много съм съжалявал цял живот, е, че и аз допринесох мъничко за пращането ти там.

– Хм, често си говорехме със Сара какво би трябвало да ти кажем най-напред.

– Не се съмнявам.

– И решихме, че то трябва да е следното: „Благодарим ти, Уолтър. Отиването ми в затвора е най-доброто нещо, което се е случвало на двама ни със Сара.“ Не се шегувам. Честна дума: вярно е.

Бях потресен.

– Как е възможно?

– Възможно е, защото животът е изпитание. Ако животът ми вървеше все по стария, утъпкан път, щях да ида на небето, без да съм се натъквал на проблем, който да не е по-лесен от най-лесния. И свети Петър

щеше да ми каже: „Не си живял, момчето ми. Кой те знае що за птица си?“

– Ясно.

– Аз и Сара се обичаме не само физически; любовта ни издържа най-сурови проверки.

– Звучи прекрасно – казах аз.

– И ще сме горди, ако сам се убедиш в нея. Би ли дошъл на вечеря някога у нас?

– Да... мисля, че бих дошъл.

– Къде си?

– В хотел „Арапахо“.

– Мислех, че отдавна са го съборили.

– Не.

– Ние ще ти се обадим.

– Ще чакам с нетърпение.

– Сам ще видиш, че не сме събрали никакво материално състояние; не се и нуждаем от такова.

– Много разумно.

– Ще призная обаче, че се храним добре. Ако си спомняш, Сара готви превъзходно.

– Помня.

И в този миг жената с пазарските торби предяви първото доказателство, че наистина знае доста за мен.

– Говорите за Сара Уайът, нали? – обади се тя. Смълчахме се, макар грохотът на метропола да не секваше. Никой от двамата ни с Клус не бе споменал моминското име на Сара.

Накрая дръзнах да я попитам, обзет от смътни опасения:

– Откъде знаете това име? Тя стана хитра и кокетна.

– Да не би да мислиш, че не знаех, дето ти ходеше едновременно и с мен, и с нея?

След тази достатъчна информация вече не се съмнявах коя е тя. Спах с нея през абсолвентската ми година в Харвард, а същевременно се мъкнех с девствената Сара Уайът по разни сбирки, концерти и мачове.

Това бе една от четирите жени, които съм обичал. И първата, с която имах нещо като зряла сексуална връзка.

Тя бе останките на Мери Катлийн О'Луни!

– Бях негова отговорничка по разпространението – каза Мери Катлийн високо на Леланд Клус. – Не ти ли вършех добра работа, а, Уолтър?

– Да... вършеше – отговорих аз. Така се срещнахме: тя дойде в мъничката редакция на „Бей Стейт Прогресив“ в Кембридж в началото на последната ми година като студент и каза, че е готова да върши всичко, което ѝ поръчам, стига с това да облекчи положението на работническата класа. Направих я отговорник по разпространението, възложих ѝ да пласира вестника край вратите на фабриките, по опашките за хляб и така нататък. Тогава тя беше кльощава и дребничка, но бойка, весела и ярко изпъкваща поради огненочервената си коса. Мразеше капитализма до дън душа, защото майка ѝ бе една от жените, жертви на отравяне с радий от боята, дадена им от компанията за часовници „Уайт“. Баща ѝ ослепял, понеже пиел метилов алкохол като нощен пазач в една фабрика за вакса.

Останките на Мери Катлийн кимнаха в скромен отговор на моето съгласие, че е била добра разпространителка, и показаха темето си на мен и на Леланд Клус, Там зееше плешивина, голяма колкото сребърен долар. Тонзурата, ограждаща плешивината, бе от редки, побелели косми.

Леланд Клус ще сподели по-късно с мен, че едва не припаднал, като видял това. За пръв път виждал жена с плешиво теме.

Гледката бе непоносима за него, Затвори сините си очи и се извърна. Когато отново мъжествено обърна очите си към нас, не гледаше направо на Мери Катлийн – също както митичният Персей избягвал да гледа главата на Горгона.

– Трябва да се съберем – каза той.

– Да – отговорих аз.

– Скоро ще ти се обадя.

– Ще чакам.

– А сега тръгвам, защото бързам.

– Ясно.

– Пази се.

– Ще се пазя.

И си отиде.

Пазарските торби на Мери Катлийн още бяха опрени в краката ми.

Стоях вкаменен и привличах неудържимо погледите на множеството като Жана Д'Арк на кладата. Мери Катлийн още стискаше китката ми и не снишаваше глас.

– След като те намерих, Уолтър – крещеше тя, – няма да те пусна вече!

Никъде по света не се играе такъв театър. Заслуга може би на съвременните импресарии: от личен опит мога да докажа, че големи тълпи се събират единствено на мелодрамите, в които героинята говори ясно и високо.

– На времето ти постоянно ми повтаряше колко много ме обичаш, Уолтър! – викаше тя. – А после ме остави и не чух вече нищичко за тебе. Лъгал ли си ме?

Като че отговорих на въпроса ѝ със звук, наподобяващ „блъх“ или може би „флъх“.

– Погледни ме в очите, Уолтър!

В социологическо отношение тази драма, разбира се, беше завладяваща като „Чичо Томовата колиба“ преди Гражданската война. Мери Катлийн О'Луни не бе единствената жена с пазарски торби в Съединените американски щати. Такива бродеха с десетки хиляди из по-големите ни градове, из цялата страна. Дрипавите им полкове бяха сформирани случайно, без определена цел, избълвани от голямата машина на икономиката. Друга част от същата машина фабрикуваше жестоки убийци на десетгодишна възраст, наркомани, побойници на деца и много други злосторници, Твърдеше се, че ги преследват. Жертвите им получавали обезщетение.

Добродушните бяха дълбоко потресени от тези ужасни продукти на икономиката, както търговията с роби ги гнетяла преди малко повече от сто години. Аз и Мери Катлийн бяхме чудо, за което нашата публика трябваше да се моли непрестанно: спасението на поне една жена с пазарска торба от мъж, който я е познавал добре.

Някои плачеха. Самият аз едва не се разплаках.

– Прегърни я! – извика женски глас от тълпата.

Направих го.

Стори ми се, че прегърнах вързоп от сухи съчки, увити в парцали. Тогава заплаках и аз. Плачех за пръв път от онази сутрин, когато намерих жена си мъртва в леглото – в малкото ни тухлено бунгало в Чевис Чейс, Мериланд.

Носът ми, слава богу, бе престанал да действа. Носовете са милостиви в такива случаи. Те известяват, че нещо мирише лошо. Ако притежателят на реагиращия нос не се отмести по-далеч, носът прави извода, че миризмата не е толкова противна. И изключва действието си, разчитайки на по-възвишената мъдрост на стопанина. Ето защо можем да ядем лимбургско сирене или да прегръщаме вонящите останки на някогашна любима на ъгъла на Пето Авеню и Четирийсет и втора улица.

За миг изглеждаше, че Мери Катлийн е издъхнала в ръцете ми. Ще бъде откровен – това би било чудесно. Къде в края на краищата можех да я отведа? Какво по-хубаво за нея от прегръдката на мъж, който я познава от времето, когато е била млада и хубава, и веднага след тази прегръдка да литне в небесата?

Щеше да е чудесно. И нямаше да стана административен подпредседател на Отдела за вътрешнорегионални грамофонни плочи към „РАМДЖАК“. Може би тъкмо в този миг щях да се събудя на улицата след гуляй с вино в долнопробна кръчма по Бауъри, а някое чудовище в младежки образ, поляло ме с бензин, Ще поднася към мене запалка „Крике“.

Мери Катлийн ми заговори съвсем тихичко.

– Бог те е пратил при мен – каза тя.

– Успокой се – отговорих аз. Още я държах в прегръдките си.

– Нямам вече доверие никому.

– Е де. Е.

– Всички ме преследват. Искат да ми отрежат ръцете до китките.

– Успокой се.

– Мислех, че си умрял.

– Не съм.

– Мислех, че само аз съм още жива.

– Успокой се.

– Аз още вярвам в революцията, Уолтър – каза тя.

– Радвам се.

– Всички се обезсърчиха. Но аз не се обезсърчавам.

– Браво.

– Работа за революцията всеки ден.

– Сигурен съм.

– Ще се изненадаш.

- Я я тикни в гореща вана – рече някой от тълпата.
- Поохрани я – добави друг.
- Революцията идва, Уолтър... по-скоро, отколкото очакваш – продължи Мери Катлийн.
- Имам стая в хотел, където можеш да си отпочинеш. Имам и малко пари. Не са много, но се намират.
- Пари – каза тя и се разсмя. Презрителният ѝ смях за парите не бе се променил. Звучеше по същия начин, както преди четирийсет години.
- Ще вървим ли? – казах аз. – Стаята ми не е далеч оттук.
- Зная по-хубаво място – отвърна тя.
- Дай ѝ тройна доза витамини – долетя друг възглас от тълпата.
- Върви след мен, Уолтър – каза Мери Катлийн. Отново бе набрала сили. Сега тя се изтръгна от мен, а не аз от нея. Пак заговори гръмко. Взех три от торбите ѝ, а тя – останалите три. Оказа се, че отиваме към самия връх на сградата на Крайслер – там горе се намираше тихата изложбена зала на компанията „Американска арфа“. Но първо трябваше да си пробием път в тълпата и както се придвижвахме напред, Мери Катлийн отново почна да нарича тези, които не се отстраняваха веднага, „капиталистически прасета“, „тлъсти плутократи“, „кръвопийци“ и така нататък.

Придвижваше се с гаргантюанските си кецове така: почти не повдигаше обувките си от земята, а просто тласкаше едната напред и след нея другата, като ски в дълго бягане, при което тялото и пазарските ѝ торби се клатеха застрашително ту наляво, ту надясно. Тази люшкачка се възраствала жена летеше обаче като вятър! Задъхан се мъчех да я следвам, додето се измъквахме от тълпата. Бяхме приковали вниманието на всички. Никой не беше виждал дотогава жена с пазарски торби, следвана от помагач.

Когато стигнахме Голямата централна гара, Мери Катлийн ми каза, че трябва да се убедим дали някой не ни следи. Поведо ме нагоре-надолу по ескалатори, перони и стълбища, като все се озърташе за преследвачи. Три пъти огледахме набърже Стридения бар. Най-после тя доведе двама ни до желязна врата в края на слабо осветен коридор. Бяхме съвсем сами. Сърцата ни лудо туптяха.

Като си поехме дъх, тя рече:

- Ще ти покажа нещо, за което не бива да казваш никому.
- Обещавам.
- Това ще бъде нашата тайна.
- Да.

Помислих, че сме навлезли доста навътре в гарата, та затова наоколо няма хора. Горчиво се лъжех! Мери Катлийн отвори желязната врата, зад която имаше площадка със стълби, водещи дълбоко надолу. А там пред погледа се разкриваше потаен свят, необятен като Карлсбадските пещери. И сега неизползуван за нищо. Може да е бил свърталище на динозаври. А в същност беше ремонтна база за друго семейство изчезнали животни – парните локомотиви.

Поехме надолу по стълбите.

Господи – каква огромна техника е била събрана там някога! Какви чудесни майстори навярно са работила в депото! Съблюдаването на закона за противопожарната охрана, изглежда, изискваше тук-там да светят електрически крушки. Имаше и блюдца с отрова за плъхове. Липсваха обаче други признаци, че от години някой е бивал там.

– Това е домът ми, Уолтър – каза тя.

– Какво... домът ти?

– Вярвам, не си очаквал да спя на улицата, нали?

– Не.

– Тогава бъди доволен, че разполагам с такова хубаво и уединено жилище.

– Доволен съм.

– Ти не само говори с мен... ти ме и прегърна. По това разбрах, че мога да ти се доверя.

– Хм.

– Ти не искаш да ми отрежеш ръцете.

– Не.

– Знаеш, че по улиците има милиони нещастници, които се надяват някой все пак да им позволи да ползват клозета му.

– Да, мисля, че си права.

– Виж това – каза тя. И ме въведе в помещение с цяла редица клозети.

– Проверяваш дали са си на мястото?

– Няма ли да кажеш на някого? – Не.

– Слагам живота си в твоите ръце, като ти разкривам всичките си тайни.

– Правиш ми чест.

Изкачихме се вън от катакомбите. Тя ме поведе по един тунел под Лексингтън Авеню, покатерихме се по някакви стълби и се озовахме във фойето на сградата на Крайслер. Мери Катлийн подкара „ските си“ по пода към чакащия асансьор, а аз ситнех след нея. Някакъв пазач

извика по нас, но ние се натикахме в асансьора, преди да е успял да ни попречи. Мери Катлийн натисна копчето за последния етаж и вратите се затвориха под носа на гневния пазач.

Бяхме съвсем сами в кабината, която полетя нагоре. След миг вратите бавно се разтвориха и ми разкриха място с неземна красота и тишина, оградено от неръждаемите стени на последния етаж. Винаги съм се питал какво ли има най-горе. Вече знаех. Етажът се извисяваше на седемдесет стъпки над главите ни. Между нас и тавана, към който вдигнах възхитен поглед, имаше само решетка от греди и много, много въздух.

„Какво славно разточителство на площ!“ – рекох си аз. Но после открих, че там има обитатели. Безброй яркожълти малки птички бяха накацали по гредите на тавана или прелитаха през ивиците светлина, процеждана от странните прозорци – големи стъклени триъгълници, прорязващи тавана.

Обширният под, на края на който бяхме стъпили, бе покрит с тревнистозелена материя. В средата плискаше струи фонтан. Навсякъде се виждаха градински пейки, статуи и по някоя арфа.

Вече ви казах, че това бе изложбената зала на компанията „Американска арфа“, наскоро минала под контрола на корпорация „РАМДЖАК“. Компанията заемаше етаж си още от построяването на сградата през Хиляда Деветстотин Трийсет и Първа. Птичките, които обитаваха етаж, се бяха пръкнали от една единствена двойка, пусната тогава от клетката си.

До асансьора имаше викториански белведер, където се помещаваха бюрата на комисонера и секретарката му. Жена хлипаше в белведера. Как можеше да плаче в такова утро! И подхожда ли да се говори в тази книга за сълзи!

Най-старият човек, когото съм виждал, се изтътрузи от белведера. Носеше фрак, раирани панталони и гети. Беше единственият комисонер тук, и то от хиляда Деветстотин Трийсет и Първа. Той бил оня, който със собствените си ръце и на това вълшебно място освободил от спарената клетка първата двойка пойни птици. Беше на деветдесет и две години! Приличаше на Джон Д. Рокфелер в края на живота му, тоест на мумия. Единствената влага, която му бе останала, бе едва забележимата роса по повърхността на очите. Не бе съвсем беззащитен обаче. Председател на пистолетен клуб, чиито членове се упражняват в стрелба по човекоподобни мишени всеки уикенд, той постоянно държеше в бюрото си зареден лугер, голям колкото доберман-пинчер. Отдавна чакаше с нетърпение евентуален опит за обир.

– О... вие ли сте? – каза той на Мери Катлийн, която отвърна, че е тя.

Била свикнала да идва почти всеки ден и да прекарва тук някой и друг час. При условие, че ще се махне веднага с пазарските си торби, ако дойде клиент. Имало и друго споразумение, което Мери Катлийн за жалост наруши.

– Мисля, че ви казах – обърна се към нея старецът – да не водите с вас хора, нито дори да известявате някому колко хубаво е тук горе.

Понеже и аз носех три пазарски торби, той бе заключил, че съм като нея изоставен на произвола на съдбата си човек.

– Той не е скитник – отговори Мери Катлийн. – Завършил е Харвард.

Отначало старецът не й повярва. „Да, виждам“ – рече той и ме огледа от главата до петите. Случайно самият той не можал да свърши и гимназия. Когато бил момче, законът не забранявал детския труд, та постъпил в Чикагската фабрика на компанията „Американска арфа“ едва десетгодишен.

– Чувал съм – добави старчето, – че всеки, завършил Харвард, лесно се познава, но това почти не важи за този човек.

– Никога не съм допускал, че във възпитаниците на Харвард има нещо особено – казах аз.

– Значи, сме двама никакви – продължи той. Беше крайно нелюбезен и явно намекуваше, че трябва да си вървя. – Това да не е Армията на спасението! – Дядката несъмнено се бе родил по времето на президента Гроувър Кливланд. Представете си! А на Мери Катлийн рече: – Уверявам ви... много съм разочарован от вас, защото доведохте още един човек. Значи ли това, че утре ще дойдете с двама, а в други ден с двама? И християнската търпимост си има своите граници.

В следващия миг направих груба грешка, която насмалко да ме върне пак в el calabozo¹³ още преди обедна на така наречения ми първи истински свободен ден.

– В същност – казах аз – идвам тук по работа.

– Ще купувате арфа? Те струват по седем хиляди долара и отгоре. По-добре си купете казу¹⁴.

– Надявах се да получа от вас съвет откъде бих могъл да купя кларнетни части... не цели кларнети, а само отделни части. – Шегувах се.

13. Тъмница, затвор, арест (исп.). – Б.пр.

14. Музикална играчка. – Б.р.

Моята делова фантазия бликаше от недрата на долното чекмедже в стаята ми в „Арапахо“.

Долових как таен ток прониза стареца, но той не се издаде. Закачено с кабарчетата на дъската за обяви в белведера беше циркулярното писмо-съобщение, което го уведомяваше да съобщи на полицията, ако някой пожелае да купи или продаде кларнетни части. Той по-късно ще ми каже, че закачил това писмо месеци преди да дойда... „като лотариеен билет, купен в момент на безразсъдство“. Никога не се надявал да спечели. Казваше се Делмар Пийл.

След време Делмар стана доста по-любезен и ми подари писмото, което закачих в кабинета си в „РАМДЖАК“. Станах му шеф по линията на „РАМДЖАК“, защото „Американска арфа“ бе под контрола на поверения ми отдел.

Съвсем не му бях шеф, когато се видяхме за пръв път. Тогава си играеше с мен като котка с мишка.

– Повечко кларнетни части ли ви трябват или по-малко? – попита той коварно.

– Съвсем малко – отговорих аз. – Но виждам, че тук не се продават кларнети...

– Все пак не сте сгрешили, че се обръщате към мен – побърза да ме увери старецът. – Познавам всички в бранша. Настанете се удобно с мадам Хикс, а през това време аз ще позвъня тук-там да разбера за вашите кларнети.

– Много сте любезен.

– Няма нищо.

„Мадам Хикс“ пък бе единственото име, с което той наричаше Мери Катлийн. Така се беше представила на стареца. Веднъж се дотърпила при него, опитвайки се да избяга от хората; мислела, че я преследват. Той много съчувствувал на жените с пазарски торби, бил деен християнин и я пуснал да остане.

Хлипането в белведера позатихна.

Делмар ни отведе до една пейка далеч от белведера, за да не чуем, като се обади в полицията. Накара ни да седнем.

– Удобно ли ви е? – попита.

– Да, благодарим – отвърнах аз. Той потри ръце.

– Кафе ще пиете ли? – пак запита той.

– Не, благодаря, прави ме много нервна – отказа Мери Катлийн.

– Със захар и каймак, ако не ви създава много грижи – казах аз.

– Изобщо не ми създава грижи.

– Какво ѝ е на Дорис? – попита Мери Катлийн. Така се казваше секретарката, която плачеше в белведера. Пълното ѝ име беше Дорис Крам. Тя пък беше на осемдесет и седем.

По мое предложение списание „Пийпъл“ наскоро отпечата очерк за Делмар и Дорис – почти безспорно най-старият екип „шеф-секретарка“ в света, а навярно и в цялата история. Очеркът бе много хубав. Една снимка представяше Делмар с неговия лугер, а под нея пишеше какво е заявил старият служител, запитан как ще действа, ако някой реши да извърши обир в компанията „Американска арфа“: „Той ще съжали за намерението си още в първия момент.“

Отговори на Мери Катлийн, че Дорис плачела, защото ѝ нанесли два тежки удара един след друг. Предишния следобед я уведомили, че ще трябва да се пенсионира веднага, понеже „РАМДЖАК“ поема във владенията си компанията. А възрастта за пенсиониране на всички служители в „РАМДЖАК“, като изключим контролиращия персонал, е шейсет и пет години. После пък, тази сутрин, както си почиствала бюрото, видяла телеграма, с която ѝ съобщавали, че пра-праплеменницата ѝ загинала при челно сблъскване на два мотрисни влака след абитуриентския ѝ бал в Сарасота, Флорида. Дорис нямала преки наследници, обясни той, затова непреките ѝ били много мили.

Делмар и Дорис случайно нямаха почти никаква работа горе на етажа и продължиха почти да нямат работа. Когато станах функционер на „РАМДЖАК“, бях горд, че компанията „Американска арфа“ произвежда най-хубавите арфи в света. Може да сте си мислели, че най-добрите арфи пристигат от Италия, Япония или Западна Германия, а нашето умение в тази област напълно се е изпарило. Грешите, приятелю: музикантите в изброените страни са твърдо убедени, че единствено инструментът, произведен от компания „Американска арфа“, може да задоволи вкуса на изискания изпълнител. Но производството на арфи не е и никога няма да стане масово освен, изглежда, в рая. Затова и печалбата от производството на този артикул, по-точно долната ѝ крива, е смайваща. Тя е толкова смайваща, че аз наскоро наредих да се направи анкета защо се е наложило да присъединим към нас компанията „Американска арфа“. И научих, че било, за да си запазим невероятно ниския наем за последния етаж на Крайслеровата сграда. Договорът за наема е в сила до Две Хиляди Трийсет и Първа година, при само двеста долара на месец! Арпад Лийн предложи да оползотворим тази площ като ресторант.

Фактът, че компанията притежава и фабрика в Чикаго с шейсет и пет души персонал, е подробности. Ако до една-две години тя не донесе

по-съществена печалба, „РАМДЖАК“ ще я закрие.

Тишина.

16

Мери Катлийн О'Луни бе, разбира се, легендарната мисис Джек Треъм, най-голямата акционерна в корпорацията „РАМДЖАК“. В кецовете си имаше и тампон, писалки и листа. Тези кецове бяха и нейните банкови сейфове. Никой не би успял да ги измъкне от краката ѝ дори когато спи.

По-късно тя ще каже, че ми е разкрила коя е още в асансьора.

А аз ще отговоря:

– Ако бях чул такива думи от устата ти, Мери Катлийн, непременно щях да ги запомня.

Ако бях узнал коя е в същност тя, всичките ѝ приказки за хората, които искали да ѝ отрежат ръцете до китките, щяха да придобият по-реален смисъл, Който се сдобие с ръцете ѝ, ще ги консервира в буркан със саламура, ще захвърли останалата част от Мери Катлийн и ще ръководи корпорацията „РАМДЖАК“ с отпечатъците от пръстите ѝ. Затова тя постоянно бягаше. Затова никъде не смееше да разкрие истинската си самоличност.

Нищо чудно, че нямаше доверие в никого. На тази планета, където парите означават повече от всичко друго, най-симпатичният човек, когато можеш да си представиш, изведнъж, току-виж, намисли да ѝ прекърши врата, та неговите най-мили същества да живеят в удобства и лукс. Ще бъде моментно увлечение... и после лесно ще се забрави с годините. Времето лети.

Беше така дребничка и слаба! Да я убият и да ѝ отрежат ръцете, ще бъде само малко по-ужасно от това, което става по десет хиляди пъти дневно в някоя механизирани птицекарница. „РАМДЖАК“ притежава естествено и предприятието „Кърнъл Сандърс Кентъки Фрайд Чикен“ – за производство на печени пилета. Виждал съм как колят птиците на самото място.

Още по въпроса, че не съм чул как тя в асансьора ми е признала, че е мисис Джек Греъм.

Спомням си, че ушите ми заглъхнаха към края на изкачването поради бързата промяна в надморската височина. Издигнахме се изведнъж на около хиляда стъпки без никакво спиране по пътя. И друго: временно

със заглъхнали уши или не, бях включил автопилота си за разговор. Не мислех върху думите ѝ, нито върху своите думи. Мислех за друго – че и двамата сме така далеч от обичайния поток на хорските дела и взаимно можем да се утешаваме единствено с животински звуци. Помня, тя каза по едно време, че притежавала хотел „Уолдорф-Астория“, и ми се стори, че не я чух добре.

– Радвам се – отбелязах аз.

И тъй, седях до нея на пейката в изложбената зала на „Арфата“, а тя си мислеше, че имам важна информация за нея, но се лъжеше. Делмар Пийл междувременно се беше обадил в полицията и беше пратил Дорис Крам уж за кафе, а в същност да намери някъде на улицата полицай.

В това време някакъв малък метеж се разризи в парка до Обединените нации, само на три преки от нас. Всеки свободен полицай отишъл там. Безработни бели младежи, въоръжени с бейзболни бухалки, фраскали по главите мъже, които смятали за хомосексуалисти. Едного от тях хвърлили в Ист Ривър. Оказало се, че е финансовият министър на Шри Ланка.

Щях да срещна някои от тези младежи после в полицейския участък и те щяха да решат, че аз съм също хомосексуалист. Един от тях ще си покаже оная работа и Ще извика: „Ей, морук... там ли си?“

Но тук искам да изтъкна, че полицията не можеше да ме арестува по-рано от един час. Затова с Мери Катлийн си поговорихме хубаво и дълго. На това място тя се чувствуваше в безопасност. Чувствуваше се сигурна с мен. И си позволи да даде воля на разсъдка си.

Беше много трогателно. Само тялото ѝ бе повехнало. Но гласът и душевността, която той разкриваше, можеха спокойно да принадлежат все още на онова, което тя бе някога – осемнайсетгодишно момиче, изпълнено с огнен оптимизъм.

– Сега всичко ще бъде наред – каза ми тя в изложбената зала на компанията „Американска арфа“. – Нещо постоянно ми подсказва, че натам ще се развият работите. А всичко е добро, което свършва добре.

Каква духовна висота! Колко възвишени натури бяха и четирите жени, които съм обичал! В месеците, през които повече или по-малко живях с Мери Катлийн, тя четеше всички книги, които аз четях или се преструвах, че съм чел като харвардски студент. Книгите ми тежаха като надничарска работа, но за Мери Катлийн бяха канибалско пиршество. Четеше учебниците ми с настървението, с което млад човекоядец ръфа сърцата на смелите си стари врагове. Очарованието на книгите ми се вливаше в нея. Веднъж каза по повод на малката ми библиотека:

– Най-великите книги на света, преподавани от най-мъдрите професори на света на най-умните студенти на света в най-великия университет на света.

Тишина.

И сравнете Мери Катлийн, ако щете, с жена ми Рут, тази Офелия от лагерите на смъртта, която беше твърдо убедена, че и най-интелигентните човешки същества са много глупави и само влошават нещата, като говорят откровено. Мислителите в същност създали лагерите на смъртта. А построяването на такъв лагер, с железопътни клонове до него, с денонощно димящи крематориуми не е по силите на никой идиот.

Пак тишина.

Седяхме с Мери Катлийн на пейката – сред всичките онези арфи. Те ми се струват много странни инструменти, като си мисля за тях сега, и не съм много далеч от представата на клетата ми Рут за цивилизацията дори в мирно време – абсурдната връзка между гръцките антични колони и летателните уреди на Леонардо да Винчи.

Оказва се, че арфите се самоунищожават. Когато се озовах в този клон от производството на „РАМДЖАК“, дълбоко се надявах, че „Американска арфа“ разполага и с някои чудесни стари екземпляри, които ще бъдат ценни като цигулки „Страдивариус“ и „Амати“. Съществувала е нулева възможност мечтата ми да се осъществи. Защото напреженията в арфата са толкова големи и неотслабващи, че употребата на инструмента става невъзможна само след петдесет години и арфата отива в музея или на боклука.

Открих нещо интересно и за птиците тук. Те са единствените птички, които се поддават на опитомяване. Ще си помислите, че е възможно арфите да се запазят от курешките на птиците с платнища. Ни най-малко! Обаче птиците цвъкаха в чаените чаши, наслагани навред. А сред природата съвсем логично те цвъкат по гнездата на други птици. И тъкмо като гнезда си представят чаените чаши.

Дивей и се учи!

Но да се върна пак на мен и Мери Катлийн сред тези арфи – над главите ни кръжаха птици, а полицията още не бе дошла да ме арестува.

– Като умря мъжът ми, Уолтър – каза тя, – почувствувах се толкова нещастна и безпомощна, че се пропих. – Този съпруг трябва да е бил Джек Грeъм, инженерът-самотник, който основал „РАМДЖАК“. Не създаде корпорацията току така. Бил си роден за мултимилionер. Говореше за него, сякаш ставаше дума за водопроводчик, шофьор на камион, преподавател в колеж или друг някакъв.

Каза ми, че била в частен санаториум в Луисвил, Кентъки, където я лекували с шокове. Те унищожила напълно спомените ѝ за времето от Хиляда Деветстотин Трийсет и Пета до Хиляда Деветстотин Петдесет и Пета. Така си обяснявах пълната ѝ вяра в мен. Споменът за това как жестоко я напуснах, за предателството ми по-сетне към Леланд Клус и така нататък, е бил напълно изличен. Тя беше в състояние да вярва, че съм все още онзи пламенен идеалист от Хиляда Деветстотин Трийсет и Пета. Забравяше и ролята ми в „Уотъргейт“. Всички я забравяха.

– Трябваше да си измисля нови спомени – продължи тя, – за да попълня празнините. Както знаеш, имаше война и си спомних колко дълбоко мразеше ти фашизма. Видях те някъде на морския бряг – лежиш по гръб, с униформа, с пушка, а водата бавно се плиска в тялото ти. Очите ти са изцъклени, Уолтър, защото си мъртъв. И си ги вперил право в слънцето.

Смълчахме се за миг. Една жълта птичка високо над нас лееше такива звуци, сякаш сърчицето и щеше да се пръсне. Песента на този вид птици е известна с монотонността си, макар аз пръв да го твърдя. Няма да опороча достоверността на целия си разказ с твърдението, че с песните си птиците съперничат на Бостънския поп-оркестър. Все пак могат – в известни граници, разбира се – да изразяват дълбока скръб.

– И аз сънувах същото. Много пъти, Мери Катлийн, съм мечтал сънят ми да се сбъдне.

– Не, не, не! – извика тя. – Слава богу, че си още жив! Слава богу, че още има някой жив, който да не е равнодушен към съдбата на тази страна. Мислех си, че съм останала последната. Кръстосвам този град години вече, Уолтър, и си повтарям: „Те всички са измрели, онези, на които не им беше безразлично.“ Но ето че се появи ти.

– Мери Катлийн, трябва да ти кажа, че току-що ме освободиха от затвора.

– И защо не? Добрите хора постоянно киснат по затворите. О, слава богу, че си още жив! Ще обновим страната, а после и света. Няма да се справя самичка, Уолтър.

– Ще можеш... убеден съм.

– Животът ми се крепи на тънка нишка – рече тя. – Боря се единствено да оцелея. Ето колко изоставена от всички съм била. Не ми е нужна кой знае каква помощ, но помощ все пак ми трябва.

– Познат проблем.

– Виждам добре, ако пиша буквите големи – каза тя, – но не мога да чета дребните шрифтове на вестниците. Очите ми... – И ми разкри, че

се промъквала в барове, универсални магазини и фойайета на хотели, за да чуе новините по телевизията, но апаратите почти никога не били включени на новините. Сегиз-тогиз улавяла по някоя и друга новина от портативно радио на случайно срещнат човек, ала стопанинът на радиото скоро врътва копчето на друга станция, за да послуша музика.

Сетих се за новината, която чух същия ден сутринта, за полицейското куче, изляло бебето, и й казах, че не е изгубила много.

– Мога ли да съставя разумни планове, без да зная събитията?

– Не можеш.

– Възможно ли е да се прави революция, като използваш „Лорънс Уелк“, „Улица Сезам“ и „Цялото семейство“? – Тези телевизионни серири бяха поръчани от „РАМДЖАК“.

– Не е възможно.

– Нужна ми е солидна информация.

– Разбира се. На всички ни е нужна.

– Всичко е такъв боклук. Списанието „Пийпъл“ редовно гние в кофите за смет, а се нарича „Пийпъл“¹⁵ и хората трябва да го четат. Но те не го четат, защото е боклук.

Тирадата ми се стори прекалено патетична: една жена с пазарска торба смята да организира похожденията си в града и да си намира тайни кътчета сред кофите за смет въз основа на онова, което ще й съобщят пресата, радиото и телевизията за събитията в страната.

На нея тирадата също й се стори патетична. И каза:

– Джеки Онасис, Франк Синатра, Куки Монсър и Арчи Бънкър си правят ходовете, които аз после анализирам, за да реша кой е най-добрият ход за Мери Катлийн О'Луни.

Но сега имам теб – добави тя. – Ти ще бъдеш моите очи... и ум!

– Очите – да. Но умът ми напоследък не се е проявил особено блестящо.

– О, да беше жив и Кенет Уислър! – рече тя.

Все едно, че рече: „О, да беше жив и Патаран на Уолт Дисни.“ Кенет Уислър бе работническият организатор, кумирът ми в миналото... но той сега съвсем не ме вълнуваше, не бях се сещал за него от години.

– Какво трио щяхме да направим – продължи тя. – Аз, ти и Кенет Уислър!

Навярно Уислър също щеше да стане скитник – ако не беше загинал в Кентъки при една злополука в мина през Хиляда Деветстотин

15. „Народ“ (англ.) – Б.р.

Четирийсет и Първа. Държеше много да бъде работник и работнически организатор и щеше неизбежно да стигне до извода, че съвременните профсъюзни ръководители с меките си розови ръчички са нетърпими. Бях се ръкувал с него. Дланта му напомняше гърба на крокодил. Бръчките по лицето му се бяха набили с толкова въглищен прах, че приличаха на черна татуировка. Колкото и да ви е чудно, той беше харвардски възпитаник – завършил випуска Хиляда Деветстотин Двайсет и Първа.

– Хм, поне ние двамата сме оцелели... – каза Мери Катлийн – и ще започнем подготовката на акцията ни.

– Отзивчив съм за всякакви идеи.

– А може и да не си струва.

И заговори за избавянето на американския народ от икономиката му, а аз помислих, че говори за живота въобще. Затова се изказах, че животът въобще никак не е лош, но че той според мен трае малко повече, отколкото е нужно. Моят живот например щеше да бъде съвършен, ако бях умрял на някой бряг с фашистки куршум между очите.

– Може би хората изобщо не струват вече – каза тя. – Те всички ми изглеждат доста подли. Не са каквито бяха през Голямата криза. Никой вече не проявява добрина към другите. Никой дори не иска да говори с мен.

Попита ме дали съм наблюдавал прояви на добрина. Замислих се и прецених, че откак ме освободиха от затвора, бях констатирал едва ли не на всяка крачка добронамереност. Споделих го с нея.

– Това съвпада с моя възглед по въпроса – каза тя. И несъмнено бе искрена. Съществува граница на поносимост за всяка жалка грозота, валидна е за всички хора, но Мери Катлийн и другите жени с пазарски торби я бяха прекрачили далеч.

Нетърпелива беше да узнае отделните прояви на добрина към мен, за да се убеди, че американците още могат да бъдат милосливи. Охотно ѝ описах първите двајсет и четири часа свободен живот, започвайки с вниманието, проявено към мен от Клайд Картър, пазача, и след това от доктор Робърт Фендър, служител в гардеробната и автор на научна фантастика. И като капак на всичко – пътуването с лимузината – заслуга на Кливланд Лос.

Мери Катлийн възкликваше при споменаването на всеки от тях, повтаряше им имената, за да се увери, че не греша. „Те са светци! – извика тя. – Значи, все още има такива хора на земята.“

Поощрението ѝ ме подтикна да избродирам и гостоприемството, което ми предложи д-р Израел Идъл, нощният администратор на

„Арапахо“, и после съответната проява на персонала в закувалнята на хотел „Ройълтън“ на следващата сутрин. Не можех да й дам името на собственика на заведение, разкрих й само физическия му недъг, който го отличаваше от другите.

– Имаше ръка, изпържена по френски – добавих.

– Светецът с изпържената по френски ръка – промълви тя.

– Да – казах аз, – и ти видя с очите си човека, когото мислех за най-злия си враг на света. Онзи висок, синеок мъж с рекламното куфарче. Чу как ми каза, че ми е простил всичко, което съм му сторил, и че скоро ще ме покани на вечеря.

– Повтори ми пак името му.

– Леланд Клус.

– Свети Леланд Клус – допълни благоговейно тя. – Виждаш ли колко много ми помогна вече? Никога нямаше да откроя самичка тези добри хора. – После ми демонстрира скромно мнемонично чудо, като повтори имената на споменатите от мен в хронологичен ред; „Клайд Картър, д-р Робърт Фендър, Кливланд Лос, Израел Идъл, човекът с изпържената по френски ръка и Леланд Клус“.

Мери Катлийн събу единия си кец. Не обаче този с тампона, писалките и листовете, завещанието й и прочее. Кецът, който тя събу, бе натъпкан със забележителни неща от миналото. Там бяха лицемерните любовни писма от мен, както вече казах. Но тя особено държеше да види моменталната снимка на „двамата ми най-любими мъже“.

На тази снимка някогашният ми кумир, Кенет Уислър, образованият в Харвард работнически организатор, се ръкува с дребен и глуповат на вид студент. Този студент бях аз. Ушите ми приличаха на чаши, минавали непрекъснато от ръка в ръка.

Ето че полицията най-сетне нахълта шумно да ме прибере.

– Ще те избавя, Уолтър – каза Мери Катлийн. – После двамата ще избавим и света.

Изпитах облекчение, задето се отървах от нея, откровено казано. Ала се постарах да изобразя дълбокото си съжаление, че се разделяме.

– Пази се, Мери Катлийн! – извиках аз. – Боя се, че няма да се видим вече.

Хиляда Деветстотин Трийсет и Пета, правена в самия разгар на Голямата криза, на стената в кабинета си в „РАМДЖАК“ – поставих я до циркулярното писмо, което известяваше за откраднатите кларнетни части. Беше я правила Мери Катлийн с меховия ми фотоапарат – в деня, когато за пръв път слушахме с нея оратора. Беше дошъл в Кембридж чак от областта Харлан на щата Кентъки, където бил миньор и профсъюзен организатор; щеше да говори пред събрание за набиране на суми и поддръжници за местния клон на Международния съюз на работниците от шлифовъчната и слепващата промишленост.

Тогава този профсъюз се ръководеше от комунистите. Сега го контролират гангстери. Когато влязох в затвора, за да излежа присъдата, от Финлетър освободиха доживотния председател на споменатия Международен съюз. Двайсет и три годишната дъщеря на председателя ръководила съюза от вилата си на Бахамските острови, докато бащата бил в затвора. Поддържал телефонна връзка с нея непрекъснато. Той ми довери, че съюзът сега се състои почти единствено от негри и испанци. А през трийсетте години беше „теменужено-бял“ – предимно скандинавци. По онова време в този съюз едва ли щяха да приемат негр или испанец.

Нещата се менят.

Уислър говори вечерта. Същия следобед аз се любих с Мери Катлийн О'Луни за пръв път. А младите ни глави бяха опити от мисълта, че ще чуем и дори докоснем истински светец. Какво по-хубаво от това да се представим като Адам и Ева на него или на друга знаменитост – и да лъхаме обилно на сок от изкусителната ябълка?

Мери Катлийн и аз се любихме в квартирата на един доцент по антропология, той се казваше Артур фон Щрелиц. Изследваше ловците на глави от Соломоновите острови. Владееше езика им и спазваше техните табу. Те имаха доверие в него. Беше ерген. Леглото беше неоправено. Жилището се намирало на третия етаж в дървена къща на Братъл Стрийт.

Историческа справка: тази къща и по-точно същото това жилище ще стане по-късно място на действието на много нашумелия филм „Любовна история“. Пуснаха го по екраните в началото на моето участие в Никсъновата администрация. Когато „Любовна история“ дойде в Чевингтън, ходихме с жена ми да го гледаме. Това бе измислена история за богат студент от англосаксонски произход, който се оженва за бедна студентка-италианка въпреки силното неодобрение на баща си. Тя умира от рак. Ролята на бащата-аристократ изпълняваше блестящо Рей

Миланд. Той бе най-голямата сполука във филма. Рут плака през цялата прожекция. Седяхме на последния ред по две причини: да мога да пуша и да няма кой да се любува отзад на дебетите й телеса. Но филмът не ме грабна, защото познавах жилището, където ми се бяха случили толкова хубави неща. Всеки миг очаквах да се появи Артур фон Щрелиц, Мери Катлийн О'Луни или дори самият аз.

Малък свят.

Аз и Мери Катлийн разполагахме с квартирата за уийкенда. Фон Щрелиц ми даде ключа. И отиде да се види със свои приятели, немски емигранти, на Кейп Ан. Трябва да беше към трийсетата – изглеждаше ми стар. Произхождаше от пруско аристократично семейство. Бе преподавател в Харвард, когато Хитлер стана диктатор в Германия през пролетта на Хиляда Деветстотин Трийсет и Трета. Отказа да се завърне в родината си. Направи постъпки за американско гражданство. Бащата, който оттогава престанал да поддържа връзки с него, по-късно командувал есесовци при обсадата на Ленинград и умрял от пневмония. Зная за смъртта му от свидетелските показания на процесите срещу военно-престъпниците в Нюрнберг, където отговарях за административно-стопанската дейност.

Пак ще кажа: малък свят.

Бащата, изпълнявайки писмените заповеди на Мартин Борман и съден задочно в Нюрнберг, екзекутирал всички лица, цивилни и военни, пленявани по време на обсадата. С това се целяло да се деморализират защитниците на Ленинград. По някакво стечение на обстоятелствата Ленинград бе по-млад град от Ню Йорк. Невероятно! Представете си този прочут европейски град, имперска съкровищница, само заради което си струва да бъде обсаден, а все пак много по-млад от Ню Йорк!

Артур фон Щрелиц не успя да научи за смъртта на баща си. Той самият бе оставен от американска подводница на един от Соломоновите острови като шпионин по време на японската окупация. Повече не чуем нищо за него.

Тишина.

Помня, той смяташе, че е назрял моментът мъжете и жените да се разграничат по-категорично. Иначе, бил убеден в това, щели да бъдат обречени на разграничаване само за нуждите на разни институции. Имаше пред вид главно фабриките и армията.

Беше единственият ми познат, който носеше монокул.

Сега Мери Катлийн О'Луни, осемнайсетгодишна, се протягаше в леглото му. Току-що се бяхме любили. Колко чудесно би било да я

нарисувам гола – такова едно розово телце. Но никога не я бях виждал гола. Беше свенлива. Нито веднъж не успях да я накарам да се съблече докрай.

А аз стоях гол-голеничък до прозореца, первазът на който криеше срамните ми части. Чувствувах се като великия бог Тор.

– Обичаш ли ме, Уолтър? – попита Мери Катлийн моя гол гръб.

Какво можех да отговоря освен:

– Разбира се, че те обичам.

Почука се. Бях казал на колегата от „Бей Стейт Прогресив“ къде да ме намерят, ако потрябва.

– Кой е? – попитах.

Отекна звук, който напомняше пърпорене на малък бензинов мотор. Това бе Александър Хамилтън Маккоун, моят наставник, решил да дойде в Кембридж, без да ме уведоми – за да види какъв живот живее с парите му. Напомняше мотор, защото заекваше. А заекваше от Къяхогското кръвопролитие през Хиляда Осемстотин Деветдесет и Четвърта. Мъчеше се да изрече името си.

18

Кой знае защо, бях пропуснал да му кажа, че съм станал комунист. Сега той сам откри това. Отигъл право в стаята ми в „Адамс Хаус“, където му казали, че най-вероятно съм в „Прогресив“. Там разбрал каква е ориентацията на изданието и че съм един от двамата негови редактори. Стоеше пред вратата, тикнал под мишница брой от моя вестник.

Не се поддадох на страха. Какво вълшебство е току-що да си облекчил семенните си мехурчета!

В отговор на ръкомаханията ми Мери Катлийн се укри в банята. Аз намъкнах един халат на фон Щрелиц, донесен от Соломоновите острови. Бе досадно грапав, направен сякаш от крайбрежни камъчета – имаше и снопчета пера по яката и маншетите.

Така облечен, аз отворих и казах на стария мистър Маккоун, тогава в началото на шейсетте:

– Влезте, влезте.

Той бе толкова ядосан, че продължаваше да издава само неразбираемите моторни звуци пъ-пъ-пъ-пъ-пъ... Но в същото време изпълняваше гротескна пантомима, с която показваше голямото си отвращение от вестника, на чиято първа страница имаше карикатура на тлъст

капиталист, който много приличаше на него, от облеклото ми, от неоправеното легло и от портрета на Карл Маркс на стената на фон Щрелицовата квартира.

Отиде си, затръшвайки вратата. Скъсва, значи, с мен!

Най-после детството ми свърши. Ставах вече мъж.

И точно като мъж отидох вечерта, с Мери Катлийн под ръка, да слушам Кенет Уислър на събранието в чест на другарите ми от Международния съюз на работниците от шлифовъчната и слепващата промишленост.

Как можех да бъда така безгрижен, така самоуверен? Можех, защото таксата за учебната година бе вече платена и щях да завърша успешно образованието си. Предстоеше ми пълна стипендия в Оксфорд. Имах претъпкан гардероб с дрехи в добро състояние. Спестявах почти цялата издръжка, която ми се даваше, и бях натрупал скромно състояние в банката.

В случай на нужда можех да взема назаем пари от майка си, сега покойница.

Колко смел младеж бях аз!

И колко подъл! Защото вече знаех, че ще изоставя Мери Катлийн на края на учебната година. Щях да ѝ напиша няколко любовни писма и после – край. Беше твърде нискостояща за мен.

Уислър имаше голяма превръзка над едното слепоочие и дясната му ръка в онази вечер беше в гипс. Завършил Харвард, той, забележете, произхождаше от добро семейство в Синсинати. Беше родом от Охайо, като мен. Решихме с Мери Катлийн, че отново е пострадал от силите на злото – полицията, Националната гвардия, наемни бандити или организатори на антирабoтнически съюзи.

Държах ръката на Мери Катлийн.

Никой дотогава не ѝ беше казвал, че я обича.

Бях с костюм и връзка като повече от присъстващите мъже. Искахме с това да покажем, че сме прилични и разумни граждани. Кенет Уислър можеше да мине за бизнесмен. Намерил бе време даже да си лъсне обувките.

А лъснатите обувки са важен символ на чувството за собствено достойнство.

Започна речта си с шега за своята превръзка.

– Духът на Седемдесет и Шеста – каза той.

Всички се смяха дълго, въпреки че поведът не беше никак весел. Членовете на този съюз били уволнени до един преди около месец,

защото влезли в профсъюз. Те произвеждали шлифовъчни дискове и само една компания в района можела да използва уменията им. Това била Шлифовъчната компания „Йохансен“, но тъкмо тя ги уволнила. Били в същност грънчари-специалисти, формовали меки материали и после ги изпичали в печи, Бащите или дедите на повечето от тях били грънчари в Скандинавия, доведени в Щатите и усвоили тук новата специалност.

Събранието се провеждаше в един празен склад в Кембридж. Много подходящо за целта бяха осигурени сгъваеми столчета от една погребална фирма. Аз и Мери седяхме на първия ред.

Разбрахме, че Уислър бил ранен при най-обикновена злополука в мина. Каза, че работел като „снемач“, свалял крепящите подпори в една галерия, където пластът бил вече изчерпан. Нещо се срутило отгоре му.

И премина неусетно от темата за тази опасна работа в такова тъмно място към спомена за един чай с танци в „Риц“ преди петнайсет години – там негов съкурсник от Харвард, на име Нилс Йохансен, бил хванат да играе в мъжката тоалетна комар със зарове, пълни с олово. Същият този човек сега бил председател на шлифовъчната компания „Йохансен“ и той бил уволнил всичките тези работници. Компанията основал дядото на Йохансен. Уислър каза, че тогава натикали главата на Нилс Йохансен в една клозетна чиния с надеждата, че няма да посмее да използва друг път такива зарове.

– Но ето че той пак си послужи с тях, послужи си с измама – рече Уислър.

Добави, че Харвард носи вина за много злодеяства, в това число екскутирането на Сако и Ванцети, но че университетът е невинен, защото е имал такива възпитаници като Нилс Йохансен.

– Той не беше присъствувал на нито една лекция, не написа нито една писмена работа, не прочете нито една книга, докато следваше – продължи Уислър. – И в края на втори курс го уведомиха, че трябва да напусне.

О, аз го съжалявам. Дори се мъча да го разбера. Какво щеше да постигне иначе в живота си, ако не си служеше с такива зарове? И как си е послужил с тях и срещу вас! Законът, който гласи, че собственикът може да уволни всеки, възправил се в защита на основните права на работниците – ето други такива зарове. Полицията, който ще опази неговите права на собственик, но не и вашите права на хора – ето още едни такива зарове.

Уислър запита уволнените работници доколко Йохансен е познавал

или са го интересували шлифовъчните дискове. Ловък подход! Да се отнасяш приятелски с работниците в онези дни и да ги подтикнеш да критикуват обществото си блестящо като философи, значеше да ги накараш да говорят за единственото нещо, за което бяха почти до възгордяване добре осведомени: тяхната работа.

Интересно беше да се чуе. Работник след работник изтъкваше, че бащата и дядото на Йохансен са истински негодници, но знаели поне как се ръководи фабрика. Най-висококачествена суровина пристигала точно в уречения ден – машините били поддържани добре, отоплението и клозетите били в ред, наказвали лошите работници и награждавали добрите, на пазара не се пускал нито един дефектен шлифовъчен диск, и така нататък.

Уислър ги запита дали някой от тях не би могъл да ръководи фабриката по-добре от Нилс Йохансен. Един работник стана и отговори от името на всички:

– Ами че да, всеки от тук присъстващите. Уислър го попита дали човек има правото да наследи една фабрика.

След като помисли, запитаният каза:

– Не, ако го е страх от фабриката и работниците. Не, не. Не, господине.

Тази проява на инстинктивна мъдрост помня и досега. От време на време хората трябва да изричат трезва молитва като следната: „Мили боже, не ме поставяй да ръководя страхливи същества.“

Кенет Уислър ни увери, че е дошло време работниците да поемат в свои ръце фабриките и да ги управляват за доброто на всички хора. Печалбите, които сега отиват за търтеите и продажните политици, ще отиват занаят за тези, които се трудят, за старите хора, болните и сираците. Всички, годни да се трудят, ще се трудят. Ще има само една класа в обществото – трудещите се. Най-неприятната работа ще се извършва поред от всички, така че един лекар, да речем, ще трябва по една седмица всяка година да изхвърля градската смет. Производството на луксозни стоки ще се спре, докато бъдат задоволени насъщните нужди на всеки гражданин. Медицинската помощ ще е безплатна. Храната ще бъде евтина, питателна и изобилна. Именията на богатите, хотелите и канцелариите ще се превърнат в жилищни домове, така че всеки да има прилична квартира. Тези квартири ще се раздават на лотария. Няма да има повече войни и може би държавни граници, защото всички хора ще бъдат от една и съща класа и ще имат сходни интереси с останалите – интереси на трудещи се.

И така нататък.

Какъв вълшебник на словото беше той!

Мери Катлийн ми пошушна:

– И ти ще станеш като него, Уолтър.

– Ще се опитам – рекох аз. Но нямах намерение да се опитвам.

Най-потискащото в моята биография е последователната верига от доказателства, че никога не съм бил сериозен. Имал съм много изпитания, но всичко е било случайно. Не съм рискувал за човечеството нито живота, нито дори спокойствието си. Какъв позор!

Онези, които бяха слушали и друг път Кенет Уислър, го помолиха да ни разкаже как е водил стражевите отряди към Чарлстаунския затвор през нощта, когато Сако и Ванцети щели да бъдат екзекутирани. Колкото и странно да изглежда, трябва да обясня кои са Сако и Ванцети. Наскоро попитах младия Израел Идъл от „РАМДЖАК“, бивш нощен администратор в хотел „Арапахо“, какво знае за Сако и Ванцети и той отвърна, без да се замисли, че били богати и прочути убийци от Чикаго. Той ги бъркаше с Леополд и Лоуб.

Защо да не разпръсна това невежество? Като младеж бях убеден, че историята на Сако и Ванцети ще се разказва все по-често и по-вълнуващо и ще напомня живота на Исус Христос. Нима съвременните хора, ако могат поне малко да се възхищават от нещо през живота си, ще останат равнодушни към мъките на Сако и Ванцети, завършили на електрическия стол?

Последните дни на Сако и Ванцети са истинска страстна седмица: както на Голгота, и сега властта екзекутира трима души от низшото съсловие. Този път обаче невинните бяха повече. Те бяха двама. Виновният бе прочут крадец и убиец на име Селестино Мадейрос, осъден за наистина извършено престъпление. Когато краят наближил, той признал вината си и за „убийствата“, в които били обвинени Сако и Ванцети. Защо?

– Видях жената на Сако и децата, дошли на свиждане, и ми дожаля за тези деца – казал той.

Представете си такива думи, изречени от добър артист в съвременна мистерия за страстите господни.

Мадейрос бил екзекутиран пръв. Светлините на затвора примигнали три пъти.

Сако бил следващият. От тримата осъдени той единствен бил семеен. Артистът, който реши да представи образа му, трябва да знае, че Сако е бил съобразителен човек и понеже английският не му бил майчин

език, пък и изобщо трудно се оправял с езиците, той не поел риска да каже нещо сложно на свидетелите, когато го връзвали на електрическия стол.

– Сбогом, жена и деца, сбогом, приятели. Всичко хубаво, господа свидетели. Прощавай, майко. – Светлините на затвора примигнали три пъти.

Ванцети бил последен. Седнал на стола, в който Мадейрос и Сако умрели преди него, без някой да му каже, че трябва да направи точно това. И заговорил на свидетелите, без някой да му каже, че има право да постъпи така. За него английският също не бил майчин език, но той можел да изрази на него каквото пожелал.

Чуйте това:

– Искам да ви кажа, че съм невинен. Не съм извършвал никакво престъпление, само съм вършил по някой грях. Невинен съм за всичко – не само за това, в което ме обвиняват, а изобщо. Невинен съм. – Когато го арестували, бил продавач на риба.

– Прощавам на онези, които извършват над мен сега това – продължил той. Светлините на затвора примигнали още три пъти.

Да се върнем на темата:

Сако и Ванцети не са убивали никого. Дошли в Америка от Италия, без да се познават, през Хиляда Деветстотин и Осма. Същата година, в която са дошли и моите родители.

Баща ми бил деветнайсетгодишен, майка ми – на Двайсет и една.

Сако бил на седемнайсет. Ванцети – на двавет. Тогавашните американски индустриалци искали в страната да има изобилие на работна ръка, евтина и държана в респект, за да останат надниците ниски.

Ванцети ще заяви по-късно:

– В емигрантския пункт бе първата ми изненада. Видях как властите третирали като животни пристигналите с кораби. Нито една блага дума, нито насърчение, които да облекчат сълзите, натежали в очите на текущо стъпилите на американския бряг.

Баща ми и майка ми разказваха често същите неща. Те се почувствували глупци, които се подлагат на ужасни мъки, на самозаколение.

Родителите ми били наети веднага от един представител на Къяхогската мостостроителна и железодобивна компания в Кливланд. Било му наредено да наема само руси славяни, каза ми веднъж; мистър Маккоун, по силата на бащината му теория, че тези хора притежават схватливостта и физическите качества на немците, а славянското ги прави умерени и кротки. Представителят трябвало да набере работници за фабриката и

няколко по-прилични на вид слуги за дома на Маккоун. Така родители-те ми станали прислужници.

Сако и Ванцети нямали такава щастие. Липсвал представител на човешката машина, който да търси форми като техните. „Къде да ида? С какво да се захвана? – пише Ванцети. – Ето ме в обетованата земя. Надземните влакове трополяха и не отговаряха. Автомобилите и трамваите отминаваха, без да ме забележат.“ Затова той и Сако, още без да се познаят и за да не умрат от гладна смърт, трябвало веднага да питат на завален английски за всякаква работа при всякакво заплащане – от врата на врата.

Минали години.

Сако, който бил в Италия обушар, намерил приют в една фабрика за обувки в Милфорд, Масачузетс – града, където е родена майката на Мери Катлийн О'Луни. Сако се оженил, имал си и дом с градинка. Родил му се син, когото кръстили Данте, и дъщерята – Инес, Сако работел шест дни в седмицата по десет часа. Намирал време и да се изказва открито, да дава суми й участва в демонстрации в подкрепа на стачкуващите за по-висока надница и по-човешко отношение в работния процес. За тази своя дейност бил задържан през Хиляда Деветстотин и Шестнайсета.

Ванцети нямал професия и се заемал ту с едно, ту с друго – работил в ресторанти, в кариера, в металургичен завод, във въжена фабрика. Обичал страстно да чете. Изучавал Маркс и Дарвин, четял Юго, Горки, Толстой, Зола и Данте. Приличал на харвардски възпитаник. През Хиляда Деветстотин и Шестнайсета организирил стачка във въжената фабрика, която се наричала „Плимутска въжена компания“ в град Плимут, Масачузетс, сега обект в системата на „РАМДЖАК“. Включили го в черните списъци на предприятия надлъж и шир и се принудил да стане уличен продавач на риба, за да си изкарва хляба.

Точно в същата година, Хиляда Деветстотин и Шестнайсета, Сако и Ванцети се опознали добре. Бруталността на капиталистическата практика им подсказала ясно, че бойните полета на Първата световна война са също фабрики, но работата в тях е много по-опасна и малцина се тревожат за живота на милионите, които воюват, за да богатеят експлоаторите. Било им ясно и друго – че скоро и Америка ще влезе във войната. А те не искали да ги принудят да работят в такива фабрики в Европа, затова се включили в малка група италианско-американски анархисти, които се прехвърлили в Мексико и изчакали там края на войната.

Анархистите са хора дълбоко убедени, че правителствата са

врагове на собствените си народи.

Вярвам и сега, че историята на Сако и Ванцети може да влезе в кръвта на бъдещите поколения. Затова навярно трябва да я припомним още няколко пъти. Тогава бягството в Мексико ще изпъкне пред всички като проява на свято чист здрав разум.

И по-нататък: Сако и Ванцети се върнали в Масачузетс след войната като първи приятели. Здравият им разум – свят или обикновен, и основан на книгите, които се четат и в Харвард, без някой да ги смята там за вредни, изглеждал осъдителен за повечето около тях. Същите тези околни и хората, които предпочитат да не срещат пречки по пътя на съдбата си, се правят на ужасени от този здрав разум особено когато негови носители са чужденци.

Департаментът на правосъдието изготвил тайни списъци на чужденци, нескрили убеждението си колко несправедливи, измамни, невежи и алчни са повечето от водачите в така наречената „обетована земя“. Сако и Ванцети били в списъка. Следели ги шпиони на държавата.

Един печатар на име Андреа Салседо, приятел на Ванцети, бил също в списъка. Федералните агенти го арестували в Ню Йорк по неустановени улики и го държали осем седмици под строг режим, без право на писмени контакти с когото и да било извън затвора. На трети май Хиляда Девестотин и Двайseta Салседо паднал, скочил или бил блъснат от прозорец на четиринайсетия етаж в сграда на Департамента на правосъдието.

Сако и Ванцети организирали митинг, участниците в който да настояят за изясняване на арестуването и смъртта на Салседо. Той бил насрочен за девети май в Броктън, Масачузетс, родния град на Мери Катлийн О'Луни. Мери Катлийн била тогава шестгодишна. Аз – на седем.

Сако и Ванцети били задържани за опасна радикална дейност преди осъществяването на митинга. Провинението им било, че разпространяват позиви, приканващи да се организира митингът. За подобно провинение наказвали с голяма глоба и до една година затвор.

Но после неочаквано ги обвинили и в две неразкрити убийства. Двама пазачи били застреляни при една кражба в Саут Брейнтри, Масачузетс, около месец преди това.

Наказанието за такова деяние естествено щяло да бъде по-строго – две безболезнени екзекуции на електрическия стол.

Ванцети, за по-сигурно, бил обвинен освен това в опит да извърши въоръжена кражба в Бриджуотър, Масачузетс. Съдили го и го признали за виновен. Така от уличен продавач на риба той се превърнал в известен престъпник, преди да го съдят заедно със Сако за убийството на двамата пазачи.

Беше ли виновен Ванцети за това по-малко престъпление? Дори да е възможно, то не е особено съществено. Кой твърди, че не е особено съществено? Съдията, който гледал делото, се изразил така. Това е Уебстър Тайър, завършил колежа в Дартмът и потомък на достойни родове от Нова Англия. Той казал на заседателите: „Този човек, макар да не е извършил приписваното му деяние, носи морална отговорност, защото е враг на съществуващите институции.“

Наистина: това са думи на съдия в американски съд. Взех цитата от книга, която имам подръка: „Неразказаната история на работническото движение“ от Ричард О. Бойър и Хърбърт М. Морейс. („Юнайтед Фрънт“, Сан Франциско, 1955.)

И после същият този Тайър се заел с делото на Сако и известния престъпник Ванцети за убийство. Били признати за виновни около година след задържането им – през юли Хиляда Деветстотин Двайсет и Първа, когато съм бил осемгодишен.

Умъртвиха ги на електрическия стол чак когато бях петнайсетгодишен. Може и да съм чувал да се приказва в Кливланд нещо за това, но не си спомням.

Говорих с един куриер в асансьора на сградата на „РАМДЖАК“ онзи ден сутринта. Той беше почти на моите години. Попитах го дали си спомня нещо за екзекуцията, когато е бил малък. Той каза „да“, чувал баща си да говори, че много му омръзнало да слуша всички да приказват за Сако и Ванцети и се радвал, че хората вече ще престанат.

Запитах го каква е била професията на баща му.

– Председател бе на банка в Монтпилиър, Върмонт – каза ми той. Куриерът беше застаряващ мъж, в шинел от армията на Съединените щати.

Ал Капоне, известният чикагски гангстер, смяташе, че Сако и Ванцети трябва да бъдат екзекутирани. Той също ги окачествяваше като врагове на американския начин на мислене за самата Америка. И се чувствуваше обиден, задето двамата му сънародници са така неблагоприятни

Същият А. Лорънс Лоуъл. Третият, който според Уислър „... разбирал доста от електричество и може би от нищо друго“, бил Самюъл У. Страгън, ректор на Масачузетския технологически институт.

Докато те размишлявали над отговора, получили хиляди телеграми, някои за смъртна присъда, но повечето против. Сред пратилите телеграми против присъдата били Ромен Ролан, Джордж Бърнард Шоу, Алберт Айнщайн, Джон Голсуърти, Синклер Луис и Х. Дж. Уелс.

Накрая триумвиратът се произнесъл, че му е ясно: Сако и Ванцети трябва да бъдат екзекутирани – това го изисква справедливостта.

Ето колко струва мъдростта на най-мъдрите човешки същества.

Това ме принуждава да се запитам дали мъдростта изобщо е съществувала някога, дали изобщо би могла да съществува. Или е немислима в нашата вселена, както машината, основана на принципа на вечното движение?

Кой беше най-мъдрият човек в Библията – по-мъдър и от ректора на Харвард? Цар Соломон, разбира се. Две жени, които си оспорвали едно и също бебе, се явили пред него с молба да ги дари с прочутата си мъдрост и разреши въпроса. Той заповядал да разсекат детето на две равни половини.

А най-мъдрите от Масачузетс постановили, че Сако и Ванцети трябва да умрат.

Когато решението им станало известно, кумирът ми, Кенет Уислър, бил начело на стражевите си отряди пред Законодателното събрание на Масачузетс в Бостон. Валяло дъжд.

– Природата съчувствуваше – каза той и погледна право в мен и Мери Катлийн на първата редица. После се разсмя.

Но ние двамата не се присъединихме към смеха му. Не се разсмя и останалата публика. Смехът му съдържаеше смразяваща ирония относно това как природата нехае за някои неща, на които ние придаваме значение.

Уислър държал отрядите си пред сградата десет дни, до нощта на екзекуцията. После ги повел по кривите улици и моста за Чарлстаун, където бил затворът. Сред хората му били Една Сейнт Винсът Милей, Джон Дос Пасос и Хейуд Браун.

Очаквали ги Националната гвардия и полиция. По стените били настанени картечари, насочили дулата на картечниците си към множеството, народа, който искал Пилат Понтийски да бъде милостив.

А Кенет Уислър носел тежък пакет. Това били едно грамадно знаме, дълго и тясно, навито много стегнато. Приготвено било от сутринта.

Светлините на затвора примигвали.

Когато те примигвали за девети път, Уислър е един свой приятел се втурнал към погребалния салон, където щели да бъдат изложени телата на Сако и Ванцети. Държавата вече не се нуждаела от тях. Те ставали отново достойние на близки и приятели.

Уислър ни каза, че две двойки магарета за рязане на дърва били поставени в преддверието на погребалния салон, за да положат върху тях ковчезите. Уислър и приятелят му развили знамето и го заковали на стената над магаретата.

На знамето били написани с боя думите, които човекът, осъдил Сако и Ванцети на смърт, Уебстър Тайър, споделил с приятел наскоро след произнасянето на присъдата:

ВИДЯ ЛИ КАКВО НАПРАВИХ С ТЕЗИ НЕГОДНИЦИ-
АНАРХИСТИ ОНЗИ ДЕН?

20

Сако и Ванцети нито за миг не бяха изгубили достойнството си – не се бяха огънали. А Уолтър Ф. Старбък накрая се огъна.

Държах се мъжки, докато бях арестуван в изложбената зала на компанията „Американска арфа“. Когато старият Делмар Пийл показва на двамата полицаи циркуляра за откраднатите кларнетни части, като излагаше причините за арестуването ми, аз се усмихнах. Имах безупречно алиби в края на краищата: прекарал съм в затвора последните две години.

Но като им съобщих това, те не се смекчиха толкова, колкото очаквах. Решиха, че съм по-отчаян храбрец, отколкото са предполагали.

Пристигнахме в участъка; там цареше вълнение. Телевизионни екипи и репортери от вестниците се мъчеха да се доберат до младежите, действували в градините на Обединените нации и хвърлили финансовия министър на Шри Ланка в Ист Ривър. Министърът още не бе намерен, затова се предполагаше, че бунтарите ще бъдат съдени за убийство.

Този министър щеше да бъде спасен от полицейска моторница около два часа по-късно. Щяха да го намерят, хванат за една шамандура с камбана отгатак остров Гъвърнър. А вестниците на другия ден щяха да го представят като „говорещ несвързано“. Изглежда, е било така.

Нямаше кой да ме разпита. Трябваше известно време да престоя заключен. Полицейският участък бе в такава треска, че не можеше да

ми осигури дори килия. Дадох ми стол в коридора пред килиите. Там бунтарите ме обсипваха с обиди иззад решетките.

После ме отведоха в мазето и ме затвориха в облечена с плъст килия. Тя бе предназначена за луди, докато дойде да ги прибере линейката. В нея нямаше клозет, защото лудият може да се опита да разбие главата си о ръба му. Нямаше легло, нямаше стол. Можех само да седя или лежа на плъстения под. Единствената мебел, колкото и странно да изглежда, беше голяма дървена топка, която някой бе оставил там. Щях добре да я запомня.

Отново се намирах в тихо приземие. И както ми се случи, когато бях специален съветник на президента по въпросите на младежта, отново ме забравиха.

Случайно ме оставиха в килията от обед до седем часа вечерта без храна, вода, клозет или най-лек звук отвън – през този, един вид, мой първи ден на свобода. Така започна изпитанието на характера ми, което не издържах.

Спомних си за Мери Катлийн и това, което ѝ се случи. Още не знаех, че е мисис Джек Грѐм, но тя ми беше казала нещо друго много интересно за себе си. След като завърших Харвард, след като престанах да отговарям на писмата ѝ и вече почти не мислех за нея, тя отишла на автостоп в Кентъки, където Кенет Уислър още работеше като миньор и работнически организатор. Пристигнала по залез в бараката, в която той живеел сам. Тя била отключена, вътре нямало какво да се краде. Уислър бил още на работа. Мери Катлийн носела храна. Когато Уислър се прибирал, видял, че от комина му излиза дим. В бараката го чакала топла вечеря.

Така Мери се добрала до каменовъгления район. А когато късно вечерта Кенет Уислър станал буен от алкохола, тя побягнала по озарената от луната уличка на градчето от барачки и се намерила в ръцете на един млад минен инженер. Той бил, разбира се, Джек Грѐм. И после се угостих с историята, разказана от приятеля ми в затвора доктор Робърт Фендър, която той издаде под псевдонима Килгор Траут. Тя се казваше „Заспал в най-важния момент“. Описваше голям приемен център пред чистите врати на рая – изпълнен с компютри и персонал от утвърдени още на земята счетоводители, финансови съветници и промишлени директори.

Човек не може да влезе в рая, докато не се направи пълна проверка на това как на земята е използвал възможностите, предоставени му от всевишния чрез неговите ангели.

По цял ден и във всяка стаичка звучат крайно отегчените гласове на специалистите, отправени към хората, пропуснали една или друга възможност, и после думите:

– Ето че пак заспа в най-важния момент.

Колко ли време бях прекарал в самота до този миг? Ще се помъча да отгатна: пет минути.

„Заспал в най-важния момент“ бе съвсем богохулствена история. Герой бе духът на Алберт Айнщайн. Той е така пренебрежително настроен към всякакво богатство, че рядко чува гласа на своя контролор. Това е истински кошмар от натяквания как е можел да стане мултимилионер, ако бил направил втора ипотека на къщата си в Берн, Швейцария, през Хиляда Деветстотин и Пета и бил вложил парите в известните уранови залежи, преди да разкрие на света, че енергията се равнява на произведението от масата и квадрата от скоростта на светлината.

– Ах, ето че пак заспа в най-важния момент – казва контролорът.

– Да – отвръща любезно Айнщайн, – често ми се случва.

– Виждаш ли – продължава контролорът, – животът е напълно справедлив. Ти наистина си имал безброй добри възможности, независимо дали си ги използвал, или не.

– Да, така е – признава си Айнщайн.

– Би ли го повторил, но по-ясно? – иска от него контролорът.

– Какво да повторя?

– Че животът е справедлив.

– Животът е справедлив.

– Ако все още не си убеден – казва контролорът – имам достатъчно примери, за да те убедя. Ето, да оставим настрана атомната енергия: ако ти си беше изтеглил парите, внесени в спестовния ти влог, когато работеше в Института за висши изследвания в Принстън, и ги беше вложил от Хиляда Деветстотин и Петдесета нататък, да кажем, в междуконтиненталните балистични ракети, в „Поларис“ и „Ксерокс“ – макар че ти оставаха само още пет години да живееш... – И контролорът вдига многозначително очи, приканвайки Айнщайн да си даде сметка колко практичен е могъл да бъде.

– Щях да стана богат? – пита Айнщайн.

– Щеше да живееш в лукс – доуточнява контролорът самодоволно.

– Но ето че ти пак... – И отново повдига вежди.

– Заспах в най-важния момент? – пита Айнщайн с надежда, че е отгатнал, контролорът става и подава ръка, която Айнщайн приема без всякакъв възторг.

– Виждаш ли, доктор Айнщайн – продължава контролорът, – не бива да виним за всичко бога, нали? – И връчва на Айнщайн пропускателна за райските врати. – Радваме се да те видим при нас.

Айнщайн влиза в небесните селения, стиснал в ръка любимата си цигулка. Преставя да мисли за контролора. Свикнал е да му създават спънки по границите. Винаги трябва да отговаряш на глупави въпроси, да правиш празни декларации и да подписваш безсмислени документи.

Но озовал се в рая, Айнщайн среща дух след дух, които дълбоко преживяват разкритото от техния контролор. Съпрузи, самоубили се след пълно разорение на кокошата си ферма в Ню Хампшир, научили, че през цялото време са живели върху най-голямото находище от никел в света.

Едно четиринайсетгодишно негърче от Харлем, намерило смъртта си при сбиване между две детски банди, узнало, че на дъното на водосточния канал, край който минавало всеки ден, лежал цели седмици брилянтен пръстен от два карата. Този пръстен бил съвсем истински и нямало известие, че е откраднат. Ако го било продало за десета част от стойността му, четиристотин долара, по думите на неговия контролор, и купувало потребителни стоки със спекулативна цел, най-вече какао по онова време, негърчето можело да се пресели с майка си и сестрите си в някой самостоятелен апартамент на Парк Авеню, после да отиде в Андоувър, а след това в Харвард.

Пак стигаме до Харвард.

Всички приказки за контролорите, които чул Айнщайн, били разказвани от американци. Защото той предпочел да се засели в американската секция на рая. Но не само американците си имали контролори. Пакистанците и пигмеите от Филипинските острови, а дори и някои други, трябвало да минат през същата процедура.

Естествено било за Айнщайн да се засегне първо от самата математика, приложена в системата, от която контролорите искали всички гости да бъдат във възторг. Той изчислил, че ако даден жител на земята се възползва докрай от всяка своя възможност, стане милионер, после мултимилионер и така нататък, книжното богатство на малката планета ще надхвърли стойността на всички минерали във вселената само за около три месеца. И още: няма да има кой да се занимава с полезна работа.

За това пратил известие до бога. В него се казвало, че бог няма представа какви безсмислици говорят неговите контролори. И обвинявал по-скоро контролорите, не бога, в жестока измама на

новодошлите относно възможностите, които са имали на земята. Опитал се да квалифицира и целите на контролорите. Според него те били едва ли не садисти.

Историята свършваше най-неочаквано. Айнщайн не успява да се срещне с бога. Но бог му праща един архангел, бесен от ярост. Той казва на Айнщайн, че ако продължава да подронва уважението на духовете към контролорите, ще му отнеме цигулката во веки веков. И Айнщайн престава да говори за контролорите пред духовете. Цигулката му е поскъпа от всичко.

Разказът бе замислен като страшен удар срещу бога с намек, че той използва евтини хитреци като контролорите, за да прикрие вината си за тежкия икономически живот долу тук при нас.

Пропъдих всички мисли от главата си.

Но ето че пак започнах да си пея за Сали в градината.

Мери Катлийн О'Луни, упражняваща космическите си прерогативи като мисис Джек Грезъм, се беше обадила по телефона на Арпад Лийн, шефа на „РАМДЖАК“. Наредила му да установи какво ми е сторила полицията и да изпрати най-бойкия адвокат в Ню Йорк да ме спаси, колкото и да струва това.

После Лийн трябвало да ме направи подпредседател на „РАМДЖАК“. Добавила и това, че си има списък и на други добри хора, които следва да бъдат „привлечени в системата“ като подпредседатели. Това бяха лицата, за които ѝ бях говорил аз, разбира се – непознатите, проявили доброта към мен.

Наредила му също да съобщи на Дорис Крам, старата секретарка в компанията „Американска арфа“, че няма да я пенсионираат въпреки напредналата ѝ възраст.

Да, и тук, в облечената с плъст килия, аз си разказах вица, който бях прочел в „Харвардски памфлет“ като студент от първи курс. Тогава вицът много ме стресна, защото беше неприличен. Като станах специален съветник на президента по въпросите на младежта и трябваше да чета отново студентски хумор, открих, че този виц пак се печата много пъти всяка година – непроменен. Ето го:

ТЯ: Как смееш да ме целуваш по този идиотски начин?

ТОЙ: Опитвам се да разбера кой е изял бадемовите сладки.

И здравата се смях в моето усамотение. Но после почнах да откачам. Неспирно си повтарях: „Бадемовите сладки, бадемовите сладки, бадемовите сладки...“

Нещата се влошиха. Почнах да плача. Почнах да се блъскам в

стените. Намерих в ъгъла едно лайно. И пуснах топката отгоре му. Изкряхах едно стихотворение, което знаех от прогимназията:

Недей скърби, ако умра,
ако умра, ако умра!
Да, токовете ми ще спрат,
ще спрат, ще спрат, ще спрат!

Накрая припаднах.

В седем вечерта най-бойкият нийоркски юрист пристигнал горе в участъка. Вече ме бил открил. Беше виден мъж, известен с изключителната си непримиримост и строгост, проявявани при обвиняване или защищаване на когото и да е. Полицията веднага била поразена като от гръм, щом тази ужасяваща знаменитост нахълтала в участъка. Юристът незабавно пожелал да научи какво е станало с мен.

Никой не знаел. Никъде не било записано освобождаването ми, нито прехвърлянето ми на друго място. А защитникът ми знаел, че не съм си в къщи, защото вече ме бил търсил там. Мери Катлийн казала на Арпад Лийн, а той пък казал на адвокатата, че живее в хотел. „Арапахо“.

Полицайте дори не знаели за какво съм задържан.

И проверили във всички килии. Не ме открили никъде, разбира се. Тези, които ме довели в участъка, и човекът, който ме затворил, не били на работа в момента, а не било възможно да ги намерят у дома им.

Тогава агентът, който полагал усилия да умилостивя адвокатата ми, си спомнил за килията на долния етаж и решил за всеки случай да надникне и в нея.

Когато ключът щракна в ключалката, аз лежах по корем като куче в колибка, обърнат към вратата. Краката ми, обути само в чорапи, бяха проточени към топката и лайното. По някаква причина си бях свалил обувките.

Агентът отвори вратата и се изплаши, като ме видя, защото си представи колко дълго, изглежда, се намирам там. Ню Йорк неволно бе извършил срещу мен ужасно престъпление.

– Мистър Старбък?... – попита той тревожно.

Не отговорих нищо. Само се надигнах. Вече ми беше все едно къде съм и още какво може да ми се случи. Напомнях уловена на въдицата риба, която е престанала да се съпротивява. И е примирена напълно с онова, което я очаква на другия край на кордата.

Агентът каза: „Защитникът желае да ви види“, а аз не протестирах

дори вътрешно, задето никой не е знаел, че съм в тъмница, че нямам адвокат, нямам приятели, нямам нищо. Така да бъде: защитникът ми искал да ме види.

Показа се и самият той. Никак нямаше да ме учуди, ако беше и еднорог. Но беше почти толкова митичен – човек, който едва двайсет и шест годишен се бе издигнал на поста главен юрисконсулт на Постоянната сенатска комисия за разследване, с председател Джоузеф Р. Маккарти, най-бележития преследвач на неблагонадеждни американци след Втората световна война.

Сега той беше на края на четирийсетте – но още без усмивка на лицето и смразяващо пронизателен. През ерата на Маккарти, дошла след груби грешки от страна на Леланд Клус и мен, аз мразех и се боях от този знаменит юрист. А ето че сега той беше мой съюзник.

– Мистър Старбък – рече той, – идвам тук в качеството на ваш пълномощник, ако нямате нищо против. Ангажиран съм за тази цел от корпорацията „РАМДЖАК“. Името ми е Рой М. Кон.

Какъв чудотворец беше той!

Изведоха ме от участъка и ме вкараха в чакащата лимузина, преди да съм успял да кажа: „Свещена неприкосновеност на личността!“

М. Кон ме доведе до лимузината, обаче не влезе в нея. Пожела ми всичко хубаво, без да ми стисне ръката, и си отиде. Не ме докосна, не подсказа с нищо, че му е известна голямата роля, която съм играл доскоро в обществения живот на Америка.

Отново бях в лимузина. И защо не? Всичко е възможно, щом сънуваш. Рой М. Кон не беше ли наистина ме измъкнал от затвора и не бях ли наистина забравил обувките си в ареста? Защо тогава сънят да спре – и Леланд Клус и Израел Идъл, нощният администратор в „Арапахо“, да не седят отзад в лимузината, направили място помежду тях за мен? Продължих съня си.

Кимнаха ми смутено. И те чувствавах, че животът в този миг не е напълно смислен.

А лимузината, разбира се, кръстосваше Манхатън като училищен автобус и вземаше хората, които Мери Катлийн О'Луни бе съобщила на Арпад Лийн да назначи за подпредседатели на „РАМДЖАК“. Това бе собствената лимузина на Лийн. Тогава научих, че такива коли се казват „разтегателни“. Компанията „Американска арфа“ можеше да използва задната седалка за изложбена зала.

Клус, Идъл и следващият, когото трябваше да вземем, били уведомени по телефона от Лийн – след като някои от помощниците му

изяснили повече факти около личността им и къде живеят. Леланд Клус открили в телефонния указател. Идъл намерили на рецепцията в „Арапахо“. Един помощник отишъл в закувалнята на „Ройълтън“, за да попита как се казва човекът, който работи при тях и има ръка, изпържена по френски.

Други телефонни разговори били проведени с Джорджия – там има районен клон на „РАМДЖАК“ – със запитване дали при тях работи шофьор на име Кливланд Лос, и още един разговор – с „Федералното изправително заведение за възрастни“ до Финлетърската военновъздушна база: имат ли при тях пазач, който се казва Клайд Картър, и затворник, наречен доктор Робърт Фендър.

Клус ме попита дали разбирам какво става.

– Не – отвърнах аз. – Това е просто сън на затворник-рецидивист. Изобщо не е нужно да има смисъл.

Клус попита още и какво е станало с обувките ми.

– Оставих ги в облячената с плъст килия – отговорих аз.

– Бил си в такава килия?

– Защо, много е хубаво. Не можеш да се нараниш.

Този, който седеше отпред до шофьора, обърна лице към нас. Познавах го и него. Беше единият от адвокатите, придружили Върджил Грейтхаус до затвора предишния ден сутринта. Той бил адвокат и на Арпад Лийн. Обезпокои се, като узна за обувките. Каза, че трябва да се върнем в участъка и да ги вземем.

– В никакъв случай! – извиках аз. – Те вече са разбрали, че съм хвърлил топката върху лайното, и ще ме задържат отново.

Идъл и Клус се поотдръпнаха от мен.

– Това трябва да е сън – каза Клус.

– Ела и ти в него – отговорих аз. – Колкото повече хора, толкова по-весело.

– Господа, господа... – рече благо адвокатът. – Моля ви, не се вълнувайте. Скоро ще получите най-добрата възможност в живота ви.

– Кога, по дяволите, тя ме е видяла? – попита Идъл. – И какво чак толкова прекрасно е открила в работата ми?

– Едва ли ще научим – отговори адвокатът. – Тя рядко дава обяснения и е тайна ръководителка на предприятието. Никой не знае истинската ѝ самоличност.

– Може да е и оня грамаден чер мръсник, който влезе след тебе снощи – каза ми Идъл. – Бях учтив с него – Дълъг бе цели осем стъпки.

– Не съм го зърнал – рекох аз.

– Имаш късмет – добави Идъл.
– Вие познавате ли се? – любопитствува Клус.
– Още от деца! – възкликнах аз. Смятах да прогоня този сън с един замах – като откажа да го възприема сериозно. Предпочитах да съм си в леглото в „Арапахо“ или в затвора. Все едно в кое от двете.

А може и да се събудя в спалнята на малкото ми тухлено бунгало в Чеве Чейс, Мериланд, и жена ми да бъде още жива.

– Мога да ви кажа, че тя не е оня висок мръсник – намеси се и адвокатът. – Поне дотолкова ми е известно. Може да е всякаква, но не и висока.

– Кой не е висок? – попитах аз.
– Мисис Джек Греъм – отговори адвокатът.
– Простете за въпроса – извиних се аз.
– Сигурно и вие сте и направили някаква услуга – продължи той към мен – или пък сте извършили постъпка, която тя е видяла и оценила.

– Може да е заради скаутската ми подготовка – заключих аз.

Спряхме пред невзрачна сграда на Ъпър Уест Сайд. Оттам излезе Франк Юбриако, собственикът на закувалнята. В този сън той бе облечен в светлосин кадифен костюм и зелено-бели каубойски обувки с безкрайно високи токове. Ръката му, изпържена по френски, бе изискано прикрита в бяла ръкавица от ярешка кожа. Клус отвори за него една сгъваема седалка.

Казах му здравей.

– Кой си ти? – попита той.
– Поднесе ми закуска тази сутрин – казах аз.
– Тази сутрин поднесох закуски на много хора.
– И него ли познаваш? – попита ме Клус.
– Нали живея в този град – отговорих аз. По-скоро казвах това на адвоката, вече твърдо убеден, че сънувам, и го помолих: – Хм... нека вземем сега майка ми.

Той повтори разколебан:

– Майка ви?

– Да. Защо да не я вземем! Взехме вече толкова хора.

Той искаше да се държи приятелски с мен. Обясни ми:

– Мистър Лийн не забрани изрично да вземате с вас други лица. И така, искате да вземем майка ви?

– Много.

– Къде живее тя?

– На гробището в Кливланд – отвърнах аз, – но това не значи, че трябва да карате по-бавно.

След тези мои думи той престана да разговаря пряко с мен.

Като потеглихме отново, Юбриако попита нас, седящите отзад, кои сме. Клус и Идъл се представиха. Аз – не.

– Те са хора, привлекли вниманието на мисис Грем също като вас – каза адвокатът.

– Вие, момчета, познавате ли я? – попита Юбриако Клус, Идъл и мен.

И тримата повдигнахме рамене.

– Господи! – рече Юбриако. – Предлагат ви се много свестни служби, така да знаете. А аз каквото върша, го върша от сърце.

– Ще се убедите, че работата наистина я бива – каза адвокатът.

– Развалих си среща заради вас, проклетници – добави Юбриако.

– Да... и мистър Лийн също – каза адвокатът. – Дъщеря му дебютира дотук в „Уолдорф“, а той няма да може да присъствува. Вместо това ще разговаря с вас, господа.

– Страшно важно, дебют – процеди Юбриако. Никой друг не намери какво да отбележи. Когато прекосихме Централ Парк към Ист Сайд, Юбриако отново се обади: – Страшно нещо, дебют.

Клус ми рече:

– Ти си единственият, който познава всички тук. Изглежда, че си по-дълбоко в тази работа.

– Защо пък не? Сънят е мой.

Доставиха ни без повече разговори в жилището на Арпад Лийн, което беше на покрива на сградата. Адвокатът ни каза да си събуем обувките във фоайето. Такъв бил обичаят в този дом. Аз, разбира се, изобщо бях по чорапи.

Юбриако попита дали Лийн не е японец, защото японците се събували така в къщи.

Адвокатът го увери, че Лийн е от Кавказ, но е израсъл на Фиджи, където родителите му имали универсален магазин. Както установих покъсно, бащата на Лийн бил унгарски евреин, а майка му – кипърска гъркиня. Родителите му се срещнали на един шведски пътнически кораб в края на двайсетте години – и двамата работели на кораба. После избягали на Фиджи и открили магазина.

Самият Лийн ми приличаше на идеализиран индианец от равнините. Може да е бил кинозвезда. Появи се във фоайето с раиран копринен халат, черни чорапи и черни жартиери. Все още хранеше надежда, че ще

успее да присъствува на дебюта на дъщеря си.

Преди да ни се представи, той разкри на адвокатата една невероятна новина.

– Знаеш ли защо кучият му син е в затвора? – каза той. – За измяна! А ние ще го вадим оттам и ще му даваме работа. Измяна! Как се изкарва някой от затвора, обвинен в измяна? Можем ли да му дадем дори нищожна работа без шумния протест на всеки патриот в страната?

Адвокатът го гледаше безмълвен.

– Да, ужасно нещо – продължи Лийн. – Свържи ме пак с Рой М. Кон, Съжалявам, че не съм в Нашвил.

Последните му думи разкриха, че Лийн е бил главният издател на кънтри-музика в Нашвил, Тенеси, преди поглъщането на малката му империя от „РАМДЖАК“. Предишната му компания в същност бе ядрото на Отдела за вътрешнорегионални грамофонни плочи на „РАМДЖАК“.

Сетне ни огледа и поклати глава в недоумение. Сторихме му се особена компания.

– Господа – каза той, – вие всички сте привлекли вниманието на мисис Джек Грем. Не ми е доверявала къде или кога. Сподели само, че сте честни и добросъвестни.

– Без мен – рече Юбриако.

– Можете да оспорите преценката й, ако желаете – продължи Лийн. – Аз нямам това право. Мога само да ви предложа хубави служби. Нямам нищо против да го направя и ще ви кажа защо: нейните нареждания винаги са се оказвали в пълно съответствие с най-добрите интереси на корпорацията. Често съм изтъквал, че никога не съм желал да работя за когото и да било, но да работя за мисис Джек Грем, е най-голямата чест в живота ми. – И беше искрен.

Нямаше нищо против да ни направи всички подпредседатели. Корпорацията имаше седем хиляди подпредседатели на това и онова, като смятаме само висшите звена в нея. А като слезем до контролираните предприятия, натъкнахме се на още председатели и подпредседатели.

– Знаете ли поне как изглежда тя? – поиска да узнае Юбриако.

– Не съм я виждал напоследък – каза Лийн. Това бе изискана лъжа. Изобщо не я беше виждал, всеки знаеше. По-късно той щеше да ми довери, че не му е ясно даже как е привлякъл вниманието на мисис Грем. Предполагаше, че е видяла очерка за него в „Дайнърс Клъб Магазин“, който го представял в рубриката им „Човекът във възход“.

Но й беше противно предан. Обичаше и се боеше от своята представа за мисис Грем. Той сам го каза в един момент:

– Службата ми при мисис Греъм е за мен истинска религия. Бях заблуден въпреки многото нари, които печелех. Животът ми бе лишен от смисъл, преди да стана председател на „РАМДЖАК“ и да се поставя напълно на разположение на тази дама.

А щастието има нещо общо с религиозния екстаз, съм си мислел понякога.

Лийн каза, че ще говори с нас поотделно в библиотеката си.

– Мисис Греъм не ми даде подробности за вас, за вашите специални интереси... затова ще трябва сами да ми разкажете за себе си. – И по-моли Юбриако да влезе пръв в библиотеката му, а ние да чакаме реда си в дневната. – Искате ли икономът ми да ви донесе нещо за пиене? – попита той.

Клус нищо не пожела. Идъл поиска бира. Аз, все още изпълнен с надеждата, че ще мога да прогоня съня си, поръчах пус-кафе, пъстроцветна напитка, която никога не бях виждал, но бях изучавал, когато се готвех за титлата си Доктор по миксология. Слагаше се гъст ликьор на дъното на чашата, после друг по-рядък и с по-различен цвят се сипва внимателно с лъжичка върху първия и така нататък, и така нататък – всеки ярък пласт се налага предпазливо, за да не се смеси с по-горния или по-долния.

Лийн бе възхитен от поръчката ми. Той я повтори, за да се убеди, че правилно е чул.

– Ако не ви създава трудност – допълних аз. В същност то не бе по-трудно от това да се постави корабче с всичките платна в някоя бутилка.

– Лесна работа! – възкликна Лийн. По-късно щях да разбера, че това е любимият му израз. Нареди на иконома си веднага да ми донесе пус кафе.

Двамата с Юбриако влязоха в библиотеката, а останалите минахме в дневната, която имаше плувен басейн. За пръв път виждах дневна с басейн. Бях чувал за подобни чудеса, но да видиш толкова вода, събрана в обикновена стая, е съвсем друго нещо.

Прилекнах до басейна и завъртях ръка във водата, за да проверя температурата, която бе като на супа. Когато отдръпнах ръка и видях, че се е измокрила, трябваше да призная пред себе си, че тази мокрота съвсем не е възможна в съня ми. Ръката ми беше наистина мокра и щеше да остане такава известно време, ако не я изтрия с нещо.

Значи, всичко това ставаше в действителност. Тъкмо се изправих, икономът пристигна с моето пус кафе.

Не беше подходящо да се държа грубо. Възнамерявах да стана

отново предпазлив.

- Благодаря – казах на иконома.
- Няма защо, господине – отвърна той.

Клус и Идъл седяха на края на една кушетка, дълга към половин разстояние между две успоредни улици. Седнах при тях, защото искаха да оценят кротостта ми.

Продължаваха да размишляват за момента, в който мисис Греъм е открила достойното им поведение.

Клус се притесняваше, че не е имал много възможности да прояви достойнствата си – продавал от врата на врата рекламни кибритчета и календари.

– Най-доброто, което съм постигнал, е да си наложа да слушам как някой пазач на сграда ми разказва преживелиците си от войната – каза той. Спомни си за един такъв пазач на зданието на „Чембер“, който твърдял, че пръв от всички американци е минал моста над Рейн при Ремаган в Германия през Втората световна война. Овлавяването на този мост било изключително важно, то дало възможност на съюзническите армии да навлязат с бърз марш в сърцето на Германия. Клус се съмняваше в това, че въпросният пазач би могъл да бъде мисис Джек Греъм.

Израел Идъл допускаше обаче мисис Греъм да бъде предрешена като мъж.

– Понякога си мисля, че половината от нашите посетители в „Арапахо“ са преоблечени – рече той.

Възможността мисис Греъм да бъде предрешена щеше отново да се изтъкне скоро, и то най-потресавашо, от Арпад Лийн.

Междувременно обаче Клус се върна на темата за Втората световна война. Прояви лично отношение към тази тема. Каза, че двамата с него като бюрократи по време на войната сме си мислели, че ще се занимаваме само с поражения и победи.

– Войната бе спечелена от боеца, Уолтър. Всичко останало бяха мечти.

Той смяташе мемоарите, написани за тази война от цивилни, за измама, илюзия, че войната е била спечелена от оратори, писатели и хора с висок обществен пост, когато тя бе спечелена единствено от простия войник.

Телефонът иззвъня във фойето. Икономът дойде да извести, че търсят Клус, който може да говори от апарата на масичката за кафе пред нас. Телефонът беше черно-бял, пластмасов и наподобяваше Снупи – прочутото куче от комикса, наречен „Фъстъците“. „Фъстъците“ бе

собственост на бъдещата ми сфера на контрол в „РАМДЖАК“. По този телефон, както щях скоро да откроя, се говореше така: долепваш устни до корема на кучето и пхаш носа му в ухото си. Защо не?

Обаждаше се жената на Клус, Сара, старата ми приятелка, звънеште от къщи. Току-що се прибрала от частно дежурство при болна, видяла бележката му, в която той ѝ пишел къде е, какво прави там и на кой телефон да му се обадят, ако стане нужда.

Каза ѝ, че и аз съм с него, а тя не можеше да повярва. Поиска да говори с мен. И Клус ми подаде пластмасовото куче.

– Ало – казах аз.

– Невероятно! – изуми се тя. – Какво правиш там?

– Пия пус кафе до един басейн – отговорих аз.

– Не мога да си представя ти да пиеш пус кафе.

– Да, но пия.

Попита къде сме се засекали с Клус. Казах ѝ.

– Малък е светът, Уолтър – изрече тя и продължи в същия дух. Попита ме дали Клус ми е казал, че съм им направил голяма услуга, като съм свидетелствувал против него.

– Трябва да призная, че това мнение е дискуссионно – отговорих аз.

– Как го каза?

– Дискуссионно. – Изглежда, не беше чувала тази дума досега. Обясних ѝ я.

– Много съм тъпа – каза тя. – Толкова неща не знам, Уолтър. – Звучеше ми съвсем като добре познатата от миналото Сара. Сякаш пак беше Хиляда Деветстотин Трийсет и Пета година, което придаде на следващите ѝ думи необикновена острота: – Божичко, Уолтър! И двамата сме вече отгътък шейсетте! Как е възможно?

– То си е за чудене – отвърнах аз.

Покани ме да вечеряме с Клус у дома им; отговорих, че ако можем, ще се възползуваме от поканата ѝ, но не зная кога ще се освободим. Попитах я къде живее.

Оказа се, че тя и Клус живеят в сутерена на същата сграда, където живееше баба ѝ – в Тюдор Сити. Попита ме дали помня каква е била квартирата на баба ѝ – всичката стара прислуга и мебели, натъпкани в четири стаи.

Казах, че помня, и се разсмяхме.

Не споделих, че и синът ми също живее някъде в Тюдор Сити. После щях да преценя, че няма нищо странно в това двамата да са толкова наблизо, като се имат пред; вид животът му на музикант и доведените

му деца. Станкевич от „Ню Йорк Саймс“ живееше в същата сграда и това бе добре известно, защото децата бяха доста] буйни – само три етажа над Леланд и Сара Клус.

Тя ми каза, че е хубаво, дето все още можем да се смеем, въпреки всичко, което преживяхме.

– Поне не сме изгубили чувството си за хумор – рече тя.

Това ми напомни казаното от Джули Никсън за баща ѝ, след като ги изхвърлиха от Белия дом: „Той запази чувството си за хумор.“

– Да, поне то ми е останало.

– Келнер – продължи Сара, – какво търси тази муха в супата ми?

– Не те разбирам.

– Какво търси мухата в супата ми? – повтори тя.

И тогава се сетих: това бе първата фраза от гирляндата шеги, които си разменяхме по телефона. Затворих очи. Изрекох следващия ред и телефонът се превърна в машина на времето за мен. Даде ми възможност да избягам от Хиляда Девестотин Седемдесет и Седма и да се озова в четвъртото измерение.

– Навярно тренира гръдно плаване, госпожо – казах аз.

– Келнер, има пирони в супата ми.

– Извинете, госпожо, но това е печатна грешка. Не „пирони“, а „макарони“.

– Защо ми вземаш толкова пари за сметаната?

– Защото кравите мразят до коленичат върху тези мънички бутилки – отговорих аз.

– Все си мисля, че днес е вторник.

– Наистина е вторник.

– Ето какво си мисля постоянно. Кажете ми, сервите ли тиганици?

– Няма ги в менюто днес.

– Нощес сънувах, че ям тиганици – каза тя.

– Сигурно е било чудесно.

– Напротив, ужасно беше. Като се събудих, чаршафа ми го нямаше.

И тя си имаше причина да избяга в четвъртото измерение. Научих след време, че през тази нощ умряла болната, която Сара гледала. Сара много я обичала. Починала едва на трийсет и шест години, но имала по рождение болно сърце – увеличено, затлъстяло и слабо.

Представете си, моля, въздействието на този разговор върху Леланд Клус, седнал досама мен. Очите ми бяха затворени, както вече казах, и се намирах в такъв екстаз от липсата на време и пространство, че сякаш имах полово сношение с жена му пред очите му. Той ми прости, разбира

се. Прощава на всички и за всичко. Но пак му направи впечатление как унесено и любовно си приказвахме все още със Сара по телефона.

Има ли нещо по-многообразно от прелюбодеянието? Не, поне на този свят.

– Смятам да премина на диета – каза Сара.

– Искаш ли да ти разкрия средство, което да ти смъкне двайсет фунта противни тлъстини за нула време?

– Кажи го!

– Отрежи си главата.

Клус чуваше само моите реплики в разговора, началото или финала на шегите, но никога и двете едновременно. Някои от фразите криеха силни намеци.

Спомням си, попитах Сара дали пуши след сношение.

Клус не можа да чуе отговора ѝ, който беше:

– Не знам. Не съм обръщала внимание. – И прибави: – Какво си работил, преди да станеш сервитьор?

– Чистех курешките от часовниците с кукувичка.

– Много пъти съм се питала какво е бялото в курешките на птиците.

– Пак курешка – отговорих аз. – А какво работиш ти?

– Работя във фабрика за дамско бельо.

– Хубаво ли е да се работи на такова място? – попитах лукаво аз.

21

– О – каза тя, – не мога да се оплача. Изкарвам към десет хиляди годишно. – Сара се покашля и това също беше намек, който насмалко не пропуснах.

– Пипнала си кашлица там – съобразих да кажа все пак навреме.

– Много е упорита.

– Вземи две от тези хапчета. Ще ти помогнат.

И тя загълта: гъл-гъл-гъл. После попита какво съдържат хаповете.

– Най-силното очистително, известно в медицината.

– Очистително!

– Да – казах аз, – сега вече няма да смееш да кашляш.

Разказахме си вица и за болния кон, какъвто аз уж имах. В същност никога не съм имал кон. Ветеринарният ми дал половин фунт виолетов прах, който да дам на коня. Казал ми да направя тръба от хартия, да

сипя праха вътре, после да пхна тръбата в устата на коня и като духна, да вкарам праха в гърлото му.

– Как е сега конят?

– О, чудесно.

– Но ти не си съвсем добре.

– Да, защото конят духна пръв.

– Можеш ли още да се смееш като майка си? – понита тя.

Това не беше начало на друга шега. Сара наистина желаше да чуе как подраждавам смеха на майка ми, Коего правех много често по телефона, когато разговарях с нея. Не бях го правил от години. Трябваше не само да си изтъня гласа, но да го направя и по-приятен.

Интересното беше това: мама никога не се смееше високо. Беше приучена да сподавя смеха си още от съвсем млада прислужница в Литва. Защото господарят ѝ или някой негов гост, като я чуе да се смее някъде из къщи, може да си помисли, че се смее на него.

Затова, когато майка ми не можеше да сдържи смеха си, издаваше тънички, ясни звуци като музикална кутийка... или по-скоро като далечни звънчета. Те бяха много приятни за ухото.

И така, забравил къде съм в този миг, изпълних дробовете си, стегнах гърло и за удоволствие на старата ми приятелка наподобих смеха на майка ми.

Тъкмо тогава Арпад Лийн и Франк Юбриако се върнаха в дневната. Чуа края на смеха ми.

Казах на Сара, че трябва да привършваме, и затворих телефона.

Арпад Лийн ме измери изпитателно с очи. Чувал съм жени да казват, че някои мъже просто ги събличат с поглед. Сега разбрах какво означава това. Лийн правеше в момента с мен точно същото: искаше да си представи как бих изглеждал, ако няхах дрехи.

Започнал бе да подозира, че аз съм мисис Джек Греъм и го проверявам, облечена като мъж.

22

Не бях напълно сигурен, разбира се, дали си мисли, че съм мисис Греъм. Затова, когато почна да ме ухажда, се учудих много, както ме учудваха всичките странни неща през този ден.

Помъчих се да си внуша, че е крайно внимателен, за да смекчи въздействието на лошата новина, която тактично ще ми разкрие: че не

подхождам за „РАМДЖАК“ и че лимузината му чака долу да ме върне все така безработен в хотел „Арапахо“. Но очите му издаваха по-благоприятни перспективи. Той жадуваше да получава одобрението ми за всичко, което върши.

Каза на мен, а не на Леланд Клус или на Израел Идъл, че току-що е направил Франк Юбриако подпредседател на отдел към „РАМДЖАК“ за производства на сандвичи с кюфте.

Кимнах в знак на одобрение.

Но кимването не го задоволи.

– Мисля, че това е прекрасен пример как трябва Да се назначават хора на най-подходящата за тях работа – подхвърли той. – Нали? Това е истинската цел на „РАМДЖАК“, не мислите ли – да назначава хора с качества, за да могат да разгърнат способностите си най-пълно?

Въпросът беше отправен към мен и никой друг, затова след известна пауза аз казах „да“.

Същото се повтори след разговора с Клус и Идъл и наемането им от корпорацията, Клус ставаше подпредседател на Отдела за кибрити, украсени с диаманти, може би защото доста време бе продавал рекламни кибритчета. Идъл ставаше подпредседател на Хилтъновия клон от „Приатели на гостоприемството“ навярно заради тримесечния му стаж като ношен администратор в „Арапахо“.

Дойде и моят ред да вляза в библиотеката с Лийн.

– Последен, но не най-маловажен – намекна дискретно той. Като затвори вратата, която ни отделяше от останалите помещения, флиртуването ми с мен стана още по-очебийно.

– „Елате в кабинета ми, рекъл паякът на мушицата“ – прошепна той. И многозначително намигна.

Противно ми беше такова поведение. Питам се какво ли се е случило в библиотеката с онези преди мен.

Тук имаше бюро в стил „Мусолини“ с винтово столче до него.

– Може би ще седнете ей там – каза той. И веждите му се повдигнаха и спуснаха. – Това не е ли столът, който най-много ви допада? А? Който най-много ви допада.

„Някаква шега“ – рекох си аз. И кротко я приех. Отдавна бях изгубил всякакво достойнство.

– Господине – обърнах се към него аз, – не разбирам защо се държите така.

– О – възкликна той и вдигна пръст, – това се случва понякога.

– Не зная как сте се добрали до мен, нито дали наистина съм този,

за когото ме вземате.

– Още не съм ви казал за кого ви вземам.

– Аз съм Уолтър Ф. Старбък – рекох унило.

– Щом казвате така...

– Хм, който и да съм, вече не представлявам почти нищо. Обаче ако наистина тук предлагате служби, бих искал да получа някаква поскромна.

– Имам нареждания да ви направя подпредседател – каза той, – дадени ми от едно лице, което високо уважавам. И смятам да ги изпълня.

– Искам да бъда барман.

– О! – възкликна той. – И да пригответе за клиентите си пус кафе?

– И него ще приготвям, ако трябва. Имам докторат по миксология.

– Но си имате и чудно, тъничко гласче, когато искате да го покажете – добави той.

– Време е вече да си вървя. Мога и пеш да се прибера в къщи. Не живея далеч. – Беше само на около четирийсет преки. Нямах обувки, но кой ти гледа обувките? И без тях ще се добера някак до в къщи.

– Когато дойде време да си вървите, ще имате на разположение моята лимузина.

– Трябва да си тръгна сега. Не ме интересува как съм попаднал тук. Денят бе много изморителен за мен. Не се чувствавам в най-блестяща форма. Спи ми се. Ако познавате някой, който търси барман, дори за половин работен ден, предайте му, че се намирам в „Арапахо“.

– Какъв артист сте! – рече той.

Наведох очи. Не ми се искаше да гледам нито него, нито който и да е друг.

– Грешите – казах аз. – Никога не съм бил артист.

– Ще ви кажа нещо много странно.

– Няма да го разбере.

– Всички от присъстващите тази вечер тук си спомнят, че са ви виждали и друг път, но помежду си те не се познават. Как ще ми го обясните?

– Безработен съм. Току-що излязох от затвора. Обикалям из града, без да съм зает с нещо.

– Объркана история. Та казвате, че сте били в затвора?

– Случва се.

– Няма да ви питам за какво провинение сте лежали там. – Но смяташе, разбира се, че аз, бидейки мисис Греъм, предрешена като мъж, не трябва да се принуждавам да му тръскам все по-големи и по-големи

лъжи, освен ако самият го желая.

– „Уотъргейт“.

– „Уотъргейт“! – възкликна той. – А си мислех, че зная имената на почти всички, замесени в „Уотъргейт“. – Както установих по-късно, той не само знаеше имената им – познаваше ги доста по-отблизо, защото ги бе подкупвал да сътрудничат в незаконната кампания и подкрепял тяхната защита след това. – Защо за пръв път чувам името Старбък във връзка с „Уотъргейт“?

– Не зная – казах аз, още с наведена глава, – приличаше ми на участие в чудесна музикална комедия, когато критиците са споменали всички освен мен. Ако намерите някоя стара програма, ще ви покажа името си.

– Затворът беше в Джорджия, доколкото си спомням.

– Да. – Допусках, че го знае, защото Рой М. Кон е проверявал досието ми, натоварен със задачата да ме измъкне от ареста.

– Това обяснява понятието „Джорджия“ – каза той. Не можех да си представя кому е нужно да се обяснява понятието „Джорджия“.

– Затова познавате Клайд Картър, Кливланд Лос и доктор Робърт Фендър.

– Да. – Обзе ме страх. Защо този човек, един от най-влиятелните функционери на корпорацията в цялата планета, се блъска да установи колкото може повече данни за някакъв жалък обикновен затворник като мене? Дали не съществува подозрение у някои; че зная някаква пикантна тайна, още неразкрита, във връзка с „Уотъргейт“? Дали не си играе на котка и мишка с мене, преди да ме очистят някой ден?

– И Дорис Крам – прибави той; – сигурен съм, че познавате и нея.

Олекна ми, защото не я познавах! Невинен съм! Ей сега уликите му срещу мен ще рухнат. Мисли ме за друг човек и трябва да го убедя, че е сгрешил! Не познавах Дорис Крам!

– Не, не, не! Не познавам никаква Дорис Крам.

– Дамата, за която помолихте да не бъде пенсионирана от компанията „Американска арфа“.

– Не съм ви молил нищо.

– Изпуснах се, простете.

И тогава ужасът отново се събра в мен, защото се досетих, че познавам Дорис Крам. Тя беше старата секретарка, която плачеше и час по час забърсваше бюрото си в изложбената зала на „Арфата“. Но нямаше да му призная, че я познавам.

Той обаче знаеше, напълно съм сигурен! Знаеше всичко!

– Ще се зарадвате, като ви кажа, че ѝ се обадох лично и я уверих, че съвсем не е необходимо да напуска. Че може да остане, докогато иска. Възхитително, нали?

– Не. – Отговорът ми не беше по-лош от всеки друг.

Но вече си припомнях изложбената зала в „Арфата“. Сякаш съм бил там преди хиляда години, навярно в някой друг живот, преди да се родя. И Мери Катлийн О'Луни беше там. Арпад Лийн, с богатите си знания, щеше непременно да я назове след името на секретарката.

И после кошмарът на изминалия час внезапно се разкри в пълната си логична връзка. Знаех нещо, което Лийн не знаеше, което вероятно аз единствен знаех. Колкото и странно да изглежда, беше именно така: Мери Катлийн О'Луни и мисис Джек Грѐм са едно и също лице!

В този миг Арпад Лийн поднесе ръката ми до устните си и я целуна.

– Простете, задето проникнах във вашата тайна, госпожо – каза той, – но мисля, че нарочно ме улеснихте в това. Тайната ви обаче ще остане скрита в мен. Чувствувам се поласкан, задето ме удостоихте с честта да се срещнем на четири очи.

Пак ми целуна ръката, същата ръка, която мръсните, хищни пръсти на Мери Катлийн държаха сутринта.

– Крайно време беше – добави той. – Работим с вас така добре и доста от отдавна. Крайно време беше.

Погнусата ми от това, че мъж целува ръката ми, бе толкова спонтанна – почувствувах се като кралица Виктория! Гневът ми беше царствен, макар словата, които изразих, да бяха взети от кварталните площадки, дето се събирахме да играем като момчета в Кливланд:

– Какво, по-дяволите, правиш? Виж го ти, взема ме за жена!

Споменах по-горе, че отдавна съм изгубил достойнството си. В този миг Арпад Лийн изгуби своето за някакви секунди поради нелепата си грешка.

Беше безмълвен и пребледнял.

Когато се помъчи да се окопоти, не можа да се съвземе кой знае колко. Не беше в състояние даже да се извини, да покаже привлекателност или умение за нещо. Годен беше само да шаря за истината там, където мисли, че е тя.

– Но нали я познавате – каза най-после той. В гласа му звучеше покорство, защото бе съзнал това, кое то става ясно и на мен: по-силен съм от него и ако трябва, ще му го докажа. Потвърдих го с думи:

– Познавам я добре. Готова е да направи всичко, което ѝ поискам,

сигурен съм. – Последните ми думи бяха съвсем искрени. Отмъщавах си.

Той още бе разстроен. Бях застанал между него и бога му. Сега той наведе очи.

– Хм – успя да изрече Лийн и замълча, – кажете за мене някоя добра дума, ако желаете.

Повече от всякога исках да избавя Мери Катлийн О'Луни от ужасния живот, който демоните в главата ѝ я бяха принудили да води. Знаех къде ще я открия.

– Бих искал да ми кажете – обърнах се към сломения Лийн – къде мога да намеря чифт обувки по това време на нощта.

Гласът му прозвуча сякаш от мястото, където се готвех да отида – грамадната пещера под Голямата централна гара:

– Лесна работа!

23

Следващата постъпка, която осъзнах, останал сам, като се уверих, че никой не върви след мене, бе, че слизам по железните стъпала към пещерата. На няколко стъпки извиквах тихо и прочувствено, с нотка на утешение:

– Аз съм, Уолтър, Мери Катлийн! Идвам при теб! Как бях обут? Носех черни лачени вечерни обувки с малки фльонги отпред. Даде ми ги десетгодишният син на Арпад Лийн, Декстър. Бяха точно като за моя крак. Декстър си ги купил за уроците по танци. Вече не му трябвали. И прокарал успешно първия си ултиматум към родителите: казал им, че ще се самоубие, ако държат да продължава уроците по танци. Толкова мразел тези уроци.

Беше мило момче – яви се по пижама и бански халат, след плуване в дневната. Прояви съчувствие и грижа към мен, дребничкия старец без обувки на краката. Напомнях някой добър елф от приказка, а той – малък принц, който дарява на елфа вълшебни обувки за танц. Какво прекрасно момче бе той! С големи кафяви очи. С коса, напомняща корона от черни къдрици. Всичко бих дал, за да имам такъв син! Но и синът ми щеше да бъде много доволен, ако има за баща човек като Арпад Лийн.

Казвам самата истина.

– Аз съм, Уолтър, Мери Катлийн! – извиках отново. – Идвам при теб!

В долния край на стълбите открих първия белег, Който подсказваше, че има нещо лошо. Беше пазарска торба от „Блумингдейл“ – паднала на една страна и повърнала разни дрипи, заедно с глава на кукла и брой на „Вог“, издание на „РАМДЖАК“.

Изправих торбата и натъпках нещата обратно в нея, преструвайки се, че само това трябваше да се направи, за да бъде всичко пак в ред. Тогава забелязах кърваво петно на пода. Не можех да си обясня характера му. От него нататък следваха и други.

Не искам да протакам напрежението съвсем безцелно, читателите да усетят тръпки на ужас, да им внуша, че ще намеря Мери Катлийн с ръце, отрязани до китките, да размахва кървавите си чукани към мен. Защото тя в същност бе блъсната от едно такси на Вандербилт Авеню и отказала да ѝ дадат медицинска помощ, рекла, че се чувствава добре, нищо ѝ няма.

Но съвсем не беше добре.

Може би в думите ѝ имаше някаква ирония, която аз не бях в състояние да потвърдя. Беше много вероятно Мери Катлийн да е пострадала от такси на собствената ѝ корпорация.

Носът ѝ беше счупен, от него е капала кръвта. Но имаше и по-сериозни рани. Не мога да ги изброя. Нямахме опис на травмите, нанесени на Мери Катлийн.

Беше се скрила в един клозет. Капките кръв ми показаха къде да я потърся. Нямахме съмнение, че ще я намеря там. Кецовете ѝ се виждаха изпод вратата.

Поне не беше още труп. Когато изрекох тихичко името си и най-доброжелателните си намерения, тя отключи вратата и я разтвори. Не вършеше нищо в клозета, само седеше на чинията. Но може и да е свършила там нещо, защото в момента унижението ѝ от живота беше пълно. Кръвотечението от носа ѝ беше спряло, но ѝ бе оставило следи, напомнящи мустаците на Адолф Хитлер.

– О! Бедна моя! – простенах аз. Беше равнодушна към състоянието си.

– Такава е съдбата ми. Такава е и майчината ми съдба – каза тя. Майка ѝ беше починала от лъчева болест.

– Как стана това с теб? – попитах аз.

Каза ми, че я блъснало такси. Малко след като пуснала писмото до Арпад Лийн, в което потвърждавала всичките нареждания, дадени му по телефона.

– Ще извикам линейка – рекох аз.

– Не, не – възпротиви се тя. – Стой тук, стой тук.

– Но ти се нуждаеш от помощ!

– Вече не трябва нищо.

– Дори не знаеш какво ти е пострадало.

– Умирам, Уолтър. Останалото не е важно.

– Докато е жив човек, все има някаква надежда – казах аз и понечих да хукна нагоре по стълбите.

– Не ме оставяй пак сама! – извика тя.

– Искам да ти спася живота!

– Първо чуй какво ще ти кажа! Седях тука и си мислех: „Господи... след всичко, което преживях, след всичко, за което съм се трудила, да няма поне един, който да чуе последните ми думи.“ Ще отидеш за линейка, тогава кой ще разбере човешки нещо от устата ми?

– Да ти помогна ли?

– И така ми е добре. Това „добре“ не беше казано случайно. Беше се навлякла с триста дрехи и естествено ѝ беше топло. Главницата ѝ опираше в ъгъла на кабинката и беше подложила дрипи за възглавничка, да не я убива металната стена.

От време на време в живата скала, която ни обграждаше, отекуваше тътнеж. И горе нещо умираше периодично, железопътният трафик на Съединените щати. Полустрошени локомотиви теглеха напълно разнебитени пътнически вагони към и от гарата.

– Зная тайната ти.

– Коя? – попита тя. – Аз имам вече много тайни. Очаквах да посрещне драматично разкритието ми, че знам високия ѝ пост – най-голям акционер в „РАМДЖАК“. Но, разбира се, претърпях провал. Тя ми го беше вече казала, без да обърна внимание.

– Оглуша ли, Уолтър?

– Чувам те сега добре.

– При всичко, което ми се случи, да не мислиш, че Ще трябва да крещя последните си думи?

– Не. Но не искам да слушам повече за никакви последни думи. Ти си толкова богата, Мери Катлийн! Можеш да наемеш цяла болница, ако поискаш... и да заставиш персонала ѝ да те излекува!

– Мразя този живот – каза тя. – Направих всичко, за да стане той по-добър за хората, но навярно възможностите на благотетеля са малки. Достатъчно опитвах. Сега искам да заспя.

– Но какво те кара да живееш именно така! – възкликнах аз. – Това дойдох да ти кажа. Ще те запазя, Мери Катлийн. Ще наемем хора, в

които имаме доверие. Хауард Хюс бе наел мормони¹⁶ – заради високите им морални качества. И ние ще наемем мормони.

– О, божичко, Уолтър – каза тя, – мислиш ли, че не съм наемала мормони?

– Така ли? – изумих се аз.

– Бях затънала до уши в мормони по едно време – рече тя и ми разказа най-ужасната история, която можех да очаквам.

Това се случило по времето, когато още живеела разкошно, когато още се опитвала да извлече поне малко удоволствие от голямото си богатство. Била чудачка, която мнозина искали да снимат, да отвлекат и мъчат по някакъв начин... или пък да убият. Да я убият заради ръцете или парите ѝ, но и за отмъщение. „РАМДЖАК“ обрал и разорил много по-дребни фирми, корпорацията имала пръст и в свалянето на правителства в някои малки и слаби страни.

Затова Мери не смеела да разкрива истинската си самоличност пред никого освен верните си мормони и постоянно се местела от град на град и от държава в държава. Но се разчуло, че живее на последния етаж на един хотел на „РАМДЖАК“ в Манагуа, Никарагуа. На този етаж имало двайсет луксозни апартамента и тя наела всичките. Двете стълбища надолу от етажа били затворени с груба зидария като на арката във фойето на „Арапахо“. Командното устройство на асансьорите нагодили така, че само един от тях да може да достига последния етаж, а този асансьор се обслужвал от мормон.

Дори управителят на хотела може би не знаел коя е в същност тя. Но, изглежда, всички в Манагуа се досещали за истинската ѝ самоличност.

Да става каквото ще: един ден тя безразсъдно решила да излезе в града сама, да вкуси макар за малко това, което не била вкусвала години – какво е да си най-обикновено човешко същество. Излязла с перука и тъмни очила.

Сприятелила се с някаква американка на средна възраст, която плачела на една пейка в парка. Жената била от Сейнт Луис. Мъжът и бил майстор-пивовар в отдела „Анхойзер-Буш“ на „РАМДЖАК“. Дошли в Никарагуа за медения месец на втория си брак по съвета на един служител в туристическо бюро. Тази сутрин мъжът ѝ умрял от дизентерия.

Мери Катлийн я отвела със себе си и я настанила в един от многото свободни апартамента на хотела, като наредила на неколцина от своите

16. Религиозна секта в САЩ, основана през XIX век. – Б.пр.

мормони да уредят изпращането на трупа и вдовицата обратно в Сейнт Луис със самолет на „РАМДЖАК“.

Когато Мери Катлийн влязла да ѝ съобщи за разпорежданията, които дала, намерила жената удушена с шнура на завесата. Това било наистина ужасно произшествие: извършителят му очевидно се е надявал, че жената в апартамента е самата Мери Катлийн. Ръцете ѝ били отрязани до китките. Изобщо не могли да ги намерят.

Мери Катлийн заминала наскоро след това за Ню Йорк. Започнала да наблюдава с бинокъл от апартамента си в „Уолдорф Тауърс“ жените с пазарски торби. Армейският генерал Дъглас Макартър живеел случайно точно над нея.

Тя не излизала от къщи, не приемала посетители, не извикала никога при себе си. Персоналът на хотела нямал достъп до нея. Мормоните ѝ доставяли храната отдолу, оправяли леглата, почиствали жилището. Но един Ден тя все пак получила заплашително писмо. Сложено било в розов парфюмиран плик, отгоре върху най-интимното ѝ бельо. В него се казвало, че авторът му знае коя е тя и я смята виновна за свалянето на законното правителството на Гватемала. Затова бил решил да вдигне хотела във въздуха.

Мери Катлийн не можела да понесе и това. Излязла навън, придружена от своите мормони, които ѝ били безспорно верни, но неспособни да я защитят. Започнала да се предпазва, като се навличала с много дрехи, които събирала от кофите за смет.

– Щом парите са те направили нещастна – казах аз, – защо тогава не се отървеш от тях?

– Точно това правя! – възкликна тя. – След като умра, надникни в лявата ми обувка, Уолтър. Ще намериш там завещанието ми. Оставям корпорацията на законните ѝ притежатели, американския народ. – И се усмихна. Беше мъчителна гледката на космическото ѝ щастие, изразено от венците и един-два загнили зъба.

Помислих, че е мъртва. Но не беше.

– Мери Катлийн?... – изрекох аз.

– Още не съм умряла.

– Наистина отивам да намеря помощ.

– Ако отидеш, ще умра. Ще видиш, вече мога да умра, когато си поискам. Мога да уцеля времето.

– Никой не може.

– Жените с пазарски торби могат. Имаме за това специално разрешение. Не можем да определим кога ще почне агонията ни. Но веднъж

почнала, Уолтър, можем да си изберем най-подходящия момент за края. Би ли искал да умра сега, или докато преброиш до десет?

– Не сега, изобщо не искам да умираш.

– Тогава няма никъде да ходиш.

И останах. Какво друго можех да направя?

– Искам да ти благодаря, задето си ме любил – каза тя.

– По всяко време съм готов.

– Веднъж на ден е достатъчно. Днес вече си го имах.

– Ти беше първата жена, с която съм се любил – казах аз. – Помниш ли?

– Помня прегръдките ти – каза тя. – Помня и как казваше, че ме обичаш. Никой не ми го беше казвал преди тебе. Само майка ми често ми го казваше... но после умря.

Отново заплаках.

– Ти си го казвал ей така.

– Не, обичах те, обичах те. О, господи... наистина те обичах.

– Добре, бъди спокоен – каза тя. – Не си виновен, че си се родил без сърце. Поне си се помъчил да повярваш в това, в което вярват хората със сърца... и беше добър с мен.

Дъхът ѝ спря. Спря и да примигва. Беше мъртва.

ЕПИЛОГ

Има още. Винаги може да се добави още.

Беше девет вечерта през първия ми ден на пълна свобода. Разполагах с още три часа. Качих се горе и казах на един полицаи, че в подземното има мъртва жена с пазарска торба.

Службата му го беше направила циник. Рече ми:

– Е, и какво ново?

Останах като предано животинче до трупа на старата си приятелка в подземното и зачаках хората с линейката. Забавиха се, защото знаеха, че е умряла. Тя вече се вкочаняваше, когато пристигнаха. Говореха за нея. Трябваше да ги попитам какво са казали – те не говореха английски. Оказа се, че майчиният им език е урду. И двамата бяха пакистанци. Английският им беше много лош. Ако Мери Катлийн бе умряла в техните ръце, а не в моите, сигурен съм, че щяха да помислят, че е говорила неразбираемо.

Помолих ги, за да възпра риданията, които се надигаха в мен, да ми

разкажат нещо за урду. Отговориха, че литературата на този език не е по-малка от останалите по света, но че урду е започнал съществуването си като изкуствен и неблагозвучен език, създаден в двора на Чингиз хан. Предназначението му отначало било военно. Новият език позволявал на командирите да дават заповеди, разбираеми във всяка част от Монголската империя. Поетите по-късно му придали красота.

Живей и се учи.

Съобщих на полицията моминското име на Мери Катлийн. Съобщих и моето име. Нямах намерение да се подмазвам на властта. Нито исках някой да научи, че мисис Джек Греъм е мъртва. Последниците от такова известие ще предизвикат срутването на лавина.

Бях единственият на планетата, който можеше да причини това срутване. Но още не бях готов за него. Не било никак ловко от моя страна, се изразиха някои. Било резултат от присъщия ми страх от лавините.

Тръгнах си за в къщи, невинен малък елф с вълшебните си обувки за танц, вървах към хотел „Арапахо“, Много слама бе превърната в злато този ден и много злато бе превърнато в слама. А преображенията първа започваха.

В хотела имаше нов ношен администратор, след като Израел Идъл бе извикан при Арпад Лийн. Бяха изпратили този нов човек да го замества временно с кратко предизвестие. Редовната му служба била на рецепцията в „Карлайл“, също хотел на „РАМДЖАК“. Бе изискано облечен и с безупречно спретнат вид. И беше се обидил, задето трябва да се разправя с разни проститутки и хора, току-що излезли от затворите, лудниците и други подобни заведения.

Не се съдържа и ми призна: работи в същност в „Карлайл“, тук само временно замества. „Арапахо“ не било място за него.

Когато му казах името си, той ме уведоми, че им а пакет за мен, а също и писмо.

Полицията връщаше обувките ми и беше иззела кларнетните части от скрина ми. Писмото беше от Арпад Лийн. То съдържаше собствено-ръчно написан документ, подобен на завещанието на Мери Катлийн, което пазех във вътрешния джоб на самото си – при дипломата за доктората по миксология. Джобовите на шлифера ми бяха натъпкани с други материали от обувките на Мери Катлийн. Издули се бяха като дисаги.

Лийн пишеше, че писмото е строго поверително. Извиняваше се, че поради суматохата в жилището му по време на нашето посещение забравил да ми предложи конкретна работа. Намекваше ми, че ще имам щастието да работя в стария му сектор, производството на вътрешно

регионални грамофонни плочи. Сега в този сектор били включени „Ню Йорк Таймс“ и филмовата къща „Юнивърсъл“, „Братя Ринглинг“, издателствата „Барнам и Бейли“ и „Дел“, и други. Имало и компания за производство на храна за котки, относно която не бивало да се тревожа. Тя щяла да бъде прехвърлена към „Обединени хранителни стоки“. Била подразделение на „Таймс“. „Ако това не Ви е по сърце – пишеше той, – ще Ви намерим нещо друго, което да подхожда. Много ме вълнува фактът, че сред нас ще има наблюдател на мисис Греъм. Моля, предайте й най-горещите ми поздравя.“

Имаше и послепис. Той гласеше, че мистър Арпад Лийн си позволява волността да уговори среща в единайсет часа на следния ден между мен и някой си на име Морти Силс. Следваше адресът му. Помислих, че този Силс е вероятно административен директор или нещо такова. Оказа се, че е обикновен шивач.

За втори път мултимиллионер изпращаше мен, Уолтър Ф. Старбък, при шивача си, за да бъде приведен в неподозирана имитация на истински благородник.

* * *

На сутринта още бях изтръпнал от ужаса пред лавината. Бях станал по-богат с четири хиляди долара и фактически крадец. Мери Катлийн имаше четири банкноти от по хиляда долара, пхнати под езиците на кецовете ѝ.

Вестниците не пишеха за смъртта на Мери Катлийн. И защо да пишат? Кой го беше грижа за това? Имаше некролог за пациентката на Сара Клуз – жената с болното сърце. Била с три деца. Мъжът ѝ загинал при автомобилна катастрофа преди месец. Децата оставаха кръгли сираци.

Докато Морти Силс ми вземаше мярка за костюма, аз си мислех отвратен как може никой да не потърси досега Мери Катлийн. Клайд Картър, току-що пристигнал със самолет от Атланта, беше при същия шивач. И той си подготвяше съвсем ново облекло, преди да го е видял Арпад Лийн.

Беше уплашен.

Казах му да не се плаши.

Отидох следобед в моргата и открих Мери Катлийн. Не беше трудно. Кой друг би потърсил мъничкото ѝ телце? Тя нямаше близки. Аз бях единственият ѝ приятел.

Хвърлих ѝ последен поглед. Но в тялото нямаше нищо. То вече бе

празно. „Голяма откачалка.“

Намерих служител от погребално бюро чак на една пряка оттам. Поръчах му да вземе тялото, да го намаже с благовонни масла и го положи в хубав ковчег. Нямаше погребална церемония, дори не придружих останките до гроба, който представляваше крипта в нещо като голяма бетонна медена пита в Мористаун, Ню Джързи. Видях реклама за това гробище в сутрешния брой на „Таймс“. Всяка крипта имаше изящна бронзова вратичка с гравирано на нея име на покойника.

Можех ли да допусна, че човекът, който гравираше имената по вратичките на тези крипти, ще бъде арестуван две години по-късно заради шофиране в нетрезво състояние и че ще коментира особеното име на задържалия го служител. Бил срещал това име само веднъж – на скръбното си работно място. Името на служителя, помощник шериф от областта Морис, било Франсис Кс. О'Луни.

О'Луни се поинтересувал дали няма някаква роднинска връзка с покойната.

От оскъдните документи в канцеларията на гробището О'Луни разбрал, че Мери Катлийн е изпратена там от нийоркската морга. Получил отпечатъците от пръстите ѝ. Дори слабото му подозрение, че е била арестувана или е лежала в психиатрична клиника, не го разколебало да изпрати отпечатъците във Федералното бюро за разследване.

Ето причината за рухването на „РАМДЖАК“.

* * *

Към този случай имаше необикновен страничен факт. О'Луни, преди да разбере докрай коя е в същност Мери Катлийн, се влюбил в своята представа за нея като млада. Но, кой знае защо, тази представа била съвсем погрешна. Виждал я висока, с пищни форми и брюнетка, а тя беше ниска, кльощава и червенокоса. Представял си я като имигрантка, постъпила на работа при ексцентричен милионер в призрачно имение и че едновременно харесва и се отвращава от този мъж, който я оскърбява така ужасно, че просто не ѝ се живее.

Това било изнесено на бракоразводното дело на О'Луни от съпругата му, трийсет и две годишна. Помествали го на първите страници на булевардния печат в продължение на повече от седмица. О'Луни вече се прочул. Вестниците го наричали „Мъжът, който издаде тайната на «РАМДЖАК»“, или другояче, но все в този дух. Жена му твърдеше, че се отчуждил от нея, защото се влюбил в привидение. Не искал да спи повече с нея. Престанал да си мие зъбите. Все закъснявал за работа.

Родило му се внуче, а не проявявал никакво внимание към бебето. Не го поглеждал.

Особено отчайващо било това, че дори след като установил каква е в същност Мери Катлийн, останал верен на своята мечта.

– Никой не може да ми отнеме този блян. Той ми е най-скъпото – заявил О'Луни.

Уволнили го, така научих. Жена му пак го съди – за дела си от хонорара, който получил, като продал своя блян на киното. Филмът ще се снима в едно призрачно старо имение в Мористаун. Ако вярваме на сплетническите колони в печата, усилено се търси талантива артистка за ролята на имигрантката ирландка. Ал Пачино вече приел да играе шефира О'Луни, а Кевин Маккарти – ексцентричния милионер.

* * *

Доста време похабих и сега трябва да се върна в затвора, така казват. Шумните ми закачки с останките на Мери Катлийн не бяха престъпление, но постъпките ми имаха отношение към деянията, предвиджани в параграф „Е“ на Кодекса за углавните престъпления: според член 190, алинея 30 от Наказателния закон на щата Ню Йорк се носи отговорност за незаконно укриване на завещание.

Бях погребал и завещанието в един сейф на компанията „Хановерски тръст на производителите“, отдел на „РАМДЖАК“.

Опитах се да обясня на малката си кучка, че господарят ѝ трябва да отсъства за известно време – нарушил е член 190, алинея 30. Казах ѝ, че законите се пишат, за да ги спазваме. Тя нищо не разбра. Обожава гласа ми. Всяка новина от устата ми за нея е добра. Върти опашка.

* * *

Живеех много разкошно. Купих мезонет с ведомствен заем при нисък лихвен процент. Продадох премийните си акции за облекло и мебели. Станах постоянен посетител в Метрополитен опера и Нюйоркския балет, отивах дотам и се връщах с лимузина.

Давах интимни приеми в дома си за авторите на „РАМДЖАК“ и изпълнителите от грамофонните плочи, както и за киноактьори и църковни артисти – Айзак Башевис Сингър, Мик Джагър, Джейн Фонда, Гюнтер Гебел Уилямс и други. Беше забавно. Когато „РАМДЖАК“ присъедини галерията „Марлбъро“, както и Дружеството на американските художници, започнах да каня в дома си живописци и скулптори.

Как се проявявах в „РАМДЖАК“? Докато бях ръководител в тази корпорация, моят отдел, включително компаниите под таен или явен наш контрол, спечелиха единайсет платинени плочи, четирийсет и две златни плочи, двайсет и две награди „Оскар“, единайсет Национални награди за литература, две флагчета на Американската лига, две флагчета на Националната лига, две шампионски титли по бейзбол и петдесет и три грамоти... а възвръщаемостта на капитала не падна никога под 23%. Дори се включих във вътрешните битки на корпорацията, за да осуетя прехвърлянето на компанията за производство на котешка храна от моя отдел в „Обединени хранителни стоки“. Бе вълнуващо. Развихрих се с пълна сила.

На ко съм ни се размина няколко пъти Нобеловата награда за литература. Обаче сега имаме двама нейни лауреати; Сол Белоу и мистър Сингър.

Включиха ме в Биографичния справочник „Кой какъв е“ за пръв път в живота ми. Но ще призная, че успехът ми е малко блед, защото моят отдел контролира „Гълф енд Уестърн“, който пък контролира Издателството на Биографичния справочник. Писах всичко за себе си, освен че съм лежал в затвора и как се казва моят син; не премълчах обаче месторождението си, къде съм учил, разните постове, които съм заемал, и моминското име на жена ми.

* * *

Канех ли сина си на моите приеми – да побъбри с толкова свои кумири от двата пола? Не. Той напусна ли „Таймс“, когато станах негов шеф? Пак не. Поднесе ли ми писмено или по телефона поздравленията си? Отново не. А аз опитах ли се да вляза във връзка с него? Само веднъж. Бях в сутеренното жилище на Леланд и Сара Клус. Пиех – нещо, което не обичам и правя рядко. И бях просто физически близо до сина си. Квартирата му беше само на трийсет стъпки над главата ми.

В същност Сара ме накара да му се обадя по телефона.

Набрах номера. Беше към единайсет вечерта. Отговори едно от внучетата, попитах го как се казва.

– Джуан – отвърна детето.

– А второто ти име?

– Станкевич. – Както бе писала в завещанието си жена ми, Джуан и брат му Джералдо получаваха репарации от Западна Германия срещу конфискуваната във Виена книжарница на тъста ми от нацистите след аншлуса – „присъединяването“ на Австрия към Германия през Хиляда

Деветстотин Трийсет и Осма. Завещанието на жена ми беше старо, писано още когато синът ни Уолтър беше малък. Адвокатът я беше посъветвал да оставиш парите на внуците си, та приходите им да не бъдат облагани с данъци. И жена ми прояви практичност. Тогава бях без работа.

– Татко ти в къщи ли е? – попитах аз.

– Не, на кино е.

Отдъхнах си. Не си казах името. Обещах по-късно пак да позвъня.

* * *

Сега за подозренията на Арпад Лийн към мен; както всеки друг, така и той имаше право да подозира много или малко, колкото желае. От мисис Грем престанаха да идват писма с отпечатащи от пръсти. Последното ѝ писмо потвърждаваше, че Клус, аз, Юбриако, Идъл, Лос, Картьр и Фендър трябва да бъдат направели подпредседатели.

След това настъпи гробно мълчание – но беше имало и други такива мълчания. Едно бе продължило две години. Лийн например работеше по силата на писмо, пратено му от Мери Катлийн през Хиляда Деветстотин Седемдесет и Първа, което беше твърде лаконично: „Придобий, придобий, придобий!“

Безспорно беше избрала най-подходящия човек за тази работа. Арпад Лийн бе роден да придобива, придобива и придобива.

Коя бе най-голямата лъжа, която му изгърсих? Че се виждаме с Мери Катлийн веднъж седмично, че тя е щастлива и добре и съвсем доволна от начина, по който вървят работите.

Заявих пред заседателите, които трябваше да решат въпроса дали той да бъде подведен под съдебна отговорност: безусловно е вярвал на думите ми, каквото и да му предам за мисис Грем.

Телепатично бях в изключително положение спрямо този човек. Знаех отговорите на безброй съществени въпроси, които би искал да узнае за живота си.

Защо трябваше да придобива, придобива и придобива? Защото божеството му искаше да предаде богатството на Съединените щати в ръцете на народа. Къде се намираше божеството му? В Мористаун, Ню Джързи. Доволна ли беше тя от работата му? Нито доволна, нито не, защото отдавна беше труп. Какво трябваше да прави Лийн занапред? Да си намери друго божество в да му служи.

Бях в изключително положение и спрямо милионите му подчинени, защото той пък беше тяхно божество и знаеше точно какво иска и защо.

* * *

Хм... корпорацията вече е разпродадена от федералното правителство, което нае двайсет хиляди нови бюрократи, половината от тях юристи, за анализ на нейната работа. Мнозина мислеха, че „РАМДЖАК“ притежава всичко в страната. И се получи голямо спадане на обаянието, когато се установи, че корпорацията е притежавала едва 19% – дори под една пета. Но... „РАМДЖАК“ си оставаше голям в сравнение с други конгломерати. Вторият по големина конгломерат в т.нар. „свободен свят“ е два пъти по-малък. А следващите пет, ако се обединят, ще се равняват само на около две трети от „РАМДЖАК“.

Излиза, че има изобилие от долари, с които да се купят всички лицензи, продавани от федералното правителство. Самият президент на Щатите се учуди колко долара са били пръснати в света през последните години. Като че беше казал на всички жители на нашата планета: „Моля, пометете си двора и ми пратете ланската си шума.“

На една от вътрешните страници на „Дейли Нюз“ вчера бе поместена снимка на бруклински кей. На този кей имаше цял акър бали, които напомнях памук. Това били балите с американска валута от Саудитска Арабия, долари в брой за всяка бъчва с кълцано месо за кюфтета, изпратена им от Макдоналдвия клон на „РАМДЖАК“.

Текстът на снимката гласеше: „НАЙ-СЕТНЕ В РОДИНАТА!“

Кой е щастливият притежател на всички тези бали? Народът на Съединените щати, както повелява завещанието на Мери Катлийн О'Луни.

* * *

Какво според мене беше сгрешено в плана на Мери Катлийн за мирна икономическа революция? Първо, федералното правителство бе съвсем неподготвено да ръководи деловата дейност на „РАМДЖАК“ от името на народа. И второ: повечето от тази дейност, предназначена единствено за трупане на печалби, беше толкова далеч от нуждите на народа, колкото, да кажем, градушката. Мери Катлийн можеше като нищо да завещае на народа и една пета от метеорологичното време. Деловата дейност на „РАМДЖАК“ в същността си беше така чужда на радостите и скърбите на хората, както дъждът, който валеше в нощта, когато екзекутираха Мадейрос, Сако и Ванцети на електрическия стол. Щеше да вали й без тази екзекуция.

Икономиката е безсмислена метеорологична система – нищо повече.

Някои се присмиват на народа, задето получава толкова блага в наследство.

* * *

Миналата седмица имаше вечеря, дадена в моя чест – един вид „прошалан банкет“. Отбелязваше се завършването на последния ми пълен ден в службата. Домакини бяха Леланд Клуз и прелестната му съпруга Сара. Те не бяха се преместили от сутеренното си жилище в Тюдор Сити, нито Сара се бе отказала да гледа болни срещу заплащане, въпреки че сега Леланд изкарва приблизително сто хиляди долара годишно в „РАМДЖАК“. Повечето от приходите им отиват за финансиране на Програмата за подпомагане на чуждите деца, план, който им дава възможност да издържат деца със зла съдба в различни краища на света. Мисля, казаха, че издържат петдесет деца. Имат писма и снимки на някои от тях и ги показаха на присъстващите.

За някои хора съм едва ли не герой, нещо ново в биографията ми. Аз и само аз продължих живота на „РАМДЖАК“ с повече от две години. Ако не бях укрил завещанието на Мери Катлийн, присъстващите на вечерята никога нямаше да станат подпредседатели на „РАМДЖАК“. Самият аз щях да бъда изхвърлен... и да стана това, което очаквах – мъж с пазарска торба, ако доживея излежаването на присъдата.

Пак ли фалирах? Да. Защитата ми струваше скъпо. И друго: адвокатите ми от аферата „Уотъргейт“ ми надушиха следите. Още им дължа голяма сума за всичко, което направиха за мен.

Клайд Картър, бившият ми пазач в Джорджия, а сега подпредседател на Крайслеровия клон „Въздушен темп“ от „РАМДЖАК“, присъствуваше на вечерята с милата си жена Клодия. Разсмяха до сълзи публикацията, когато повтори думите на братовчедата си, президента: „Никога няма да ви излъжа“, обещал да възстанови Саут Бронкс и тъй нататък.

Франк Юбриако бе дошъл с чудесната си нова женичка Марилин, само на седемнайсет години. Франк е на петдесет и три. Запознали се в една дискотека. Изглеждат много щастливи. Тя призна, че това, което най-първо й харесало у него, била бялата ръкавица само на едната му ръка. Любопитно й било да разбере защо. Той й казал отначало, че ръката му изгорела огнехвъргачка в Корейската война, но по-късно си признал, че я изгорил в един „пържолатор“. Сдобили се с масичка-аквариум за тропически риби.

Франк изобрети нов вид маркировъчна каса за Макдоналдовия отдел за сандвичи с кюфте. Все по-трудно ставало намирането на

служители, които познават цифрите добре, затова Франк свалил числата от клавишите на касата и ги заменил с изображения на сандвичи, млечни коктейли, пържени картофи по френски, кока-кола и така нататък. Човекът, който сумира сметката, просто натиска картинките на различните неща, които му поръчва клиентът, и касата прави сбора вместо него.

Франк получил голяма премия за своето изобретение.

Мисля, че саудитските араби ще направят всичко възможно той да остане колкото може по-дълго на длъжността си.

Получи се телеграма до мен от доктор Робърт Фендър, още в затвора в Джорджия. Мери Катлийн пожелаала „РАМДЖАК“ да направи и него подпредседател, но нямало как да го измъкнат. Измяната е доста сериозно престъпление. Клайд Картър му писал, че аз също се връщам в затвора и че ще ми дават прощална вечер, а той да прати телеграма за случая.

В телеграмата пишеше „Тинг-а-линг“.

Това бе взето от научно-фантастичния му разказ за съдията от планетата Викуна, който трябвало да намери ново тяло, в което да се всели, и който се вмъкна в ухото ми, докато бях в Джорджия, и така се впи в чувствата и съдбата ми, че аз умрях.

Според съдията в този разказ, на Викуна така си казвали за здрасти и довиждане: „Тинг-а-линг“.

„Тинг-а-линг“ напомняше хавайското „алоха“, което също се употребява и за здравей, и за довиждане.

„Здрасти и довиждане“. Какво друго можем да си кажем? Езикът ни е по-обемен, отколкото е нужно.

Попитах Клайд знае ли върху какво работи Фендър в момента.

– Научнофантастичен роман за икономиката – отговори ми той.

– А каза ли ти псевдонима, под който ще го издаде?

– Килгор Траут – отвърна Клайд.

* * *

Преданата ми секретарка Лиора Бордърс и мъжът и Ланс бяха също на вечерята. Ланс почти оздравял от цялостната си мастектомия. Каза ми, че на един от двеста случая мастектомията се прилага върху мъж. Живей и се учи!

Имаше и още няколко приятели от „РАМДЖАК“, които би трябвало да дойдат, но не посмяха. Бояха се, че репутацията им, а оттам и тяхното бъдеще като началници ще бъдат опетнени, ако се разбере, че са

приятелски настроени към мен.

Пристигнаха телеграми и от лица, присъствували на прочутите ми малки приеми – Джон Кенет Голбрайт, Салвадор Дали, Ерика Джонг, Лив Улмак, Летящите Фарфани и други.

Телеграмата на Робърт Редфорд, помня, гласеше: „Дръж се сега!“

Не можеше да се каже, че тези телеграми са съвсем непринудени. Както по-късно Сара Клус ще признае в съда, тя ги изпросвала цяла седмица.

Арпад Лийн прати устно поздравление, което Сара ми прошепна на ухото съгласно молбата му: „Приятно забавление.“ Това можеше да се разбира по милион различни начини.

Кой знае защо, не беше председател на комисията по разформирането на „РАМДЖАК“. Бяха го наели в Американската телефонно-телеграфна компания, наскоро откупена от една нова компания в Монако, на име „БИБЕК“.

Поне този път ще имам някои истински приятели извън затвора.

В средата на масата беше сложена ниска, широка ваза с жълти лалета. Отново бе дошъл април.

Навън валеше. Природата съчувствуваше...

* * *

Седях на почетното място – вдясно от, домакинята, Сара Клус, медицинската сестра. От четирите жени, които съм обичал, с нея разговарям най-естествено. Може би защото никога не съм й обещавал нищо и затова не съм я разочаровал. О, боже – какво ли не бях обещавал на майка си, клетата си жена, и клетата Мери Катлийн!

Младият Израел Идъл и не дотам очарователната му жена Норма също присъствуваха. Казвам „не дотам очарователната“ по простата причина, че винаги ме е мразила. Не зная защо. Никога не съм я оскърбявал, а и навярно тя е самодоволна като Пънч¹⁷ от това, че на мъжа й му потръгна. Той щеше още да си бъде нощен администратор, ако не беше моята намеса. Идъллови обзавеждат разкошна къща на Бруклинските хълмове с парите, които получава съпругът. И все пак – когато тя ме погледне, имам чувството, че котка впива в мене ноктите си. Или нещо подобно на това. Мисля, че е малко шантава. Преди около година пометна близначета. Навярно се е озлобила. Може оттогава да се е нарушило химическото равновесие в организма й. Кой знае?

17. Комедиен герой от куклената пиеса „Пънч и Джуди“. – Б.р.

Добре, че не я бяха сложили до мен, слава богу. До мен седеше дру-га черна. Това бе Юкарист Лос, приятната жена на Кливланд Лос, бив-шия шофьор на „РАМДЖАК“. Той сега е подпредседател на отдела „Трансико“. Така се казва наистина жена му: Юкарист. То значи „част-лива благодарност“ и ми е чудно защо и други хора не кръщават дъще-рите си с името Юкарист. Всички и казват Юки.

Юки копнееше по Юга. Каза, че там хората били по-дружелюбни, по-спокойни и по-естествени. Искаше, като се пенсионира мъжът ѝ, да се преселят в или край Атланта особено след като сега отделът „Транси-ко“ бил откупен от „Плейграундс Интърнашънъл“, а всекиму е извест-но, че зад него стои мафията. Само не може да се докаже.

Моят отдел бе погълнат от „И. Г. Фарбен“, западногерманския концерн.

– Няма да го има вече стария „РАМДЖАК“ – казах на Юки. – Мо-жеш да бъдеш сигурна.

Получих и подаръци – някои глупави, други не. Израел Идъл ми поднесе гумена фунийка за сладолед със свирчица в нея – играчка за малкото ми женско куче тибетска порода, с опашка като златиста и кос-мата четка, само че без дръжка. Ако бях млад, нямаше да притежавам куче, защото Александър Хамилтън Маккоун мразеше кучетата. Това е единственото куче, което познавам по-добре – то спи при мен. И хърка. Също като жена ми.

Никога не съм водил кучката си на куче, но сега според ветеринар-ния лекар Хауард Падуи тя карала мнима бременност и смята гумената фунийка за своя рожба. Крие я по килерите. Носи я нагоре-надолу по стълбите на моя мезонет. Дори отделя мляко за малкото си. От време на време побягва, за да се отърве от новата си функция.

Гледам колко грижовна майка я направи Природата за гумената сладоледова фунийка – кафява гумена фунийка с розов гумен сладолед. Трябва да се замисля дали и аз не съм обръщал понякога твърде голямо внимание на дребните неща. Не че има някакво значение. Живеем на света без цел, ако не успеем да си измислим такава цел. В това съм на-пълно убеден. Съдбата на човечеството в една заредена с взрив вселена нямаше да се промени ни на йота, ако вместо битието, което имах, раз-насях гумената сладоледова фунийка от килер в килер шейсет години.

Клайд Картър и Леланд Клус ми поднесоха много по-скъп подарък, компютър за шах. Голям е колкото кутия за пури, но почти цялото прос-транство е заето от игралното поле за фигурите. Самият компютър не надхвърля размерите на пакетче цигари. Казва се „Борис“. Този „Борис“

има дълго и тясно прозорче, на което обявява ходовете си. Може дори да се шегува с играта ми. „Ами?“ – казва той понякога; или: „За пръв път ли играеш шах?“; или: „Това капан ли е?“; или: „Хващаш ми царицата.“

Обикновени шахматни шегги. Аз и Александър Хамилтън Маккоун безспирно си разменяхме същите досадни закачки по времето, когато заради обещаното от него следване в Харвард приех да бъда машинка за шах, с която той да се развлича. Ако „Борис“ беше съществувал тогава, щях навярно да отида в Западния резерват и след това да стана данъчен експерт или управител на склад за дървен материал, или застрахователен агент, или друго подобно нещо. Вместо това сега съм най-безчестният възпитаник, на Харвард след Пуци Хенфценгел, любимия пианист на Хитлер.

Поне дадох десет хиляди долара за Харвард, преди да дойдат адвокатите и да ми вземат отново всичките пари.

* * *

Дойде моментът да отговоря на приветствените тостове, вдигнати в моя чест. Станах прав. Не бях изпил и капка алкохол.

– Аз съм рецидивист. – И обясних думата като отнасяща се за човек с хроническа слабост да извършва престъпления или да се държи антиобществено.

– Хубава дума научаваме от теб! – каза Леланд Клус.

Всички се разсмяха.

– Нашата любезна домакиня обеща други две изненади до края на тържеството – продължих аз. Първата можеше да бъде нахълтването от горния етаж на сина ми и дребната му челяд, а втората – пускането на плоча, на която бе записана част от някогашните ми показания пред конгресмена Ричард М. Никсън от Калифорния и другите. Плочата щеше да се върти на седемдесет и осем оборота. Представете си!

– Сякаш не съм имал достатъчно изненади досега! – възкликнах аз.

– Не всички са били приятни, старче – обади се Кливланд Лос.

– Кажете го на китайски – отговорих аз. Защото той е бил военнопленник на китайците за малко.

Лос изломоти нещо, което наистина наподобяваше китайски.

– Отде да знаем дали не иска свинско с богата гарнитура? – рече Сара.

– Не знаете – каза Лос.

Бяхме започнали угощението със стриди, затова обявих, че

стридите не засилват половото влечение, както мнозина мислят.

Разнесоха се дюдюкания и после Сара хвърли камъните в собствената ми градина.

– Уолтър изяде дванайсет стриди по-миналата вечер – каза тя – и само четири от тях подействаха!

Предишния ден ѝ бе умряла още една болна. Гръмна нов смях отвсякъде.

И изведнъж се почувствувах оскърбен и подтиснат от глупостта си. Новините в същност бяха от лоши по-лоши. Чужденци, престъпници и други безкрайно лакоми конгломерати ръфаха месата на „РАМДЖАК“. Наследството на Мери Катлийн за народа бе превърнато в планини от бързо девалвираща валута, която се прахосваше за огромната нова бюрокрация, за хонорари на юристи и разни други консултанти и така нататък. Остатъкът, по думите на политиците, щял да се използва, за да се плати лихвата върху националния дълг на народа, от което народът щял да получи нови пътища, обществени сгради и модерно оръжие – най-насъщните му нужди.

Не беше само това: отивах пак в затвора.

И реших да се оплача от лекомислието ни.

– Знаете ли какво ще унищожи накрая нашата планета? – запитах аз.

– Холестеринът! – извика Франк Юбриако.

– Пълна липса на сериозност – продължих аз. – Никой не дава пет пари за това какво става в момента, какво ще стане после или най-вече защо се забъркахме в такава каша.

Израел Идъл, който имаше докторат по история, взе думите ми за поощрение да станем още по-нехайни, ако е възможно. И започна да издава звуци като „буп“ и „бип“. Други му пригласиха със свои бипове и бупове. Навярно подражаваха на енигматичните сигнали от космоса, получавани от радиотелескопите през миналата седмица. Бяха последната информационна сензация и тъкмо те изместиха събитията около „РАМДЖАК“ от първите страници на вестниците. Хората бипаха и бупаха и се смееха не само на моя прощален банкет, а и навсякъде.

Никой не бе достатъчно подготвен да отгатне какво означават сигналите. Учените твърдяха все пак, че ако тези сигнали идват наистина оттам, откъдето навярно идват, те са остарели с милион години и повече. И ако Земята реши да отговори, ще се почне един твърде бавен разговор.

* * *

Затова се отказах да говоря сериозно. Разказах още един виц и си седнах.

Банкетът свърши, както вече споменах, когато пристигнаха синът ми и снахата заедно с двете си деца и когато чухме грамофонния запис на последните минути от показанията ми пред комисията от Конгреса през Хиляда Деветстотин Четирийсет и Девета.

Снаха ми и внучетата сметнаха за съвсем естествено и просто да ми окажат внимание като на дядо, който след всичко казано и извършено се превръщаше в чистичък и спретнат, добродушен старец. Най-близката прилика до моята особа, идеал за чувствата на децата, беше Дядо Коледа.

Синът ми смая всички. Той бе невзрачен, болнав и унил млад човек. Беше нисък като мен и толкова дебел, колкото клетата му майка стана към края на живота си. Аз почти бях запазил косата си, но той беше плешив. Сигурно бе наследил плешивостта от майчиния, еврейския род.

Пушеше една след друга цигари без филтър. И много кашляше. Костюмът му беше осеян с прогорени места. Загледах го, докато се въртеше плочата, и открих, че е станал много нервен – бе запалил три цигари едновременно.

Ръкува се с мене стоически-отчаяно, като немски генерал, който се предава при Сталинград; с други думи, още бях страшилища за него. Бяха го придумали да дойде въпреки нежеланието му – жена му и Сара Клус.

Много лошо.

Плочата нищо не промени. Децата, задържани късно след обичайното време за лягане, се гушеха и дремеха.

С плочата присъстващите целеха да ме почетат, да дадат възможност на тези, които може би не знаеха за нея, да чуят със собствените си уши какъв младеж-идеалист съм бил. Мисля, че пасажът, в който издавах Леланд Клус, беше на друга плоча. Нея не чухме.

Само последните ми изречения бяха по-интересни за мене. Бях ги забравил.

Конгресменът Никсън ме бе попитал защо, бидейки син на имигранти, с които американците са се отнасяли така добре, бидейки човек, третиран от американски капиталист като син и пратен в Харвард на негови разноски, аз съм се показал толкова неблагодарен към

американската икономическа система.

Отговорът, който му давах, не беше оригинален. Нищо, свързано с мен, не е било оригинално. Повтарях онова, което моят отдавнашен ку-мир, Кенет Уислър, беше казал в отговор на такива въпроси преди много години. Уислър бе призован като свидетел на процес срещу стачници, обвинени в насилствени деяния. Съдията проявил любопитство към него, попитал го как може един образован човек и от добро семейство да се замеси дотолкова с работниците.

Заимствуваният ми отговор пред Никсън беше: „Защо? Проповедта на планината, сър.“

Чуха се съдържани ръкопляскания, когато присъстващите на вечерята разбраха, че плочата е свършила.

Довиждане.

У. Ф. С.

КРАЙ

© 1979 Кърт Вонегът
© 1981 Христо Кънев, превод от английски

Kurt Vonnegut
Jailbird, 1979

Сканиране и разпознаване: Румен Вучков
Редакция: maskaга, 2009

Издание

Кърт Вонегът. Затворникът
ДИ „Народна култура“, София, 1981
Редакционна колегия: Блага Димитрова, Вера Ганчева, Драгомир Асенов, Здравко Петров, Камен Калчев, Кръстан Дянков, Людмила Стефанова, Михаил Берберов, Наташа Манолова, Павел Вежинов
Редактор: Николай Попов
Художник: Александър Поплилов
Художник-редактор: Николай Пекарев
Техн. редактор: Олга Стоянова
Коректор: Наталия Кацарова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/10635>]